This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

1817
ARTES VERITAS SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

PA
8512
.1765

ΜΩΡΙΑΣ ΕΓΚΩΜΙΟΝ:

STULTITIÆ LAUDATIO.

H. Gravelot Inv. De Longueil Sculp.

La Pazzia Regina del Mondo.

ΜΩΡΙΑΣ ΕΓΚΩΜΙΟΝ:

STULTITIÆ LAUDATIO.

Desiderii ERASMI *Declamatio.*

EDITIO CASTIGATISSIMA.

LONDINI,

& venit PARISIIS,

Apud BARBOU, via Mathurinenſium.

M. DCC. LXV.

Erasmus, Desiderius

QUAM,

E SOLO FERE PENU MEMORIÆ DITISSIMO,

RECENS EMISSAM,

GRAVISSIMO ILLI ANGLIÆ CANCELLARIO,

THOMÆ MORO,

ERASMUS AUTOR VOVERAT:

QUÆ

JOANNI-BAPTISTÆ COLBERT,

[NOMEN APPELLASSE, LAUS EST]

A *CAROLO PATIN* INSCRIPTA:

LUDICRAM *MORIÆ* LAUDATIONEM,

TYPIS ELEGANTIORIBUS

NITIDISSIME RECUSAM,

ACCURATE RECOGNITAM,

7-22-35. Gmb

ILLUSTRISSIMO VIRO,

DOMINO

ANTONIO-RAYMUNDO-JOANNI-

GUALBERTO-GABRIELI

DE SARTINE,

REGI AB INTIMIS CONSILIIS ET MANDATIS,

SUPPLICUM LIBELLORUM MAGISTRO,

PRÆTORI URBANO,

REI LIBRARIÆ PRÆFECTO,

OB EXIMIUM EJUS IN LITERAS STUDIUM,

ET IMPENSAM VOLUNTATEM,

DICAT, NUNCUPAT

A. G. MEUSNIER DE QUERLON.

MONITUM
EDITORIS.

LIB. COM.
LIBERMA
SEPTEMBER 1889
17636

Declamationis Erasmianæ cauſam & rationem habes in Autoris Præfatione, quæ mox ad libri caput occurret: ideo pauca nobis hic diſſerenda ſuperſunt.

Erasmus huic operi ſcribendo, renum dolore domi retentus & a gravioribus inde ſtudiis avocatus, ſeptem plus minus dies impendit. Deportatus in Galliam libellus, Pariſiis primum, juxta mendoſum ac mutilum exemplar, vulgatus fuit; dein intra paucos menſes plus ſepties typis recuſus. Placuit Stultitiæ Laus Holbenio, eximio tunc temporis Pictori, &, ut *oblectaretur Eraſmus*

(sic fert Codex Basileensis); hanc digrammatis ornavit, quæ ab ipſo decem diebus deſcripta tradunt.

At, *cum in eo libro plurima non nisi ab eruditis & attentis poſſent intelligi, partim ob Græcitatem passim admixtam, partim ob allusiones & crebras & tacitas, partim ob argutiam in jocando, quam non facile ſentiat, nisi qui naris sit emunctissimæ*, Gerardus Lyſtrius, cujus verba mox expressi, commentariis hunc illuſtravit. Qua duplici dote, ſcilicet Holbenii catagraphis & adnotationibus Lyſtrii, locupletatum opus, anno 1676, Basileæ typis mandatum ac editum eſt a *Carolo Patin*, Medico, Rei Numiſmaticæ perito, & Holbeniarum Iconum non frigido æſtimatore.

BIS verſa Gallice Stultitiæ Laus, primum anno 1517 a *Georgio Halluin*, ad quem extat Eraſmi Epiſtola; verum quid de illa interpretatione ſentiret Eraſmus, aperte ſcribit ad Lyſtrium, his verbis: *MORIA ſic Gallice verſa eſt, ut alia ſcripſerit, non ſolum aliter, & pleraque reliquit quæ non intellexit, quædam aſſequi non potuit.* Recentior conversio, manibus omnium trita, a *Nicolao Gueudeville* apud Batavos edita, & anno 1751 a me curſim emendata, paulo vix accuratior priore; imo tam indiligens eſt, ut quæ de priſca Interpretatione ſensit Erasmus, & huic novissimæ accommodari sine injuria possint.

MORIÆ quidem (hanc *ſenſum communem* falſe vocat Eraſmus) apte

Laudatio dicata Thomæ Moro, qui ſuum de Utopia commentum ante dederat in lucem, & cui Morio (*Henricus Paterſon*), Holbenii manu pictus, ad ludum erat.

HANC Eraſmus ſcripſerat tranquillis rebus, nempe ante motus Lutheri & Calvini hæreſibus in Europa concitatos, *Quum Mundus altum indormiret cæremoniis ac præſcriptis hominum, haud quaquam ſcripturus* (addit), *si horum temporum tempeſtatem exorituram præſciſſet* (1): quanquam, ut alias ingerit (2), *Nec aliud agitur in Moria ſub ſpecie luſus, quam actum eſt in Enchiridio*; unde diſerte ſubjungit, ADMONERE VOLUIMUS,

(1) Epiſt. ad Amat. Verit.
(2) Epiſt. ad Mart. Dorpium.

NON MORDERE; PRODESSE, NON LÆDERE; CONSULERE MORIBUS HOMINUM, NON OFFICERE.

Is tamen Moriæ luſus bilem adeo ſplendidam Theologis & Monachis, ſtultissime quidem animi conſcientiam nudantibus, quibuſdam movit, ut clamoribus Erasmum ad ſeriam ſui defensionem adegerint. Hinc, tum ejuſdem, tum Thomæ Mori, ad Dorpium Theologum Epiſtolæ purgatoriæ, quas in editione Caroli Patin adjunctas huic attexere ſuperſedimus, eo quod hac ætate noſtra alienissima, ut arbitramur, a calumniandi luſum innocentem ſtudio, ſupervacaneum purgare quod defensione non indigeat.

COMMENTARIA Lyſtrii etiam

ab ea recidere viſum eſt, quippe quæ prolixiora & pondus inutile factura libello quem promptiorem ad manum & leviſſimæ molis eſſe voluimus. De verboſis igitur & ſæpius otioſis Editionis Patinianæ Notis perpauca delibavimus, & ea tantum quæ ad explanationem operis hiſtorice vel grammatice conferre aliquatenus poterant.

Icones Holbenianas exprimere, quod operoſum, vel alias inducere, quod magni diſpendii foret, item abs re cenſuimus, ne plus æquo, cum ipſa mole, libri pretium accreſceret.

PORRO Moriæ Declamatio uno quaſi contextu fuſa, uno legenda tenore, quidni faſtidium parere & lecturientis patientiæ capaciorem quemvis defatigare valeat? Verum nume-

ros, leges, ordinem Stultitiæ definire, hujus ad amuſsim exigere ſermones, qui ſuſtineat, næ prorſus aliam hanc indui perſonam eadem opera velit. Sedenim qui Encomium attentius legerit, is quidem animadvertet totam dicendi rationem, ex perſona Moriæ, incompoſitam, perturbatam & quasi diſſutam eſſe, quod artis Eraſmianæ non minima pars. Attamen, cum in turba ſermonis, quo cuncta vitæ inſtituta & singulas conditiones Moria carpit aut ridet, ſpeciem ordinis obtendat, mihi cogitatio ſubiit totum diſpertire ſermonem in numeros aut paragraphos, quorum ope, veluti ſtationibus, interquieſcere lector & a continuo textu reſpirare modo queat. Sic tota Declamationis ſerie in apices diſtincta, nec ta-

men interrupta, mens oculique minus laborant, & Moria ſibi conſtat.

INDICULUM adjunximus quo totum opus per eoſdem apices analytice deſcriptum, & ſuis quæque locis inveſtigandi ratio legentibus in promptu eſt.

QUOD autem ingenioſiſſimus alioqui Vir nuperrimè ſcripsit (1), hunc nempe luſum Eraſmi nil aliud eſſe quam *locum communem, eumdemque ſat inficetum*, nihil moror: quippe redargutio facilis, *loci communis* nomen (si merito tamen inuſtum) huic feciſſe Scriptores non paucos ex recentibus, qui, Moriæ ſcrinia tacite ſuppilantes, dicta ipsius plurima, tan-

(1) Dict. Philoſ. *verbo* FOLIE.

quam ſua, vulgarunt. Ut multos e noſtris omittam, decantatum Anglis æque ac Gallis Poetam, *Pope* illum, furti reum manifeſte probat hæc Moriæ ſententia, in carmine ſcriptoris Angli inſcripto, *Eſſai ſur l'Homme*, uſurpata :

O ſingularem Naturæ ſollicitudinem! . . . . . ubi dotibus ſuis nonnihil detraxit, ibi pluſculum philautiæ ſolet addere. N. XXII.

» Inegale en ſes dons, la Nature équitable,
» Pour rendre à peu de frais tous les hommes contens,
» Leur donne en vanité ce qu'elle ôte en talens, &c (1).

---

(1) Trad. de l'Abbé Dureſnel.

OWENI DISTICHUM
IN ERASMI MORIAM.

Stultitiæ laudem ſcripsiſti primus, Eraſme:
Indicat ingenium Stultitia ipſa tuum.

PRÆFATIO.

PRÆFATIO.

ERASMUS
ROTERODAMUS
THOMÆ MORO SUO
S. D.

SUPERIORIBUS diebus cum me ex Italia in Angliam reciperem, ne totum hoc tempus, quo equo fuit inſidendum, ἀμύσοις (1) *& illiteratis fabulis tereretur, malui mecum aliquoties vel de communibus ſtudiis noſtris aliquid agitare, vel amicorum (quos hic ut doctiſſimos, ita ſuaviſſimos reliqueram) recordatione frui. Inter hos tu, mi MORE, vel in primis occurrebas. Cujus equidem abſentis abſens me-*

(1) Indoctis.

moria non aliter frui ſolebam, quam præſentis præſens conſuetudine conſueveram: qua, diſperеam, si quid unquam in vita contigit mellitius. Ergo quoniam omnino aliquid agendum duxi, & id tempus ad ſeriam commentationem parum videbatur accommodatum, viſum eſt MORIÆ *encomium ludere. Quæ Pallas iſtuc tibi misit in mentem, inquies? Primum admonuit me Mori cognomen tibi gentile, quod tam ad Moriæ vocabulum accedit, quam es ipſe a re alienus. Es autem vel omnium ſuffragiis alienissimus. Deinde ſuſpicabar, hunc ingenii noſtri luſum tibi præcipue probatum iri, propterea quod ſoleas hujus generis jocis, hoc eſt, nec indoctis, ni fallor, nec uſque quaque inſulſis, impendio delectari, & omnino in communi mortalium vita, Democri-*

tum (1) *quemdam agere. Quanquam tu quidem ut, pro ſingulari quadam ingenii tui perſpicacitate, longe lateque a vulgo diſſentire ſoles, ita pro incredibili morum ſuavitate facilitateque, cum omnibus omnium horarum hominem agere & potes & gaudes. Hanc igitur Declamatiunculam non ſolum lubens accipies, ceu* μνημόσυνον (2) *tui ſodalis, verum etiam tuendam ſuſcipies, utpote tibi dicatam, jamque tuam, non meam. Etenim non deerunt fortaſſe vitilitigatores, qui calumnientur partim leviores eſſe nugas, quam ut Theologum deceant, partim mordaciores, quam ut Chriſtianæ conveniant modeſtiæ: noſque clamitabunt, veterem Comœdiam, aut Lucianum quem-*

(1) Philoſophum, qui quicquid eſſet in vita mortalium ridebat.

(2) Pignus memoriæ cauſa relictum.

piam referre, atque omnia mordicus arripere. Verum quos argumenti levitas & ludicrum offendit, cogitent, velim, non meum hoc exemplum eſſe, ſed idem jam olim a magnis auctoribus factitatum: cum ante tot ſecula Βατραχομυομαχίαν (1) *luſerit Homerus, Maro* Culicem & Moretum, Nucem *Ovidius; cum* Busiridem *laudarit Polycrates* (2) *& hujus caſtigator Iſocrates,* Injuſtitiam *Glauco,* Thersiten & Quartanam Febrim *Favorinus* (3), Calvitium *Synesius,* Muſcam & Parasiticam *Lucianus; cum Seneca Claudii luſerit* Ἀποθέωσιν (4), *Plutarchus* Grylli (5) cum Ulyſſe

(1) Pugnam Ranarum & Murium.

(2) Rhetor Athenienſis.

(3) Favorinus philoſophus. *Gell. L. 17. c. 12.*

(4) Relationem inter Deos.

(5) Gryllus Græcus Circes veneficiis in ſuem verſus.

Dialogum, *Lucianus & Apuleius* Asinum, *& neſcio quis* Grunnii Corocottæ porcelli Teſtamentum, *cujus & divus meminit Hieronymus* (1). *Proinde si videbitur, fingant iſti me latrunculis interim animi cauſa luſiſſe, aut, si malint, equitaſſe in arundine longa. Nam quæ tandem eſt iniquitas, cum omni vitæ inſtituto ſuos luſus concedamus, ſtudiis nullum omnino luſum permittere, maxime si nugæ ſeria ducant, atque ita tractentur ludicra, ut ex his aliquanto plus frugis referat lector non omnino naris obeſæ, quam ex quorumdam tetricis ac ſplendidis argumentis! Veluti cum alius diu conſarcinata* (2) *oratione Rhetoricen, aut Philoſophiam laudat, alius principis alicujus laudes deſcri-*

(1) Præfat. Commentar. in Eſaiam.
(2) Undique collecta.

bit, alius ad bellum adverſus Turcas movendum adhortatur, alius futura prædicit, alius novas de lana caprina comminiſcitur quæſtiunculas. Ut enim nihil nugacius, quam ſeria nugatorie tractare; ita nihil feſtivius, quam ita tractare nugas, ut nihil minus, quam nugatus fuiſſe videaris. De me quidem aliorum erit judicium. Tametsi, nisi plane me fallit φιλαυτία (1), Stultitiam laudavimus, ſed non omnino ſtulte. Jam vero ut de mordacitatis cavillatione reſpondeam, ſemper hæc ingeniis libertas permiſſa fuit, ut in communem hominum vitam ſalibus luderent impune, modo ne licentia exiret in rabiem. Quo magis admiror his temporibus aurium delicias, quæ nihil jam fere niſi ſolemnes titulos ferre

(1) Amor mei ipsius.

poſſunt. Porro nonnullos adeo præpoſtere religioſos videas, ut vel graviſſima in Chriſtum convitia ferant citius, quam pontificem, aut principem leviſſimo joco aſpergi, præſertim si quid πρὸς τὰ ἄλφιτα (1) *attinet. At enim qui vitas hominum ita taxat, ut neminem omnino perſtringat nominatim, quæſo utrum is mordere videtur, an docere potius ac monere? Alioqui quot, obſecro, nominibus ipſe me taxo! Præterea qui nullum hominum genus prætermittit, is nulli homini, vitiis omnibus iratus videtur. Ergo si quis extiterit, qui ſeſe læſum clamabit, is aut conſcientiam prodet ſuam, aut certe metum. Lusit hoc in genere multo liberius ac mordacius Divus Hieronymus, ne nominibus quidem aliquoties par-*

(1) Ad farinas. i. e. *ad reditus.*

cens. Nos præterquam quod a nominibus in totum abſtinemus, ita præterea ſtylum temperavimus, ut cordatus lector facile ſit intellecturus, nos voluptatem magis, quam morſum quæſiſſe. Neque enim ad Juvenalis exemplum, occultam illam ſcelerum ſentinam uſquam movimus, & ridenda magis quam fœda recenſere ſtuduimus. Tum si quis eſt, quem nec iſta placare poſſunt, is ſaltem illud meminerit, pulchrum eſſe a Stultitia vituperari: quam cum loquentem fecerimus, decoro perſonæ ſerviendum fuit. Sed quid ego hæc tibi patrono tam singulari, ut cauſas etiam non optimas optime tamen tueri poſsis? Vale, diſertissime MORE, *&* MORIAM *tuam gnaviter defende. Ex Rure. V. Id. Junias, An.* M.D.VIII.

ENCOMIUM MORIÆ.

STULTITIA loquitur.

Utcumque de me vulgo mortales loquuntur, neque enim ſum neſcia, quam male audiat Stultitia etiam apud ſtultiſſimos, tamen hanc eſſe, hanc inquam eſſe unam, quæ meo numine Deos atque homines exhilaro, vel illud abunde magnum eſt argumentum, quod ſimul atque in hunc

cœtum frequentiſsimum dicturа prodii, sic repente omnium vultus nova quadam atque inſolita hilaritate enituerunt, sic ſubito frontem exporrexiſtis, sic læto quodam & amabili applausiſtis, riſu, ut mihi profecto, quotquot undique præſentes intueor, pariter Deorum Homericorum nectare, non sine Nepenthe (1), temulenti eſſe videamini, cum antehac triſtes ac ſolliciti ſederitis, perinde quasi nuper e Trophonii ſpecu (2) reversi. Cæterum quemadmodum fieri conſuevit, ut cum primum ſol formoſum illud & aureum os terris oſtenderit, aut ubi, poſt aſperam hyemem, novum ver blandis aſpirarit Favoniis, protinus nova rebus omnibus facies, novus color ac plane juventa quædam redeat; ita vobis, me conſpecta, mox alius accessit vultus. Itaque quod

(1) Herba quæ vino infuſa lætitiam parere dicta. *Hom. Odyſſ. IV.*

(2) Hoc è ſpecu, qui fuit in Lebadiâ, quotquot, accepto Oraculi reſponſo, revertebantur, ii triſtitiâ percuſſi nunquam hanc diſcutiebant.

magni alioqui Rhetores, vix longa diuque meditata oratione poſſunt efficere, nempe ut moleſtas animi curas diſcutiant, id ego ſolo ſtatim aſpectu præſtiti.

II. QUAMOBREM autem hoc inſolito cultu prodierim hodie, jam audietis, si modo non gravabimini dicenti præbere aures, non eas ſane, quas ſacris Concionatoribus, ſed quas fori Circulatoribus, Scurris ac Morionibus conſueviſtis arrigere, quaſque olim Midas ille noſter exhibuit Pani. Lubitum eſt enim pauliſper apud vos Sophiſtam agere, non quidem hujus generis, quod hodie nugas quaſdam anxias inculcat pueris, ac pluſquam muliebrem rixandi pertinaciam tradit, ſed veteres illos imitabor, qui, quo infamem Sophorum appellationem vitarent, *Sophiſtæ* vocari maluerunt. Horum ſtudium erat, deorum ac fortium virorum laudes encomiis celebrare. Encomium igitur audietis non Herculis, neque Solonis, ſed meum ipsius, hoc eſt, Stultitiæ.

III. JAM vero non hujus (1) facio ſapientes iſtos, qui ſtultissimum & inſolentissimum eſſe prædicant, si quis ipſe laudibus ſe ferat. Sit ſane quam volent ſtultum, modo decorum eſſe fateantur. Quid enim magis quadrat, quam ut ipſa MORIA ſuarum laudum sit buccinatrix, & αὐτὴ ἑαυτὴν αὐλῇ (2)? Quis enim me melius exprimat quam ipſa me? Nisi si cui forte notior sim, quam egomet ſum mihi. Quanquam ego hoc alioqui non paulo etiam modeſtius arbitror, quam id quod optimatum ac ſapientum vulgus factitat, qui perverſo quodam pudore, vel Rhetorem quempiam palponem, vel poëtam vaniloquum, ſubornare ſolent, eumque mercede conductum, a quo ſuas laudes audiant, hoc eſt mera mendacia. Et tamen verecundus interim ille, pavonis in morem, pennas tollit, criſtas erigit, cum impudens aſſentator nihili hominem diis æquiparat, eum abſolutum omnium

(1) i. e. *non hili.*
(2) *Ipſa ſui ipsius Tibicina.*

virtutum exemplar proponit, a quo ſciat ille ſe plus quam δὶς διὰ πασῶν (1) abeſſe; cum corniculam alienis conveſtit plumis; cum τὴν Αἰθίοπα λευκαίνει (2), denique cum ἐκ μυίας τὸν ἐλέφαντα ποιεῖ (3). Poſtremo ſequor tritum illud vulgi proverbium, quo dicitur is recte laudare ſeſe, cui nemo alius contigit laudator. Quanquam hic interim demiror mortalium, ingratitudinem dicam an ſegnitiem, quorum cum omnes me ſtudiose colant, meamque libenter ſentiant beneficentiam, nemo tamen tot jam ſeculis extitit, qui grata oratione Stultitiæ laudes celebrarit; cum non defuerint, qui Busirides, Phalarides, febres quartanas, muſcas, calvitia, atque id genus peſtes, accuratis magnaque & olei & ſomni jactura elucubratis laudibus vexerint. A me extemporariam quidem illam & illaboratam, ſed tanto veriorem audietis orationem.

---

(1) *Bis per omnia.* i. e. maximo intervallo. Tranſlatum à Muſicis.

(2) *Æthiopem dealbat.*

(3) *Ex Muſca Elephantem facit.*

IV. Id quod nolim exiſtimetis ad ingenii oſtentationem eſſe confictum, quemadmodum vulgus oratorum facit. Nam ii, sicuti noſtis, cum orationem totis triginta annis elaboratam, nonnunquam & alienam, proferunt, tamen triduo sibi quasi per luſum ſcriptam aut etiam dictatam eſſe dejerant. Mihi porro ſemper gratissimum fuit, ὅ, τι ἂν ἐπὶ γλῶτταν ἔλθοι (1) dicere. At ne quis jam a nobis expectet, ut juxta vulgarium iſtorum Rhetorum conſuetudinem, me ipſam finitione explicem, porro ut dividam, multo minus. Nam utrumque ominis eſt inauſpicati, vel fine circumſcribere eam, cujus numen tam late pateat, vel ſecare, in cujus cultum omne rerum genus ita conſentiat. Tametsi quorſum tandem attinet mei velut umbram atque imaginem finitione repræſentare, cum ipſam me coram præſentes præſentem oculis intueamini? Sum etenim, uti videtis, vera illa largitrix

(1) *Quicquid in linguam venerit.*

ἐάων (1), quam Latini *Stultitiam*, Græci Μωρίαν appellant.

V. Quanquam quid vel hoc opus erat dicere, quaſi non ipſo ex vultu fronteque, quod aiunt, ſatis quæ sim præ me feram, aut quasi, si quis me Minervam aut Sophiam eſſe contendat, non ſtatim ſolo possit obtutu coargui, etiamsi nulla accedat oratio, minime mendax animi ſpeculum. Nullus apud me fucis locus; nec aliud fronte simulo, aliud in pectore premo. Sumque mei undique simillima, adeo ut nec ii me dissimulare possint, qui maxime Sapientiæ perſonam ac titulum sibi vendicant καὶ ἐν τῇ πορφύρᾳ πίθηκοι, καὶ ἐν τῇ λεοντῇ ὄνοι (2) obambulant. Quamvis autem ſedulo fingant, tamen aliunde prominentes auriculæ Midam produnt. Ingratum me hercle & hoc hominum genus, qui, cum maxime sint noſtræ factionis, tamen apud vulgum

(1) *Bonorum.*
(2) *Et in purpurâ Simia, & in Leontinâ pelle Asini.*

cognominis noſtri sic pudet, ut id passim aliis magni probri vice objiciant. Proinde iſtos, cum sint μωρότατοι (1) re, cæterum Sophi ac Thaletes videri velint, nonne jure optimo μωροσόφους (2) illos appellabimus?

VI. Visum eſt enim hac quoque parte noſtri temporis Rhetores imitari, qui plane Deos eſſe ſeſe credunt, si hirudinum ritu bilingues (3) appareant, ac præclarum facinus eſſe ducunt, latinis orationibus ſubinde græculas aliquot voculas, velut emblemata (4) intertexere, etiamsi nunc non erat his locus. Porro si deſunt exotica, e putribus chartis quatuor aut quinque priſca verba eruunt, quibus tenebras offundant lectori: videlicet, ut qui intelligunt, magis ac magis sibi

(1) *Stultissimi.*

(2) *Stulto-ſapientes.*

(3) Sanguiſugis biſulca lingua, juxta Plinium. *Lyſter.*

(4) i. e. Teſſellas, ut in opere musivo, vel pavimento variegato.

placeant:

placeant : qui non intelligunt, hoc ipſo magis admirentur, quo minus intelligunt. Quandoquidem eſt ſane & hoc noſtratium voluptatum genus non inelegans, quam maxime peregrina maxime ſuſpicere. Quod si qui paulo ſunt ambitiosiores; arrideant tamen & applaudant, atque asini exemplo, τὰ ὦτα κινῶσι (1), quo cæteris probe intelligere videantur: καὶ ταῦτα δὲ μὲν ταῦτα (2). Nunc ad inſtitutum recurro.

VII. Nomen igitur habetis, Viri: quid addam epitheti, quid nisi ſtultissimi? nam quo alio honeſtiore cognomine Myſtas ſuos compellet Dea Stultitia? Sed quoniam non perinde multis notum eſt, quo genere prognata sim, id jam Musis bene juvantibus exponere conabor. Mihi vero neque Chaos, neque Orcus, neque Saturnus, neque Japetus, aut alius id

(1) Aures moveant.

(2) *Et hæc quidem hæc*, ut in Pluto Ariſtophanis.

genus obſoletorum ac putrium deorum quiſpiam pater fuit. Sed Πλῦτος (1) ipſe unus, vel invitis Hesiodo & Homero, atque ipſo adeo Jove, πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε (2). Cujus unius nutu, ut olim, ita nunc quoque ſacra profanaque omnia ſurſum ac deorſum miſcentur. Cujus arbitrio bella, paces, imperia, consilia, judicia, comitia, connubia, pacta, fœdera, leges, artes, ludicra, ſeria, (jam ſpiritus me. deficit), breviter publica privataque omnia mortalium negotia adminiſtrantur. Citra cujus opem, totus ille poëticorum Numinum populus, dicam audacius, ipsi quoque Dii ſelecti, aut omnino non eſſent, aut certè οἰκόσιτοι (3) ſane quam frigide victitarent. Quem quisquis iratum habuerit, huic ne Pallas quidem ſatis auxilii tulerit : contra, quiſquis propitium, is vel ſummo Jovi cum ſuo fulmine mandare laqueum possit, τούτῳ

---

(1) Deus divitiarum.

(2) *Pater hominumque Deûmque.*

(3) *Domi-cœnantes.* Vid. Lucian. de Sacrific.

πατρὸς εὔχομαι εἶναι (1). Atque hic quidem me progenuit non e cerebro ſuo, quemadmodum tetricam illam ac torvam Palladem Jupiter, verum ex Neotete (2) Nympha, multo omnium venuſtissima pariter ac feſtivissima. Neque rurſum id triſti illi alligatus conjugio, quomodo Faber ille claudus (3) natus eſt, verum, quod non paulo ſuavius, ἐν φιλότητι μιχθεὶς (4), quemadmodum noſter ait Homerus. Genuit autem, ne quid erretis, non Ariſtophanicus ille Plutus, jam capularis (5), jam oculis captus, ſed quondam integer adhuc calidusque juventa, neque juventa ſolum, verum multo magis nectare, quod tum forte in Deorum convivio largius ac meracius hauſerat.

VIII. QUOD si locum quoque nata-

(1) *Hujus patris eſſe glorior.* Homer.
(2) *Juventute.*
(3) Vulcanus.
(4) *In amore mixtus.*
(5) Decrepitus.

lem requiritis, (quandoquidem id hodie vel in primis ad nobilitatem intereſſe putant, quo loco primos ediderís vagitus) ego nec in erratica Delo, nec in undoſo mari, nec ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι (1) ſum edita, ſed in ipsis Inſulis Fortunatis, ubi ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα (2) omnia proveniunt: in quibus neque labor, neque ſenium, neque morbus eſt ullus, nec usquam in agris Aſphodelus, Malva, Squilla, Lupinumve, aut Faba, aut aliud hoc genus nugarum conſpicitur; ſed passim oculis, simulque naribus adblandiuntur Moly, Panace, Nepenthes (3), Amaracus, Ambrosia, Lotus, Roſa, Viola, Hyacinthus, Adonidis hortuli. Atque in his quidem nata delitiis, nequaquam a fletu ſum auſpicata vitam, ſed protinus blandè arrisi matri. Jam vero non invideo τῷ ὑπάτῳ κρονίωνι (4), capram altri-

(1) *In ſpecubus cavis.* Homer.
(2) *Inſeminata & inarata.* Ibid.
(3) Herbæ fabuloſæ. De Moly. Odyſſ. 6.
(4) Summo [Saturnio] Jovi.

tem, cùm me duæ lepidiſſimæ Nymphæ ſuis aluerint mammis, Methe (1) Baccho progenita, & Apædia (2) Panos filia; quas hic quoque in cæterarum comitum ac pediſequarum mearum conſortio videtis. Quarum me Hercle nomina, si voletis cognoſcere, ex me quidem non nisi Græce audietis.

IX. HÆC nimirum quam ſublatis ſuperciliis conſpicamini, φιλαυτία (3) eſt. Huic, quam velut arridentibus oculis, ac plaudentem manibus videtis Κολακία (4) nomen. Hæc ſemiſomnis ac dormitanti similis Λήθη (5) vocatur. Hæc cubito utroque innitens, conſertiſque manibus, Μισοπονία (6) dicitur. Hæc, roſeo revincta ſerto, & undique delibuta unguentis,

(1) Temulentia.
(2) Imperitia.
(3) Amor ſui ipsius.
(4) Adulatio.
(5) Oblivio.
(6) Odium laboris, pigritia.

Ἡδονή (1). Hæc lubricis & huc atque illuc errantibus luminibus, Ἄνοια (2) dicitur: hæc nitida cute, probeque ſaginato corpore Τρυφὴ (3) nomen habet. Videtis & Deos duos puellos admixtos, quorum alterum Κῶμον (4) vocant, alterum νήγρετον Ὕπνον (5). Hujus, inquam, famulitii fidelibus auxiliis, genus omne rerum meæ ſubjicio ditioni, ipsis etiam imperans imperatoribus.

X. Genus, educationem, & comites audiſtis. Nunc ne cui sine cauſa videar mihi Deæ nomen uſurpare, quantis commoditatibus Deos simul & homines adficiam, quamque late meum pateat numen, arrectis auribus accipite. Etenim si non inſcite ſcripsit quidam, hoc demum eſſe Deum, juvare mortales, & si me-

(1) Voluptas.
(2) Amentia.
(3) Delitiæ.
(4) Deus convivalis.
(5) Altissimum Somnum.

tito in Deorum ſenatum aſciti ſunt, qui vinum, aut frumentum, aut unam aliquam hujuſmodi commoditatem mortalibus oſtenderunt, cur non ego jure deorum omnium ἄλφα dicar habearque, quæ una omnibus largior omnia ?

XI. Principio quid eſſe poteſt vita ipſa vel dulcius vel pretiosius ? At hujus exordium cui tandem acceptum ferri convenit, nisi mihi ? Neque enim aut ὀβριμοπάτρης (1) haſta Palladis, aut νεφεληγερέτα (2) Jovis ægis hominum genus vel progignit, vel propagat. Verum ipſe *Deûm pater atque hominum rex, qui totum nutu tremefactat olympum*, fulmen illud triſulcum ponat oportet, & vultum illum Titanicum, quo, cum lubet, Deos omnes territat, planeque hiſtrionum more, aliena ſumenda miſero perſona, si quando velit id facere, quod nunquam non fa-

(1) *Potente patre prognata.*
(2) *Nubes cogentis.*

cit, hoc eſt, παιδοποιεῖν (1). Jam vero Stoici ſe Diis proximos autumant. At date mihi terque quaterque, aut, si libet, ſexcenties Stoicum, tamen huic quoque, si non barba, inſigne ſapientiæ, etiamsi cum hircis commune, certe ſupercilium erit ponendum, explicanda frons, abjicienda dogmata illa adamantina, ineptiendum ac delirandum aliquantiſper. In ſumma me me, inquam, ſapiens ille accerſat oportet, si modo pater eſſe velit. Et cur non apertius meo more vobiſcum fabuler? Quæſo, num caput, num facies, num pectus, num manus, num auris, quæ partes honeſtæ putantur, progenerant Deos aut homines? Non opinor: imo ea pars adeo ſtulta, adeoque ridicula, ut nec nominari citra riſum possit, humani generis eſt propagatrix. Is demum eſt ſacer ille fons unde vitam hauriunt omnia verius, quam ille Pythagoricus quaternio (2).

(1) *Liberorum procreationi operam dare.*

(2) Pythagoras ex quatuor principiis omnia conſtare putabat.

Age vero, qui vir, obſecro, matrimonii capiſtro velit præbere os, si quemadmodum iſti ſapientes facere conſueverunt, prius ejus vitæ incommoda ſecum perpenderit? Aut quæ tandem mulier virum admiſſura sit, si partûs periculoſos labores, si educationis moleſtiam, vel norit, vel cogitarit? Porro si conjugiis debetis vitam, conjugium autem debetis ἀνοίᾳ (1) pediſequæ, mihi nimirum quid debeatis intelligitis? Tum quæ ſemel hæc experta, denuo repetere velit, nisi λήθης (2) præſens numen adfuerit? Neque vero id Venus ipſa, vel reclamante Lucretio, unquam inficias iverit, sine noſtri numinis accessione, ſuam vim mancam atque irritam eſſe. Itaque ex noſtro illo temulento ridiculoque luſu proveniunt & ſuperciliosi Philoſophi, in quorum locum nunc ſucceſſere, quos vulgus Monachos appellat, & purpurei Reges, & pii Sacerdotes, &

(1) Amentiæ.
(2) Oblivionis.

ter ſanctissimi Pontifices; poſtremo totus etiam ille Deorum Poëticorum cœtus, adeo frequens, ut turbam vix jam ipſe capiat olympus, tametsi ſpatiosíssimus.

XII. At ſanè parum sit mihi vitæ ſeminarium ac fontem deberi, nisi quicquid in omni vita commodi eſt, id quoque totum oſtendero mei muneris eſſe. Quid autem vita hæc, num omnino vita videtur appellanda, si voluptatem detraxeris? Applausiſtis. Equidem ſciebam neminem veſtrum ita ſapere, vel desipere magis, imo ſapere potius, ut in hac eſſet ſententia. Quanquam ne Stoici quidem iſti voluptatem aſpernantur, tametsi ſedulo dissimulant, milleque conviciis eam apud vulgus dilacerant, nimirum ut deterritis aliis, ipsi prolixius fruantur. Sed dicant mihi per Jovem, quæ tandem vitæ pars eſt non triſtis, non infeſtiva, non invenuſta, non insipida, non moleſta, nisi voluptatem, id eſt, ſtultitiæ condimentum adjunxeris? Cujus rei cum ſatis ido-

neus teſtis eſſe possit ille nunquam ſatis laudatus Sophocles, cujus extat pulcherrimum illud de nobis elogium, ἐν τῷ φρονεῖν γὰρ μηδὲν, ἥδιστος βίος (1), tamen age, rem omnem singulatim aperiamus.

XIII. PRINCIPIO quis neſcit primam hominis ætatem multo lætissimam multoque omnibus gratissimam eſſe? Quid eſt enim illud in infantibus, quod sic exoſculamur, sic amplectimur, sic fovemus, ut hoſtis etiam huic ætati ferat opem, nisi ſtultitiæ lenocinium, quod data opera prudens natura recens natis adjunxit, ut aliquo voluptatis velut auctoramento, & educantium labores delinire queant, & tuentium favores eblandiantur? Deinde quæ ſuccedit huic adoleſcentia, quàm eſt apud omnes gratioſa, quam illi candide favent omnes, quam ſtudiose provehunt, quam officiose porrigunt auxiliares manus! At unde, quæſo, iſta juventæ gratia, unde,

(1) *In nihil ſapiendo vita jucundissima.*

niſi ex me, cujus beneficio quam minimum ſapit, atque ob id quam minime ringitur? Mentior, nisi, mox ubi grandiores facti per rerum uſum ac diſciplinas virile quiddam ſapere cœperint, continuo defloreſcit formæ nitor, langueſcit alacritas, frigeſcit lepos, labaſcit vigor; quoque longius a me ſubducitur, hoc minus minuſque vivit, donec ſuccedat τὸ χαλεπὸν γῆρας, id eſt, moleſta ſenectus, non jam aliis modo, verum etiam sibimet inviſa. Quæ quidem prorſum nulli mortalium foret tolerabilis, nisi rurſum tantorum miſerta laborum dextra adeſſem, & quemadmodum Dii poëtarum ſolent pereuntibus aliqua metamorphosi ſuccurrere, itidem ego quoque jam capulo proximos denuo, quoad licet, ad pueritiam revocarem. Unde non abs re vulgus eos παλίμπαιδας (1) appellare conſuevit. Porro, si quis transformandi rationem requirat, ne id quidem celarim. Ad Lethes noſtræ

(1) *Iterum pueros.*

fontem, (nam in Inſulis Fortunatis oritur, ſiquidem apud inferos tenuis modo rivulus labitur), eos produco, ut ſimul atque illic longa potarint oblivia, paulatim dilutis animi curis repubeſcant. At iſti jam delirant, inquiunt, jam deſipiunt. Eſto ſane. Sed iſtuc ipſum eſt repueraſcere. An vero aliud eſt puerum eſſe, quam delirare, quam deſipere? An non hoc vel maxime in ea delectat ætate, quod nihil ſapit? Quis enim non ceu portentum oderit, atque execretur puerum virili ſapientia? Aſtipulatur & vulgo jactatum proverbium: *Odi puerulum præcoci ſapientiâ.* Quis autem ſuſtineret habere commercium aut conſuetudinem cum eo ſene, qui ad tantam rerum experientiam, parem animi vigorem, judiciique acrimoniam adjunxiſſet? Itaque delirat ſenex meo munere. Sed tamen delirus iſte meus interim miſeris illis curis vacat, quibus ſapiens ille diſtorquetur. Interim non illepidus eſt compotor; non ſentit vitæ tædium, quod robuſtior ætas vix tolerat.

Nonnunquam cum Sene Plautino ad tres illas literas (1) revertitur, infelicissimus si ſapiat. At interim meo beneficio felix, interim amicis gratus, ne congerro quidem infeſtivus. Quandoquidem & apud Homerum e Neſtoris ore fluit oratio melle dulcior, cum Achillis sit amarulenta, & apud eundem ſenes in mœnibus considentes, τὴν λειριόεσσαν (2) vocem edunt. Quo quidem calculo ipſam etiam ſuperant pueritiam, ſuavem quidem illam, ſed infantem ac præcipuo vitæ oblectamento, puta garrulitate, carentem. Addite huc, quod pueris quoque gaudeant impensius ſenes, ac pueri vicissim ſenibus delectantur: ὡς αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον (3). Quid enim inter illos non convenit, nisi quod hic rugosior & plures numerat natales? Alioqui capillorum albor, os edentulum, corporis modus minor, lactis appetentia, balbuties,

(1) a, m, o.

(2) Floridam, feſtivam. Iliad. 3.

(3) Ut ſemper similem ducit Deus ad similem. Ibid. 5.

garrulitas, ineptia, oblivio, incogitantia, breviter omnia cætera congruunt. Quoque magis accedunt ad ſenectam, hoc propius ad pueritiæ ſimilitudinem redeunt, donec puerorum ritu, citra vitæ tædium, citra mortis ſenſum emigrant e vita.

XIV. EAT nunc, qui volet, & hoc meum beneficium reliquorum Deorum metamorphoſi comparet: qui quid irati faciant, non libet commemorare, ſed quibus quam maxime propitii ſunt, eos ſolent in arborem, in avem, in cicadam aut etiam in ſerpentem transformare; quaſi vero non illud ipſum ſit perire, aliud fieri. Ego vero hominem eundem optimæ ac feliciſſimæ vitæ parti reſtituo. Quod ſi mortales prorſus ab omni ſapientiæ commercio temperarent, ac perpetuo mecum ætatem agerent, ne eſſet quidem ullum ſenium, verum perpetua juventa fruerentur felices. An non videtis tetricos iſtos & vel Philoſophiæ ſtudiis, vel ſeriis & arduis addictos nego-

tiis, plerumque, priuſquam plane juvenes ſint, jam conſenuiſſe, videlicet curis, & assidua acrique cogitationum agitatione ſenſim ſpiritus & ſuccum illum vitalem exhauriente? Cum contra Moriones mei pinguiculi ſint, & nitidi, & bene curata cute, plane χοῖροι, quod aiunt, ἀκαρνάνιοι (1), nunquam profecto ſenectutis incommodum ullum ſenſuri, niſi nonnihil, ut fit, ſapientûm contagio inficerentur. Adeo nihil patitur hominum vita, omni ex parte beatum eſſe. Accedit ad hæc vulgati proverbii non leve teſtimonium, quo dictitant: Stultitiam unam eſſe rem, quæ & juventam alioqui fugacissimam remoretur, & improbam ſenectam procul arceat. Ut non temere de Brabantis populari ſermone jactatum ſit: cum cæteris hominibus ætas prudentiam adferre ſoleat, hos quo propius ad ſenectam accedunt, hoc magis atque magis ſtulteſcere. Atqui hac gente non eſt

(1) *Porci Acarnanii.*

alia,

adia, vel ad communem vitæ conſuetudinem feſtivior, vel quæ minus ſentiat ſenectutis triſtitiam. His quidem, ut loco, ita & vitæ inſtituto, confines ſunt Hollandi mei: cur enim non meos appellem, uſque adeo ſtudioſos mei cultores, ut inde vulgo cognomen emeruerint? cujus illos adeo non pudet, ut hinc vel præcipue ſeſe jactitent. Eant nunc ſtultissimi mortales, & Medeas, Circes, Veneres, Auroras, & fontem neſcio quem requirant, quo sibi juventam reſtituant, cum id ſola præſtare & possim & ſoleam. Apud me ſuccus eſt ille mirificus, quo Memnonis filia Tithoni avi ſui juventam prorogavit. Ego ſum Venus illa cujus favore Phaon ille repubuit, ita ut a Sapphone tantopere deamaretur. Meæ ſunt herbæ, si quæ ſunt, mea precamina, meus ille fons, qui non ſolum revocat elapſam adoleſcentiam, ſed, quod eſt optabilius, perpetuam ſervat. Quod si omnes huic ſententiæ ſubſcribitis, adoleſcentia nihil eſſe melius, ſenectute deteſtabilius, quantum mihi de-

beatis videtis, opinor, quæ tantum bonum retineam, tanto excluſo malo.

XV. SED quid adhuc de mortalibus loquor? Cœlum omne luſtrate, & mihi meum nomen opprobret, licebit, quicunque volet, si quem omnino deorum repererit non inſuavem & aſpernabilem, nisi meo numine commendetur. Etenim cur ſemper ephebus & comatus Bacchus? Nempe quia vecors ac temulentus, conviviis, ſaltationibus, choreis, lusibus vitam omnem transigens, ne tantulum quidem habet cum Pallade commercii. Denique tantum abeſt, ut ſapiens haberi poſtulet, ut ludibriis ac jocis coli gaudeat. Neque proverbio offenditur, quod illi *fatui* cognomentum attribuit, id eſt hujuſmodi, *μορύχου μωρότερος* (1). Porro Morycho nomen verterunt, quod illum pro templi foribus ſedentem, muſto ficiſque recentibus, agricolarum laſcivia conſue-

---

(1) *Morycho ſtultior.* Vid. Chiliad.

verit oblinere. Tum autem quid non ſcommatum in hunc vetus jacit Comœdia? O inſulſum, inquiunt, Deum, & dignum qui ex inguine (1) naſceretur! At quis non malit hic fatuus & inſulſus eſſe, ſemper feſtivus, ſemper pubeſcens, ſemper omnibus luſus ac voluptatem adferens, quam vel ἀγκυλομήτης (2) ille Jupiter omnibus formidabilis, vel Pan ſuis tumultibus (3) omnia ſenio vitians, vel favillis oppletus Vulcanus ac ſemper officinæ laboribus ſqualidus, aut Pallas etiam ipſa ſua Gorgone & haſta terribilis, καὶ ἀεὶ ἐνορῶσα δριμύ (4)? Cur ſemper puer Cupido? Cur? niſi quia nugator eſt, καὶ μηδὲν ὑγιὲς (5) neque facit, neque cogitat? Cur aureæ Veneri ſemper vernat ſua forma? Nimirum, quia mecum habet affinitatem, unde & patris mei colorem vultu

(1) Seu femore Jovis.
(2) *Profundi conſilii.*
(3) Terroribus dictis vulgo *Panicis.*
(4) *Semper aſpiciens torve.*
(5) *Nihil ſanum.*

refert, atque hac de cauſa eſt apud Homerum, χρυσῆ ἀφροδίτη (1). Deinde perpetuo ridet, si quid modo Poëtis credimus, aut horum æmulis Statuariis. Quod numen unquam religiosius coluere Romani, quam Floræ, omnium voluptatum parentis? Quanquam si quis etiam tetricorum deorum vitam diligentius requirat ab Homero, reliquiſque poëtis, reperiet Stultitiæ plena omnia. Quid enim attinet reliquorum facta commemorare, cum Jovis ipsius fulminatoris amores ac luſus probè noritis? cum ſevera illa Diana, oblita ſexus, nihil aliud quam venetur (2), Endymionem interim deperiens. Verum illi ſua facinora à Momo audiant malim, a quo ſæpius quondam audire ſolebant. Sed hunc nuper irati una cum Ate (3) in terras præcipitem dederunt, quod ſapientia ſua felicitati deorum importunus obſtreperet.

(1) *Aurea Venus.*

(2) Tantum venetur. *Sic Quintil.* Nihil aliud quam flebat.

(3) *Noxa.* Hanc Homerus fingit a Jove in terram deturbatam, & hujus opera inter mortales diſſidia naſci.

Neque mortalium ullus exulem dignatur hoſpitio, tantum abeſt ut illi in principum aulis ſit locus, in quibus tamen mea κολακία (1) primas tenet, cui cum Momo non magis convenit, quam cum agno lupis. Itaque ſublato illo, jam multo licentius ac ſuavius nugantur Dii, vere ῥᾶον ἄγοντες (2), ut inquit Homerus, nullo videlicet cenſore. Quos enim non præbet jocos ficulnus ille Priapus? Quos non ludos exhibet furtis ac præſtigiis ſuis Mercurius? Quin & Vulcanus ipſe in deorum conviviis γελωτοποιὸν (3) agere conſuevit, ac modo claudicatione, modo cavillis, modo ridiculis dictis exhilarare compotationem. Tum & Silenus ille ſenex amator, τὴν κόρδακα (4) ſaltare ſolitus, una cum Polyphemo τὸν θρεττανελὸ (5), Nym-

(1) *Adulatio.*

(2) *Beate viventes.*

(3) *Morionem.*

(4) Genus ſaltationis.

(5) Vox ficta, qua repræſentatur ſaltatio Polyphemi, Cyclopis, cujus meminit Ariſtophanes *in Pluto.*

phis τὴν γυμνοπόδιον (1) ſaltantibus. Satyri ſemicapri Atellanas (2) agitant. Pan inſulſa quapiam cantiuncula riſum omnibus movet, quem ita malunt, quam ipſas audire Muſas, præcipue cum jam nectare cœperint madere. Porro quid ego nunc commemorem, quæ probe poti Dii poſt convivium agitent, adeo mehercle ſtulta, ut ipſa nonnunquam a riſu temperare nequeam? At ſatius eſt in his Harpocratis (3) meminiſſe, ne forte nos quoque Corycæus (4) aliquis Deus auſcultet, ea narrantes, quæ ne Momus quidem impune proloquutus eſt.

XVI. Sed jam tempus eſt ut, ad Homericum exemplar, relictis cœlitibus, viciſſim in terram demigremus, quanquam ibi nihil lætum, aut felix, niſi meo munere diſpiciamus. In primis videtis quanta

(1) Saltationis genus nudis pedibus.

(2) Choreas ab Atella urbe.

(3) Qui ſilentio præerat.

(4) Corycæi dicti Græcis qui clanculum auſcultabant aut explorabant.

providentia Natura parens, & humani generis opifex, illud caverit, ne uſquam deeſſet ſtultitiæ condimentum. Etenim, cum Stoicis definitoribus nihil aliud ſit ſapientia, quam duci ratione; contra ſtultitia, affectuum arbitrio moveri: ne plane triſtis ac tetrica eſſet hominum vita, Jupiter quanto plus indidit affectuum quam rationis! quaſi ſemiunciam compares ad aſſem (1). Præterea rationem in anguſtum capitis angulum relegavit, reliquum omne corpus perturbationibus reliquit. Deinde duos quaſi tyrannos violentiſſimos uni oppoſuit: iram, quæ præcordiorum arcem obtinet, atque adeo ipſum vitæ fontem; cor & concupiſcentiam, quæ ad imam uſque pubem latiſsimè imperium occupat. Adverſus has geminas copias quantum valeat ratio, communis hominum vita ſatis declarat; cum illa, quod unum licet, vel uſque ad ravim (2) reclamat, & honeſti

---

(1) i. e. vigesimam quartam partem ad totum.

(2) ad raucedinem.

dictat formulas. Verum hi laqueum regi ſuo remittunt, multoque odioſius obſtrepunt, donec jam is quoque feſſus ultro cedit ac manus dat.

XVII. CÆTERUM quoniam viro adminiſtrandis rebus nato, pluſculum de rationis unciola erat aſpergendum, ut huic quoque pro virili conſuleret, me hic ſicut in cæteris in conſilium adhibuit, moxque conſilium dedi me dignum: nempe uti mulierem adjungeret, animal videlicet ſtultum quidem illud atque ineptum, verùm ridiculum & ſuave, quo convictu domeſtico, virilis ingenii triſtitiam ſua ſtultitia condiret atque edulcaret. Nam quod Plato dubitare videtur, utro in genere ponat mulierem, rationalium animantium, an brutorum, nihil aliud voluit, quam inſignem ejus ſexûs ſtultitiam indicare. Quod ſi qua forte mulier ſapiens haberi voluerit, ea nihil aliud egerit quam ut bis ſtulta ſit, perinde quaſi bovem aliquis ducat ad ce-

roma (1), invita reluctanteque, ut aiunt, Minerva. Conduplicat enim vitium, quiſquis contra naturam virtutis fucum inducit, atque alio deflectit ingenium. Quemadmodum, juxta Græcorum proverbium, simia ſemper eſt simia, etiam si purpura veſtiatur; ita mulier ſemper mulier eſt, hoc eſt ſtulta, quamcunque perſonam induerit. Neque vero mulierum genus uſque adeo ſtultum arbitror, ut eam ob rem mihi ſuccenſeant, quod illis, & ipſa mulier & Stultitia, ſtultitiam attribuam. Etenim si rem recta reputent via, hoc ipſum ſtultitiæ debent acceptum ferre, quod sint viris multis calculis fortunatiores. Primum formæ gratiam, quam illæ merito rebus omnibus anteponunt, cujus nempe præsidio in tyrannos etiam ipſos tyrannidem exercent! Alioqui undenam horror ille formæ, hiſpida cutis, & barbæ ſylva, planè ſenile quiddam in viro, nisi a prudentiæ vitio, cum fœminarum ſemper læves malæ,

(1) Unguentum quo ungebantur Athletæ.

vox ſemper exilis, cutis mollicula, quaſi perpetuam quandam adoleſcentiam imitentur? Deinde quid aliud optant in hac vita, quam ut viris quam maxime placeant? Nonne huc ſpectant tot cultus, tot fuci, tot balnea, tot compturæ, tot unguenta, tot odores, tot componendi, pingendi, fingendi vultus, oculos, & cutem, artes? Jam num alio nomine viris magis commendatæ ſunt, quam ſtultitiæ? Quid enim eſt, quod illi mulieribus non permittunt? At quo tandem auctoramento, niſi voluptatis? Delectant autem fœminæ non alia re, quam ſtultitia. Id eſſe verum non ibit inficias, quiſquis ſecum reputarit, quas vir cum muliere dicat ineptias, quas agat nugas, quoties fœminea voluptate decreverit uti. Habetis igitur primum & præcipuum vitæ oblectamentum, quo fonte proficiſcatur.

XVIII. Sed ſunt nonnulli, cum primis autem ſenes, bibaces quidem illi magis quam mulieroſi, qui ſummam volupta-

tem in compotationibus conſtituunt. Equidem an sit ullum lautum convivium, ubi mulieres non adsint, viderint alii. Illud certe conſtat, citra ſtultitiæ condimentum, nullum omnino ſuave eſſe. Adeo ut si desit, qui ſeu vera, ſeu simulata ſtultitia riſum moveat, γελωτοποιὸν (1) quempiam vel mercede conductum accerſant, aut ridiculum aliquem parasitum adhibeant, qui ridendis, hoc eſt, ſtultis dicteriis, ſilentium ac triſtitiam compotationis diſcutiat. Quorſum enim attinebat tot bellariis, tot lautitiis, tot cupediis onerare ventrem, nisi & oculi pariter & aures, nisi totus animus, riſu, jocis, leporibus paſceretur? At iſtiuſmodi tragematum (2) ego ſum architectrix unica. Quanquam illa ipſa, jam in conviviis ſolennia, regem ſortiri talis, lusitare teſſeris, philotesiis (3) invitare, certare συμπεριφοραῖς (4), ad myr-

(1) Lætitiæ datorem, excitatorem.
(2) Bellariorum, ſeu ſecundæ menſæ delitiarum.
(3) Propinare vicissim.
(4) Circumlationibus poculorum in orbem.

tum (1) canere, ſaltare, geſticulari, non a ſeptem Græciæ Sophis, verum a nobis ad humani generis ſalutem reperta ſunt. Atqui omnium hujuſmodi rerum ea natura eſt, ut quo plus habeant ſtultitiæ, hoc plus conferant vitæ mortalium, quæ si triſtis sit, ne vita quidem appellanda videatur. Triſtis autem evadat oportet, nisi cognatum tædium hoc genus oblectamentis abſterſeris.

XIX. Sed erunt fortassis, qui hoc quoque voluptatis genus negligant, & in amicorum charitate & conſuetudine acquieſcant, amicitiam dictitantes unam rebus omnibus anteponendam, quippe rem uſque adeo neceſſariam, ut nec aër, nec ignis, nec aqua magis; rurſum adeo jucundam, ut qui hanc de medio ſuſtulerit, ſolem ſuſtulerit; adeo denique honeſtam, si quid tamen hoc ad rem pertinet, ut

(1) i. e. Myrteum ramum gerente qui canere jubebatur, quem finita cantione tradebat illi quem vellet poſt ſe canere.

nec ipſi Philoſophi vereantur eam inter præcipua bona commemorare. Sed quid ſi doceo me hujus quoque tanti boni & puppim eſſe & proram? Docebo autem non Crocodilitis, aut Soritis, Ceratinis (1), aut aliis id genus dialecticorum argutiis; ſed pingui, quod aiunt, Minerva, rem digito propemodum oſtendam. Age, connivere, labi, cæcutire, hallucinari in amicorum vitiis, quædam etiam inſignia vitia pro virtutibus amare, mirarique, an non ſtultitiæ videtur affine? Quid cum alius exoſculatur nævum in amica, alium delectat polypus Agnæ (2); cum filium ſtrabonem (3) appellat pœtum (4) pater,

(1) *Crocodilites*, genus Sophiſmatis quod Dialectici fingunt Crocodilum propoſuiſſe mulieri cujus filium rapuerat: *Si dixeris*, inquit, *quod ſum facturus*, *reddam tibi filium.* Illa reſpondit, *non reddes*; & petebat ſibi reddi quia verum dixerat. *Imò*, inquit Crocodilus, *ſi reddidero*, *non dixeris verum.* -- *Sorites*, Syllogiſmus quem Cicero vocat *acervalem*, quod cumulandis paulatim ſingulis fallat. -- *Ceratinum*, i. e. cornutum dilemma, e duobus quidquid reſponderis, in te retorquet.

(2) Amicæ.

(3) Oculis diſtortis deformem.

(4) Oculis mobilioribus ſeu paulum obliquis haud ingrate utentem.

quid, inquam, hoc eſt, niſi mera ſtultitia? Clament terque quaterque ſtultitiam eſſe: atqui hæc una ſtultitia *& jungit, junctos & ſervat amicos* (1). De mortalibus loquor, quorum *nemo sine vitiis naſcitur, & optimus ille eſt, qui minimis urgetur*: cum interim inter ſapientes iſtos Deos, aut omnino non coaleſcit amicitia, aut tetrica quædam & inſuavis intercedit, nec ea nisi cum paucissimis, nam cum nullis dicere religio eſt; propterea quod maxima pars hominum desipit, imo nullus eſt, qui non multis modis deliret, & non nisi inter similes cohæret necessitudo. Quod si quando inter ſeveros iſtos coierit mutua benevolentia, ea certe haud quaquam ſtabilis eſt, nec admodum duratura, nimirum inter moroſos & plus ſatis oculatos, ut qui in amicorum vitiis tam cernunt acutum, quam aut aquila, aut ſerpens Epidaurius; at ipsi in propriis vitiis quam lippiunt, & quam non vident manticam in

(1) Horat.

tergo pendentem ! Itaque cum ea ſit hominum natura, ut nullum ingenium reperiatur non magnis obnoxium vitiis : adde tantam animorum ac ſtudiorum dissimilitudinem, tot lapſus, tot errata, tot caſus vitæ mortalis, quo pacto vel horam constabit inter Argos iſtos amicitiæ jucunditas, nisi acceſſerit ea, quam mire Græci εὐήθειαν (1) appellant, hanc ſeu ſtultitiam, ſeu morum facilitatem vertas licebit ? Quid autem ? an non Cupido ille omnis neceſſitudinis auctor & parens, prorſum oculis captus eſt, cui quemadmodum τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται (2), itidem inter vos quoque efficit, ut ſuum cuique pulchrum videatur, ut caſcus caſcam (3), perinde ut pupus pupam (4), deamet ? Hæc passim & fiunt & ridentur, ſed tamen hæc ridicula jucundam vitæ glutinant copulantque ſocietatem.

---

(1) *Amentiam, simplicitatem.*
(2) *Non pulchra pulchra videntur.*
(3) Vetulus vetulam.
(4) Puer puellam.

XX. PORRO quod de amicitia dictum eſt, id multo magis de conjugio ſentiendum, quod quidem nihil eſt aliud, quam individua vitæ conjunctio. Deum immortalem! quæ non divortia, aut etiam divortiis deteriora passim acciderent, nisi viri fœminæque domeſtica conſuetudo, per adulationem, per jocum, per facilitatem, errorem, dissimulationem, meum utique ſatellitium, fulciretur, alereturque! Papæ, quam pauca coirent matrimonia, si ſponſus prudenter exquireret, quos luſus delicata illa, sicuti videtur, ac pudens virguncula, jam multo ante nuptias luſerit! Tum quanto pauciora cohærerent inita, nisi plurima uxorum facta per viri vel negligentiam, vel ſtuporem laterent! Atque hæc quidem merito ſtultitiæ tribuuntur: verum ea interim præſtat, ut marito jucunda sit uxor, uxori jucundus maritus, ut tranquilla domus, ut maneat affinitas. Ridetur, cuculus, curruca (1), & quid non

(1) Nomina maritis uxorum caſtitatis haud integræ, ad opprobrium addita.

vocatur,

vocatur, cum mœchæ lachrymas labellis exorbet. At quanto felicius sic errare, quam zelotypiæ diligentia cum ſeſe conficere, tum omnia miſcere tragœdiis?

XXI. In ſumma uſque adeo nulla vitæ conjunctio sine me vel jucunda, vel ſtabilis eſſe poteſt, ut nec populus principem, nec ſervum herus, nec heram pediſequa, nec diſcipulum præceptor, nec amicus amicum, nec maritum uxor, nec locator conductorem, nec contubernalis contubernalem, nec convictor convictorem diutius ferat, nisi vicissim inter ſeſe nunc errent, nunc adulentur, nunc prudentes conniveant, nunc aliquo ſtultitiæ melle ſeſe deliniant. Jam hæc ſcio videri maxima, ſed audietis majora.

XXII. Quæso num quemquam amabit, qui ipſe ſemet oderit? Num cum alio concordabit, qui ſecum ipſe dissidet? Num ulli voluptatem adferet, qui sibimetipsi sit gravis ac moleſtus? Illud opinor nemo

dixerit, nisi qui sit ipſa ſtultior ſtultitia. Atqui si me excluſeris, adeo nemo poterit alterum ferre, ut ipſe etiam ſibi quiſque puteat, ſua cuique ſordeant, sibi quiſque sit inviſus. Quandoquidem id mali natura, non paucis in rebus noverca magis quam parens, mortalium ingeniis inſevit, præcipue paulo cordatiorum, ut ſui quemque pœniteat, admiretur aliena. Quo fit ut omnes dotes, omnis elegantia, decorque vitæ vitietur pereatque. Quid enim proderit forma, præcipuum deorum immortalium munus, si putiditatis vitio contaminetur? Quid juventa, si ſenilis triſtitiæ fermento corrumpatur? Denique quid in omni vitæ munere vel tecum, vel apud alios acturus es cum decoro (eſt enim non artis modo, verum etiam omnis actionis caput, decere quod agas), nisi adsit dextra hæc Philautia, quæ mihi merito germana eſt vice, adeo ſtrenue meas ubique partes agit? Quid autem æque ſtultum, atque ſibi ipſi placere, teipſum admirari? At rurſum quid venuſtum, quid gratioſum,

quid non indecorum erit, quod agas, ipſe tibi diſplicens? Tolle hoc vitæ condimentum, & protinus frigebit cum ſua actione Orator, nulli placebit cum ſuis numeris Muſicus, explodetur cum ſua geſticulatione Hiſtrio, ridebitur una ſuis cum Muſis Poëta, ſordebit cum arte Pictor, eſuriet cum pharmacis Medicus. Poſtremo pro Nireo Therſites (1), pro Phaone Neſtor (2), pro Minerva ſus, pro facundo infans, pro urbano ruſticus videberis. In tantum neceſſe eſt, ut ſibi quoque quiſque blandiatur, & aſſentatiuncula quapiam ſibi prius commendetur, quam aliis poſſit eſſe commendatus. Denique cum præcipua felicitatis pars ſit, ut quod ſis eſſe velis, nimirum totum hoc præſtat compendio mea Philautia, ut neminem ſuæ formæ, neminem ſui ingenii, neminem generis, neminem loci, neminem inſtituti, neminem

(1) Nireus pulcherrimus, Therſites turpiſſimus omnium qui ad Trojam venerunt.

(2) Phaon, beneficio Veneris, e ſene juvenis factus: Neſtor ſenex trium ſæculorum.

patriæ pœniteat, adeo ut nec Irlandus cum Italo, nec Thrax cum Athenienſi, nec Scytha cum Inſulis fortunatis cupiat permutare. Et o ſingularem naturæ ſolicitudinem, ut in tanta rerum varietate paria fecit omnia! Ubi dotibus ſuis nonnihil detraxit, ibi pluſculum Philautiæ ſolet addere; quanquam hoc ipſum ſtulte profecto dixi, cum hæc ipſa dos ſit vel maxima. Ut ne dicam interim, nullum egregium facinus adiri, niſi meo impulſu, nullas egregias artes, niſi me auctore, fuiſſe repertas.

XXIII. An non omnium laudatorum facinorum ſeges ac fons eſt Bellum? Porro quid ſtultius, quam ob cauſas neſcio quas certamen ejuſmodi ſuſcipere, unde pars utraque ſemper plus aufert incommodi, quam boni? Nam eorum qui cadunt, veluti Megarenſium, οὐδεὶς λόγος (1). Dein cum jam utrimque conſtitere ferratæ acies, & *rauco crepuerunt cornua cantu*, quis,

(1) *Nulla ratio* habetur.

bro, ſapientum iſtorum uſus, qui ſtudiis exhauſti, vix tenui frigidoque ſanguine ſpiritum ducunt: craſsis ac pinguibus opus eſt, quibus quam plurimum adsit audaciæ, mentis quam minimum. Nisi si quis Demoſthenem militem malit, qui Archilochi ſequutus consilium, vix conſpectis hoſtibus, abjecto clypeo fugit, tam ignavus miles, quam orator ſapiens. Sed consilium, inquiunt, in bellis plurimum habet momenti. Equidem fateor in duce, verum id quidem militare, non philoſophicum; alioqui parasitis, lenonibus, latronibus, sicariis, agricolis, ſtupidis, obæratis, & hujuſmodi mortalium fece res tam præclara geritur, non philoſophis lucernariis.

XXIV. Qui quidem quam sint ad omnem vitæ uſum inutiles, vel Socrates ipſe unus Apollinis oraculo ſapiens, ſed minime ſapienter judicatus, documento eſſe poteſt, qui neſcio quid publice conatus agere, ſummo cum omnium riſu diſcessit. Quanquam vir is in hoc non uſquequaque

deſipit, quod ſapientis cognomen non agnoſcit, atque ipsi Deo reſcribit, quodque cenſet ſapienti a Republica tractanda abſtinendum eſſe, nisi quod potius monere debuerat, a ſapientia temperandum ei, qui velit in hominum haberi numero. Deinde quid eundem accuſatum ad cicutam bibendam adegit, nisi ſapientia? Nam dum nubes & ideas philoſophatur, dum pulicis pedes metitur, dum culicum vocem miratur (1), quæ ad vitam communem attinent, non didicit. Sed adeſt præceptori de capite periclitanti diſcipulus Plato, egregius ſcilicet patronus, qui turbæ ſtrepitu offenſus, vix dimidiatam illam periodum pronunciare potuit. Jam quid dicam de Theophraſto, qui progreſſus in concionem protinus obmutuit, perinde quasi repente lupo conſpecto? Quî militem animaſſet in bello? Iſocrates, ob ingenii timiditatem, nec hiſcere unquam eſt auſus. M. Tullius eloquentiæ Romanæ pa-

(1) Hæc de eo fingit Ariſtophanes in *Nubibus*, Comœd.

rens, ſemper indecora trepidatione, perinde quaſi puer singultiens, exordiri conſuevit; idque Fabius interpretatur cordati oratoris & periculum intelligentis argumentum. Verum, cum hoc dicit, an non palam fatetur ſapientiam obſtare ad rem probe gerendam? Quid iſti facient, cum res ferro geritur, qui tum metu exanimantur, cum nudis verbis eſt decertandum? Et poſt hæc celebratur, si diis placet, præclara illa Platonis ſententia: *Beatas fore Reſpublicas, si aut imperent Philoſophi, aut philoſophentur Imperatores.* Imo si conſules hiſtoricos, reperies nimirum nullos reipublicæ peſtilentiores fuiſſe principes, quam si quando in philoſophaſtrum aliquem aut literis addictum inciderit imperium. Cujus rei ſatis, opinor, faciunt fidem Catones: quorum alter inſanis delationibus Reipublicæ tranquillitatem vexavit, alter libertatem Populi Romani, dum nimium ſapienter vindicat, funditus ſubvertit. Adde his Brutos, Caſſios, Gracchos, ac Ciceronem etiam ipſum, qui non minus peſti-

lens fuit Romanorum Reipub. quam Demoſthenes Athenienſium. Porro M. Antoninus, ut donemus bonum imperatorem fuiſſe, (nam idipſum extorquere possim:) fuit hoc ipſo nomine gravis, atque inviſus civibus, quod tam Philoſophus eſſet. Sed tamen ut donemus fuiſſe bonum, at certe peſtilentior fuit Reipublicæ tali relicto filio, quam fuerat ſua adminiſtratione ſalutaris. Quandoquidem ſolet hoc hominum genus, qui ſe ſapientiæ ſtudio dediderunt, cum cæteris in rebus, tum præcipue in liberis propagandis infelicissimum eſſe, providente, opinor, natura, ne malum hoc ſapientiæ inter mortales latius ſerpat. Itaque Ciceroni degenerem fuiſſe filium conſtat, & ſapiens ille Socrates liberos habuit matri similiores quam patri, ut non omnino pessime ſcripsit quidam, id eſt, ſtultos.

XXV. Sed utcunque ferendum, si tantum ad publica munia forent ὄνοι πρὸς λύραν (1),

(1) *Asini ad lyram*. i. e. inepti.

niſi ad omnem prorſus vitæ functionem nihilo eſſent dexteriores. Ad convivium adhibe ſapientem, aut triſti ſilentio, aut moleſtis quæſtiunculis obturbabit. Ad choream advoca, camelum ſaltare dices. Ad publicos ludos trahe, ipſo vultu populi voluptatibus obſtabit, & cogetur e theatro migrare ſapiens Cato, quandoquidem ſupercilium non poteſt ponere. In colloquium inciderit, repente lupus in fabula (1). Si quid emendum, si contrahendum, breviter si quid eorum agendum, sine quibus hæc quotidiana vita transigi non poteſt, ſtipitem dicas ſapientem iſtum, non hominem. Uſque adeo neque sibi neque patriæ, neque ſuis uſquam uſui eſſe poteſt, propterea quod communium rerum sit imperitus, & a populari opinione, vulgaribuſque inſtitutis longe lateque diſcrepet. Qua quidem ex re odium quoque conſequatur neceſſum eſt, nimi-

(1) Proverbii inſtar dictum de ſubito silentio, medio in ſermone, facto.

rum ob tantam vitæ atque animorum diſſimilitudinem. Quid enim omnino geritur inter mortales non ſtultitiæ plenum, idque a ſtultis & apud ſtultos? Quod si quis unus universis velit obſtrepere, huic ego ſuaſerim, ut, Timonem imitatus, in ſolitudinem aliquam demigret, atque ibi ſolus ſua fruatur ſapientia.

XXVI. Verum ut ad id, quod inſtitueram, revertar, quæ vis ſaxeos, quernos, & agreſtes illos homines in civitatem coëgit, nisi adulatio? Nihil enim aliud significat illa Amphionis & Orphei cithara. Quæ res plebem Romanam jam extrema molientem, in concordiam civitatis revocavit? Num oratio philoſophica? Minime. Imo ridiculus ac puerilis Apologus de ventre, reliquiſque corporis membris confictus. Idem valuit Themiſtoclis apologus consimilis de Vulpe & Erinacio (1). Quæ

(1) Themiſtocles populum Athenienſem, ægre ferentem avaritiam Magiſtratus, hacce fabula deterruit a rebus novandis. » Vulpecula sitibunda, ſole fervente, dum foſ-

ſapientis oratio tantumdem potuiſſet, quantum commentitia illa Cerva Sertorii (1) potuit, quantum Laconis (2) illius de duobus canibus, deque vellendis equinæ caudæ pilis ridendum modo dicti Sertorii commentum? Ut ne quid dicam de Minoë, deque Numa, quorum uterque fabuloſis inventis ſtultam multitudinem rexit. Hujusmodi nugis commovetur ingens ac potens illa bellua, populus.

XXVII. At rurſum, quæ civitas unquam Platonis, aut Ariſtotelis leges, aut Socratis dogmata recepit? Tum autem quæ res Deciis perſuasit, ut ultro ſeſe Diis Manibus devoverent? Quid Q. Curtium

» ſam ingreſſa aquam quærit, luto inhæsit, ibique Muſcæ » totum Vulpeculæ corpus obsidentes, ſanguinem ejus ex- » ſugebant. Quod Erinacius (*un Hériſſon*) foſſæ ripam forte » fortuna prætergrediens conſpicatus, Vulpeculæ volens » ſuppetias ferre, Muſcas ſpinis ſuis abigere parabat. Ibi » vero Vulpecula obſecrans ne Muſcas abigeret, dixit: » Iſtæ nunc ſanguine ſaturæ ſunt, quas si abegeris, aliæ » famelicæ in harum locum ſuccedentes, quidquid ſanguinis » reliquum fuerit, prorſus ebibent «.

(1) Plutarch. in Sertorii vita.

(2) Lycurgi, Spartæ legiſlatoris.

in ſpecum traxit, niſi inanis gloria; dulciſſima quædam Siren, ſed mirum quam a ſapientibus iſtis damnata? Quid enim ſtultius, inquiunt, quam ſupplicem candidatum blandiri populo, congiariis (1) favorem emere, venari tot ſtultorum applauſus, acclamationibus ſibi placere, in triumpho veluti ſignum aliquod populo ſpectandum circumferri, æneum in foro ſtare? Adde his nominum & cognominum adoptiones. Adde divinos honores homuncioni exhibitos; adde publicis ceremoniis in Deos relatos etiam ſceleratiſſimos tyrannos. Stultiſſima ſunt hæc, & ad quæ ridenda non unus ſufficiat Democritus. Quis negat? Atqui hoc fonte nata ſunt fortium Heroum facinora, quæ tot eloquentium virorum literis in cœlum tolluntur. Hæc ſtultitia parit civitates; hac conſtant imperia, magiſtratus, religio, conſilia, judicia, nec aliud omnino eſt vita humana, quam ſtultitiæ luſus quidam.

(1) Largitionibus.

XXVIII. Jam vero ut de artibus dicam, quid tandem mortalium ingenia ad excogitandas prodendaſque poſteris, tot egregias, ut putant, diſciplinas excitavit, niſi gloriæ sitis? Tantis vigiliis, tantis ſudoribus, famam neſcio quam, qua nihil eſſe poteſt inanius, redimendam putarunt homines vere ſtultissimi. Sed interim ſtultitiæ tot tam egregia vitæ commoda debetis, quodque eſt longe dulcissimum, aliena fruimini inſania.

XXIX. Ergo poſteaquam mihi fortitudinis & induſtriæ laudem vindicavi; quid si prudentiæ quoque vindicem? Sed dixerit aliquis, eadem opera ignem aquæ miſceas, licebit. Verum hoc quoque ſucceſſurum arbitror, si vos modo, quod antehac feciſtis, auribus atque animis faveritis. Principio si rerum uſu conſtat prudentia, in utrum magis competet ejus cognominis honos, in ſapientem, qui partim ob pudorem, partim ob animi timiditatem, nihil aggreditur, an in ſtultum,

quem neque pudor, quo vacat, neque periculum, quod non perpendit, ab ulla re deterret? Sapiens ad libros veterum confugit, atque hinc meras vocum argutias ediſcit. Stultus, adeundis cominuſque periclitandis rebus, veram (ni fallor) prudentiam colligit. Id quod vidiſſe videtur Homerus, etiamsi cæcus, cum ait ῥεχθὲν δέ τε νήπιος ἔγνω (1). Sunt enim duo præcipua ad cognitionem rerum parandam obſtacula, pudor qui fumum offundit animo, & metus qui oſtenſo periculo dehortatur ab adeundis facinoribus. At his magnifice liberat ſtultitia. Pauci mortales intelligunt ad quam multas alias quoque commoditates conducat, nunquam pudescere, & nihil non audere. Quod si prudentiam accipere malunt eam, quæ rerum judicio conſtat, audite, obſecro, quam procul abſint ab hac, qui hoc nomine ſeſe venditant. Principio conſtat res omnes humanas, velut Alcibiadis Sile-

(1) *Factum etiam ſtultus cognovit.*

nos (1), binas habere facies nimium inter ſeſe dissimiles : adeo ut quod prima, ut aiunt, fronte mors eſt, si interius inſpicias, vita sit ; contra quod vita, mors : quod formoſum, deforme : quod opulentum, id pauperrimum : quod infame, glorioſum : quod doctum, indoctum : quod robuſtum, imbecille : quod generoſum, ignobile : quod lætum, triſte : quod prosperum, adverſum : quod amicum, inimicum : quod ſalutare, noxium : breviter omnia repente verſa reperies, si Silenum aperueris. Id si cui forte nimis philoſophice dictum videtur, age pinguiore, quemadmodum dici ſolet, Minerva planius faciam. Quis Regem non & opulentum & dominum fatetur ? Atqui nullis animi bonis inſtructus eſt, atqui nihil illi ſatis eſt : jam videlicet pauperrimus eſt. Tum animum habet plurimis addictum vitiis : jam turpiter ſervus eſt. Ad eundem modum in

(1) i. e. Sileni ſtatuas quibus Alcibiades *in Convivio Platonis* Socratem comparat, quod is foris bardus ac ſtupidus, intus autem merum numen videretur.

cæteris quoque philoſophari liceret ; ſed hoc exempli vice poſuiſſe ſatis ſit. At quorſum hæc, inquiet aliquis ? Audite quo rem deducamus. Si quis hiſtrionibus in ſcena fabulam agentibus perſonas detrahere conetur, ac ſpectatoribus veras nativaſque facies oſtendere, nonne is fabulam omnem perverterit, dignuſque habeatur, quem omnes e theatro velut lymphatum ſaxis ejiciant ? Exorietur autem repente nova rerum ſpecies, ut qui modo mulier, nunc vir : qui modo juvenis, mox ſenex : qui paulo ante Rex, ſubito Dama (1) : qui modo Deus, repente homunculus appareat. Verum eum errorem tollere, eſt fabulam omnem perturbare. Illud ipſum figmentum & fucus eſt, quod ſpectatorum oculos detinet. Porro mortalium vita omnis quid aliud eſt, quam fabula quæpiam, in qua alii aliis obtecti perſonis procedunt aguntque ſuas quiſque partes, donec Choragus (2) educat e proſcenio ? Qui ſæpe

(1) i. e. obſcurus & ignobilis, apud Horat, & Perſium.
(2) Dux Choreæ, Actor primarius.

tamen

tamen eundem diverſo cultu prodire jubet, ut qui modo regem purpuratum egerat, nunc ſervulum pannoſum gerat. Adumbrata quidem omnia, ſed hæc fabula non aliter agitur. Hic si mihi ſapiens aliquis cœlo delapſus, ſubito exoriatur, clamitetque: Hunc quem omnes ut Deum ac dominum ſuſpiciunt, nec hominem eſſe, quod pecudum ritu ducatur affectibus, ſervum eſſe infimæ ſortis, quod tam multis, tamque fœdis dominis ſponte ſerviat; rurſum alium, qui parentem extinctum luget, ridere jubeat, quod jam demum ille vivere cœperit, cum alioqui vita hæc nihil aliud sit quam mors quædam; porro alium ſtemmatis glotiantem, ignobilem ac nothum appellet, quod a virtute longe absit, quæ ſola nobilitatis sit fons, atque ad eundem modum de cæteris omnibus loquatur; quæſo, quid is aliud egerit, nisi ut demens ac furioſus omnibus eſſe videatur? Ut nihil eſt ſtultius præpoſtera ſapientia, ita perverſa prudentia nihil imprudentius. Siquidem perverſe facit, qui ſeſe non

accommodat rebus præſentibus, foroque nolit uti, nec ſaltem legis illius convivalis meminerit, ἢ πῖθι, ἢ ἄπιθι (1), poſtuletque ut fabula jam non sit fabula. Contra, vere prudentis eſt, cum sis mortalis, nihil ultra ſortem ſapere velle, cumque univerſa hominum multitudine vel connivere libenter, vel comiter errare. At iſtud ipſum, inquiunt, ſtultitiæ eſt. Haud equidem inficias iverim, modo fateantur illi vicissim hoc eſſe, vitæ fabulam agere.

XXX. Cæterum illud, o Dii immortales, eloquarne, an sileam? Cur autem sileam, cum sit vero verius? Sed præſtiterit fortassis in re tanta Muſas ex Helicone accerſere, quas poetæ ſæpius ob meras nugas advocare ſolent. Adeſte igitur pauliſper, Jovis filiæ, dum oſtendo nec ad egregiam illam ſapientiam ac felicitatis, ut ipsi vocant, arcem, aditum eſſe cuiquam, nisi ſtultitia duce. Jam primum

(1) *Aut bibe, aut abi.*

illud in confeſſo eſt, affectus omnes ad ſtultitiam pertinere : quandoquidem hac nota a ſtulto ſapientem diſcernunt, quod illum affectus, hunc ratio temperat ; eoque Stoici perturbationes omnes ceu morbos a ſapiente ſemovent. Verum affectus iſti non ſolum pædagogorum vice funguntur ad ſapientiæ portum properantibus, verum etiam in omni virtutis functione, ceu calcaria ſtimulique quidam adeſſe ſolent, velut ad bene agendum exhortatores. Quanquam hic fortiter reclamat bis Stoicus Seneca, qui prorſum omnem affectum adimit ſapienti. Verum cum id facit, jam ne hominem quidem relinquit, ſed novum potius Deum quendam δημιουργοῦ (1), qui nuſquam nec extitit unquam, nec extabit : imo, ut apertius dicam, marmoreum hominis ſimulacrum conſtituit, ſtupidum, & ab omni prorſus humano ſenſu alienum. Proinde ſi libet, ipſi ſuo ſapiente fruantur, citraque rivalem

(1) *Creat.*

ament licet, cumque eo vel in civitate Platonis, vel si malint, in Idearum regione, vel in Tantaliis inhabitent hortis. Quis enim non iſtiuſmodi hominem ceu portentum ac ſpectrum fugitet horreatque, qui ad omnes naturæ ſenſus obſurduerit; qui nullis affectibus, nec amore, nec miſericordia magis commoveatur, *quam si dura silex, aut ſtet Marpesia cautes* (1); quem nihil fugiat, qui nihil erret, ſed ceu Lynceus quiſpiam nihil non perspiciat, nihil non ad amussim perpendat, nihil ignoſcat; qui ſolus ſeipſo sit contentus, ſolus dives, ſolus ſanus, ſolus Rex, ſolus liber, breviter omnia ſolus, ſed ſuo ſolius judicio; qui nullum moretur amicum, ipſe amicus nemini; qui Diis quoque ipsis non dubitet mandare laqueum; qui quicquid in omni vita geritur, velut inſanum damnet, rideatque? Atqui hujuſmodi animal eſt abſolutus ille ſapiens. Quæſo, si res agatur ſuffragiis, quæ ci-

(1) Æneid. IV.

vitas iſtiuſmodi magiſtratum ſibi velit, aut quis exercitus talem optet ducem? Imo quæ mulier id genus maritum, quis convivator ejuſmodi convivam, quis ſervus talibus moribus dominum vel optet, vel ferat. Quis autem non malit vel unum quemvis de media ſtultissimorum hominum plebe, qui ſtultus ſtultis vel imperare poſsit, vel parere; qui ſui similibus placeat, ſed quam plurimis; qui comis sit in uxorem, jucundus amicis, bellus conviva, convictor facilis, poſtremo qui nihil humani a ſe alienum putet? Sed me quidem jam dudum iſtius ſapientis piget. Quare ad reliqua commoda ſeſe recipiat oratio.

XXXI. Agedum, si quis velut e ſublimi ſpecula circumſpiciat, ita ut Jovem interdum poetæ facere prædicant, quot calamitatibus hominum vita sit obnoxia, quam miſera, quam ſordida nativitas, quam laborioſa educatio, quot injuriis expoſita pueritia, quot ſudoribus adacta juventus, quam gravis ſenectus, quam dura

mortis necessitas; deinde in omni vita; quot morborum agmina infeſtent, quot immineant caſus, quot ingruant incommoda, quam nihil uſquam non plurimo felle tinctum; ut ne commemorem iſta quæ homini ab homine inferuntur mala, quod genus ſunt, paupertas, carcer, infamia, pudor, tormenta, insidiæ, proditio, convitia, lites, fraudes [ſed ego jam plane τὴν ἄμμον ἀναμετρεῖν (1) aggredior]; porro quibus admissis iſta commeruerint homines, aut quis Deus iratus eos in has miſerias naſci coegerit, non eſt mihi fas in præſentia proloqui: verum iſta qui ſecum perpendat, nonne Milesiarum virginum (2) probabit exemplum, etiamsi miſerandum? At quinam potissimum ſibi vitæ tædio fatum accersivere? Nonne ſapientiæ confines? Inter quos, ut interim Diogenes, Xenocrates, Catones, Cas-

(1) *Arenam numerare.*

(2) Quas dira quædam mortis ſpontaneæ libido quondam invaſit, ut refert Aul. Gellius.

tios; ac Brutos ſileam, Chiron ille (1) cum immortalem eſſe liceret, ultro mortem præoptavit (2). Videtis, opinor, quid futurum ſit, ſi paſsim ſapiant homines: nempe altero luto, altero figulo Prometheo opus fore. Verum ego partim per ignorantiam, partim per incogitantiam, nonnunquam per oblivionem malorum, aliquando ſpem bonorum, aliquoties nonnihil mellis voluptatibus aſpergens, ita tantis in malis ſuccurro, ut ne tum quidem libeat vitam relinquete, cum exacto Parcarum ſtamine, ipſa jam dudum eos relinquit vita, quoque minus ſit cauſæ cur in vita manere debeant, hoc magis juvet vivere, tantum abeſt ut ullo vitæ tædio tangantur. Mei nimirum muneris eſt, quod paſsim Neſtorea ſenecta ſenes videtis, quibus jam ne ſpecies quidem hominis ſupereſt, balbos, deliros, edentulos, canos, calvos, vel ut magis Ariſto-

(1) Educator Achillis.
(2) Lucian. in Dialog. Mort. XXVI.

phanicis eos deſcribam verbis, ῥυπῶντας, κυφοὺς, ἀθλίους, ῥυσοὺς, μαδῶντας, νωδοὺς, καὶ ψωλοὺς (1), tamen uſque adeo vita delectari, adeoque νεανίζειν (2), ut alius tingat canos, alius appoſititia coma calvitium dissimulet, alius dentibus utatur mutuo fortaſſis a ſue quopiam ſumptis, hic in puellam aliquam miſere depereat, & amatoriis ineptiis quemvis etiam ſuperet adoleſcentulum. Nam ut capulares jam, meraque silicernia, teneram aliquam juvenculam ducant uxorem, eamque & indotatam, & aliis uſui futuram, id adeo frequens, ut propemodum & laudi detur. Sed multo etiam ſuavius, si quis animadvertat anus, longo jam ſenio mortuas, adeoque cadaveroſas, ut ab inferis rediſſe videri possint, tamen illud ſemper in ore habere, φῶς ἀγαθὸν (3): adhuc catullire (4), atque, ut Græci dicere ſolent,

(1) *Squalidos, incurvos, ærumnoſos, rugoſos, glabros, inermi genciva, apellas ſeu recutitos.*

(2) *Juvenes agere.*

(3) *Lumen bonum, i. e. vita bona eſt.*

(4) More catellarum laſcivire.

καπρῶν (1), & magna mercede conductum aliquem Phaonem inducere, fucis assidue vultum oblinere, nuſquam a ſpeculo diſcedere, infimæ pubis ſylvam vellere, vietas ac putres oſtentare mammas, tremuloque gannitu languentem ſolicitare cupidinem, potitare, miſceri puellarum choris, literulas amatorias ſcribere. Ridentur hæc ab omnibus, tanquam, uti ſunt, ſtultiſſima: at ipſæ ſibi placent, & in ſummis interim verſantur delitiis, totaſque ſeſe melle perungunt, meo videlicet beneficio felices. Porro quibus hæc deridicula videntur, illud ſecum expendant velim, utrum ſatius ducant hujuſmodi ſtultitiâ vitam plane mellitam exigere, an trabem, ut aiunt, ſuſpendio quærere. Porro quod hæc vulgo putantur infamiæ obnoxia, iſtud nihil ad ſtultos meos, qui malum hoc aut non ſentiunt, aut si quid ſentiunt, facile negligunt. Si ſaxum in caput incidat, id vere malum sit: cæterum pudor, in-

(1) *Hircorum more libidinari.*

famia, probrum, maledicta, tantum adferunt noxæ, quantum ſentiuntur. Si ſenſus absit, ne mala quidem ſunt. Quid lædit, si totus populus in te sibilet, modo tute tibi plaudas? Atque ut id liceat, ſola Stultitia præſtat.

XXXII. Sed mihi videor audire reclamantes Philoſophos: Atqui hoc ipſum eſt, inquiunt, miſerum, ſtultitia teneri, errare, falli, ignorare. Imo hoc eſt hominem eſſe. Porro miſerum cur vocent, non video, quandoquidem sic nati eſtis, sic inſtituti, sic conditi, ea eſt communis omnium ſors. Nihil autem miſerum, quod in ſuo genere conſtat, nisi forte quis hominem deplorandum exiſtimet, qui neque volare poſſit cum avibus, neque quaternis ingredi pedibus cum reliquo pecudum genere, neque cornibus sit armatus, quemadmodum tauri. Verum is, eadem opera, equum etiam bellissimum infelicem vocabit, quod neque grammaticam didicerit, neque placentis veſcatur; taurum miſe-

rum, quod ad palæſtricam ſit inutilis. Igitur ut equus, imperitus grammaticæ, miſer non eſt, ita nec homo ſtultus infelix, propterea quod hæc cum illius natura cohærent. Verum rurſus urgent Logodædali (1): Eſt, inquiunt, homini peculiariter addita diſciplinarum cognitio, quarum adminiculis id quod natura diminutum eſt, ingenio penſet. Quaſi vero ullam veri faciem habeat, Naturam, quæ in culicibus, atque adeo in herbis ac floſculis tam ſollicite vigilaverit, in uno homine dormitaſſe, ut diſciplinis opus eſſet, quas Theutus (2), ille humano generi infenſus genius, in ſummam perniciem excogitavit; adeo non utiles ad felicitatem, ut illi quoque ipsi officiant, ad quod proprie repertæ dicuntur, ut eleganter arguit apud Platonem (3) Rex ille (4) prudentissimus de

(1) Arguti diſputatores qui torquent ſyllogiſmos.

(2) Deus Ægyptiorum.

(3) In Phædro.

(4) Thamus.

literarum invento. Igitur diſciplinæ cum reliquis humanæ vitæ peſtibus irrepſerunt, iiſdem auctoribus, a quibus omnia flagitia proficiſcuntur, puta Dæmonibus, quibus hinc nomen etiam inventum, quasi δαήμονας, hoc eſt, ſcientes appelles. Siquidem simplex illa aurei ſeculi gens, nullis armata diſciplinis, ſolo naturæ ductu instinctuque vivebat. Quorſum enim opus erat Grammatica, cum eadem eſſet omnibus lingua, nec aliud ſermone petebatur, nisi ut alius alium intelligeret? Quis uſus Dialectices, ubi nulla erat pugnantium inter ſe ſententiarum dimicatio? Quis Rhetoricæ locus, cum nullus alteri negotium faceſſeret? Quorſum requireretur Legum prudentia, cum abeſſent mali mores, ex quibus haud dubie bonæ leges prognatæ ſunt? Porro religiosiores erant quam ut, impia curiositate, arcana naturæ, siderum menſuras, motus, effectus, abditas rerum cauſas ſcrutarentur: nefas eſſe rati, si homo mortalis, ultra ſortem ſuam ſapere conaretur. Jam quid extra cœlum

eſſet, inquirendi dementia ne in mentem quidem veniebat. At labente paulatim ætatis aureæ puritate, primum a malis, ut dixi, geniis inventæ ſunt artes, ſed paucæ, atque hæ quidem a paucis receptæ. Poſtea ſexcentas addidit Chaldæorum ſuperſtitio, & Græcorum otioſa levitas, meras ingeniorum cruces; adeo ut vel una Grammatica abunde ſatis ſit ad perpetuam vitæ carnificinam.

XXXIII. Quanquam inter has ipſas diſciplinas, hæ potiſſimum in pretio ſunt, quæ ad ſenſum communem, hoc eſt, ad ſtultitiam, quam proxime accedunt. Eſuriunt Theologi, frigent Physici, ridentur Aſtrologi, negliguntur Dialectici. Solus ἰατρὸς γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων (1). Atque in hoc ipſo genere, quo quis indoctior, audacior, incogitantiorque, hoc pluris fit etiam apud torquatos iſtos principes. Atqui medicina, præſer-

(1) *Medicus multis æquivalet aliis.*

tim ut nunc a compluribus exercetur, nihil aliud eſt quam aſſentationis particula, non minus profecto quam Rhetorica. Secundum hos, proximus datur locus Leguleiis (1), & haud ſcio an primus, quorum professionem, ne quid ipſa pronunciem, velut asininam philoſophi magno conſenſu ridere ſolent. Sed tamen horum asinorum arbitrio maxima minimaque negotia transiguntur. His latifundia creſcunt, cum Theologus interim, excussis totius divinitatis ſcriniis, lupinum arrodit, cum cimicibus ac pediculis assidue bellum gerens. Ut igitur feliciores ſunt artes, quæ majorem habent cum ſtultitia affinitatem, ita longe felicissimi ſunt hi, quibus prorſus licuit ab omnium diſciplinarum commercio abſtinere, ſolamque naturam ducem ſequi, quæ nulla ſui parte manca eſt, nisi forte mortalis ſortis pomœria (2) tranſilire velimus. Odit natura fucos, multo-

(1) Rubricariis.

(2) Terminos.

que felicius provenit, quod nulla ſit arte violatum.

XXXIV. AGEDUM, an non videtis ex unoquoque reliquorum animantium genere ea feliciſſime degere, quæ ſunt a diſciplinis alieniſſima, nec ullius magiſterio niſi naturæ ducuntur? Quid Apibus aut felicius, aut mirabilius? At his ne corporis quidem omnes ſenſus adſunt. Quid ſimile in extruendis ædificiis reperiat architectura? Quis unquam Philoſophus ſimilem inſtituit rempublicam? Rurſum Equus, quoniam humanis ſenſibus affinis eſt, & in hominum contubernium demigravit, humanarum item calamitatum eſt particeps; quippe qui non raro, dum vinci pudet in certaminibus, ducit ilia, & in bellis, dum ambit triumphum, confoditur, ſimulque cum ſeſſore terram ore momordit. Ut ne commemorem interim lupata frena, aculeata calcaria, ſtabuli carcerem, ſcuticas, fuſtes, vincula, ſeſſorem, breviter omnem illam ſervitutis tragœ-

diam, cui ſe ultro addixit, dum fortes viros imitatus, impenſius hoſtem ulciſci ſtudet (1). Quanto optabilior muſcarum & avicularum vita, ex tempore ſoloque naturæ ſenſu degentium, modo per hominum inſidias liceat! Quæ ſi quando caveis incluſæ aſſueſcant humanas ſonare linguas, mirum quam a nativo illo nitore degenerent. Adeo modis omnibus lætius eſt, quod natura condidit, quam quod fucavit ars. Proinde nunquam ſatis laudarim gallum illum Pythagoram, qui cum unus omnia fuiſſet, philoſophus, vir, mulier, Rex, privatus, piſcis, equus, rana, opinor, etiam ſpongia (2), tamen nullum animal judicavit calamitoſius homine, propterea quod cætera omnia naturæ finibus eſſent contenta, ſolus homo ſortis ſuæ limites egredi conaretur.

XXXV. Rursum inter homines,

(1) Fabula Steſichori apud Horatium, Sermon. L. III. Serm. X. & Phædrum. L. IV. Fab III.

(2) Plinius plane credit ſpongias eſſe animalia.

idiotas

idiotas multis partibus anteponit doctis ac magnis. Et Gryllus ille non paulo plus ſapuit, quam πολυμῆτις Ὀδυσσεὺς (1), qui maluerit in hara grunnire, quam cum illo tot miſeris objici casibus. Ab his mihi non diſſentire videtur Homerus, nugarum pater, qui cum mortales omnes ſubinde δειλοὺς καὶ μοχθηροὺς (2) appellat, tum Ulyſſem illum ſuum, ſapientis exemplar, ſæpe numero δύστηνον (3) vocat, Paridem nusquam, nec Ajacem, nec Achillem. Quamobrem id tandem? Nisi quod ille vafer & artifex nihil non Palladis consilio agebat, nimiumque ſapiebat, a naturæ ductu quam longissime recedens. Ut igitur inter mortales, ii longissime abſunt a felicitate, qui ſapientiæ ſtudent, nimirum hoc ipſo bis ſtulti, quod homines nati cum sint, tamen obliti conditionis ſuæ, Deorum immortalium vitam affectant, & Gigantum exemplo, diſciplinarum machinis, Naturæ bel-

(1) *Multi consilii Ulyſſes.*
(2) *Miſeros & calamitoſos.*
(3) *Graviter ſuſpirantem.*

lum inferunt: ita quam minime miſeri videntur ii, qui ad brutorum ingenium ſtultitiamque quam proxime accedunt, neque quicquam ultra hominem moliuntur. Age experiamur, num hoc quoque non Stoicis enthymematis, ſed craſſo quopiam exemplo queamus oſtendere. Ac per Deos immortales, eſtne quicquam felicius iſto hominum genere, quos vulgo moriones, ſtultos, fatuos, ac bliteos (1) appellant, pulcherrimis, ut equidem opinor, cognominibus? Rem dicam prima fronte ſtultam fortassis atque abſurdam, ſed tamen unam multo verissimam. Principio vacant mortis metu, non mediocri, per Jovem, malo. Vacant conſcientiæ carnificina. Non territantur manium fabulamentis. Non expaveſcunt ſpectris ac lemuribus; non torquentur metu impendentium malorum; non ſpe futurorum bonorum diſtenduntur. In ſumma non dilacerantur millibus cura-

(1) *Bliton*, Græce *Betam* ſonat, herbam quidem inſipidam & vilem.

rum, quibus hæc vita obnoxia eſt. Non pudeſcunt, non verentur, non ambiunt, non invident, non amant. Denique si propius etiam ad brutorum animantium inſipientiam acceſſerint, ne peccant quidem auctoribus Theologis. Hic mihi jam expendas velim, ſtultissime ſapiens, quot undique ſolicitudinibus noctes dieſque discrucietur animus tuus: congeras in unum acervum univerſa vitæ tuæ incommoda; atque ita demum intelliges, quantis malis meos fatuos ſubduxerim. Adde huc, quod non ſolum ipsi perpetuo gaudent, ludunt, cantillant, rident, verum etiam cæteris omnibus, quocunque ſeſe verterint, voluptatem, jocum, luſum, riſumque adferunt, velut in hoc ipſum a Deorum indulgentia dati, ut humanæ vitæ triſtitiam exhilarent. Unde fit, ut cum aliis in alios varius sit affectus, hos omnes ex æquo tanquam ſuos agnoſcant, expetant, paſcant, foveant, complectantur, ſuccurrant, si quid acciderit, impune permittant, quicquid vel dixerint, vel fecerint,

Adeoque nemo illis nocere cupit, ut feræ quoque belluæ ab illorum injuria temperent, ſenſu quodam innocentiæ naturali. Sunt enim vere ſacri Diis, præcipue mihi; ideoque non injuria hunc honorem omnes illis habent.

XXXVI. Quid, quod ſummis etiam regibus adeo ſunt in delitiis, ut nonnulli sine his neque prandere, nec ingredi, nec omnino vel horam durare possint. Neque vero paulo intervallo hos bliteos ſuis illis tetricis ſophis anteponunt, quos tamen ipſos aliquot honoris gratia ſolent alere. Cur autem anteponant, nec obſcurum arbitror, nec mirum videri debet: cum ſapientes illi nil nisi triſte ſoleant adferre principibus, ſuaque doctrina freti, non vereantur aliquoties *auriculas teneras mordaci radere vero* (1); moriones autem id præſtant, quod unum undecunque principes modis omnibus aucupantur, jocos,

(1) Perſ. Sat. I.

riſus, cachinnos, delitias. Jam accipite & hanc non aſpernandam ſtultorum dotem, quod ſoli simplices ac veridici ſunt. Quid autem veritate laudatius? Quanquam enim Alcibiadeum apud Platonem (1) proverbium, veritatem vino pueritiæque tribuit, tamen omnis ea laus mihi peculiariter debetur, vel Euripide teſte, cujus extat illud celebre de nobis dictum, *μωρὰ γὰρ μωρὸς λέγει* (2). Fatuus quicquid habet in pectore, id & vultu præ ſe fert, & oratione promit. At ſapientum ſunt duæ illæ linguæ, ut idem meminit Euripides, quarum alterâ verum dicunt, alterâ, quæ pro tempore judicarint oportuna. Horum eſt nigrum in candida vertere, & eodem ex ore frigidum pariter & calidum efflare, longeque aliud conditum habere in pectore, aliud ſermone fingere. Porro in tanta felicitate, tamen hoc nomine principes mihi videntur infelicissimi, quod deeſt,

---

(1) In Symposio.

(2) *Stultus ſtulta loquitur.* In Bacchis.

a quo verum audiant, & aſſentatores pro amicis habere coguntur. Sed abhorrent a vero principum aures, dixerit aliquis, & hac ipſa de cauſa ſapientes iſtos fugitant, quod vereantur, ne quis forte liberior exiſtat, qui vera magis quam jucunda loqui audeat. Ita quidem res habet, inviſa regibus veritas. Sed tamen hoc ipſum mire in fatuis meis uſu venit, ut non vera modo, verum etiam aperta convitia cum voluptate audiantur; adeo ut idem dictum, quod si a ſapientis ore proficiſcatur, capitale fuerat futurum, a morione profectum, incredibilem voluptatem pariat. Habet enim genuinam quandam delectandi vim veritas, si nihil accedat quod offendat; verum id quidem ſolis fatuis Dii dederunt. Iisdem ferme de causis hoc hominum genere mulieres gaudere ſolent impensius, utpote ad voluptatem & nugas natura propensiores. Proinde quicquid cum hujuſmodi factitarint, etiamsi nonnunquam ſerium nimis, illæ tamen jocum ac luſum interpretantur, ut eſt

ingenioſus, præſertim ad prætexenda commiſſa ſua, ſexus ille.

XXXVII. Igitur ut ad fatuorum felicitatem redeam, multa cum jucunditate peracta vita, nullo mortis vel metu, vel ſenſu, recta in campos Elysios demigrant, & illic pias atque otioſas animas luſibus ſuis delectaturi. Eamus nunc, & quemvis etiam ſapientem cum hujus morionis ſorte conferamus. Finge, quod huic opponas exemplar ſapientiæ, hominem qui totam pueritiam atque adoleſcentiam in perdiſcendis diſciplinis contriverit, & ſuaviſſimam vitæ partem, perpetuis vigiliis, curis, ſudoribus perdiderit, ne in reliqua quidem omni vita vel tantillum voluptatis deguſtarit, ſemper parcus, pauper, triſtis, tetricus, ſibi ipſi iniquus ac durus, aliis gravis, & inviſus pallore, macie, valetudine, lippitudine, confectus ſenio, canitieque multo ante diem contracta, ante diem fugiens e vita. Quanquam quid refert quando moriatur iſtiusmodi,

qui nunquam vixerit ? Habetis egregiam illam ſapientis imaginem.

XXXVIII. At hic rurſus obganniunt mihi οἱ ἐκ τῆς στοᾶς βάτραχοι (1) : Nihil, inquiunt, miſerius inſania. Sed insignis ſtultitia, vel inſaniæ proxima eſt, vel ipſa potius inſania. Quid enim aliud eſt inſanire, quam errare animo ? Sed iſti tota errant via. Age hunc quoque ſyllogiſmum diſſipemus, Musis bene fortunantibus. Argute quidem iſti, verum quemadmodum apud Platonem docet Socrates (2), ex una Venere ſecta duas & ex uno Cupidine diſſecto duos faciens, itidem & istos dialecticos decebat inſaniam ab inſania diſtinguere, si modo ipsi ſani videri vellent. Neque enim protinus omnis inſania calamitoſa eſt. Alioqui non dixiſſet Horatius :

An me ludit amabilis inſania.

---

(1) *Rana Stoica.*

(2) In Symposio Platonis.

Neque Plato (1) poetarum, vatum, & amantium furorem inter præcipua vitæ bona collocaſſet : nec vates illa (2) laborem Æneæ vocaſſet inſanum. Verum eſt duplex inſaniæ genus : alterum quod ab inferis diræ Ultrices ſubmittunt, quoties immissis anguibus, vel ardorem belli, vel inexplebilem auri sitim, vel dedecoroſum ac nefarium amorem, vel parricidium, inceſtum, ſacrilegium, aut aliam id genus peſtem aliquam in pectora mortalium invehunt ; sive cum nocentem & conſcium animum, furiis ac terriculorum facibus agunt. Eſt alterum huic longe dissimile, quod videlicet a me proficiſcitur, omnium maxime exoptandum. Id accidit quoties jucundus quidam mentis error, simul & anxiis illis curis animum liberat, & multijuga voluptate delibutum reddit. Atqui hunc mentis errorem, ceu magnum quoddam Deorum munus, ad Atticum

(1) In Phædro Platonis.

(2) Sibylla, Æneid. L. VI.

ſcribens, optat Cicero, nimirum quo tantorum malorum ſenſu carere poſſet. Neque perperam ſensit Argivus ille, qui hactenus inſaniebat, ut totos dies ſolus desideret in theatro, ridens, plaudens, gaudens, quod crederet illic miras agi tragœdias, cum nihil omnino ageretur, cum in cæteris vitæ officiis probe ſeſe gereret, jucundus amicis, *Comis in uxorem, poſſet qui ignoſcere ſervis, Et signo læſæ non inſanire lagenæ* (1). Hunc ubi cognatorum opera, datis pharmacis, morbo levaſſet, sibique jam totus eſſet redditus, hunc in modum cum amicis expoſtulans: *Pol, me occidiſtis, amici, Non ſervaſtis, ait, cui sic extorta voluptas, Et demptus per vim mentis gratissimus error.* Et merito quidem: errabant enim ipsi, atque elleboro magis opus habebant, qui tam felicem ac jucundam inſaniam, ceu malum aliquod, exiſtimarent potionibus expellendam. Quanquam illud equidem nondum

(1) Horat. L. IV. Serm. II.

ſtatui, num quivis ſenſus, aut mentis error, inſaniæ nomine ſit appellandus. Neque enim ſi cui lippienti mulus asinus eſſe videatur; aut si quis indoctum carmen veluti doctissimum admiretur, is continuo videbitur inſanire. Verum si quis non ſenſu tantum, ſed animi judicio fallatur, idque præter usitatum morem ac perpetuo, is demum inſaniæ cenſebitur affinis eſſe: veluti si quis quoties asinum audierit rudentem, arbitretur ſeſe miros ſymphoniſcos audire, aut si quis pauperculus infimo loco natus, Crœſum Lydorum regem eſſe ſe credat. Sed hoc inſaniæ genus, si, quemadmodum fere fit, vergat ad voluptatem, non mediocrem delectationem adfert, tum iis qui eo tenentur, tum illis quibus eſt hoc animadverſum, nec tamen eodem inſaniunt. Nam hæc inſaniæ ſpecies multo latius patet, quam vulgus hominum intelligit. Sed vicissim inſanus inſanum ridet, ac mutuam sibi voluptatem invicem miniſtrant. Neque raro fieri videbitis, ut major inſanus vehementius rideat minorem.

XXXIX. Verum hoc quiſque felicior, quo pluribus deſipit modis, Stultitia judice, modo in eo genere inſaniæ maneat, quod nobis eſt peculiare; quod quidem uſque adeo late patet, ut haud ſciam, an ex univerſa mortalium ſumma quempiam liceat reperire qui omnibus horis ſapiat, quique non aliquo inſaniæ genere teneatur. Quanquam hoc tantum intereſt: qui cucurbitam cum videt, mulierem eſſe credit, huic inſano nomen ponunt, propterea quia perpaucis id uſu veniat. Verum ubi quis uxorem ſuam, quam cum multis habet communem, eam pluſquam Penelopen eſſe dejerat, ſibique majorem in modum plaudit, feliciter errans, hunc nullus inſanum appellat, propterea quod paſſim maritis hoc accidere videant.

Ad hunc ordinem pertinent & iſti, qui præ venatu ferarum omnia contemnunt, atque incredibilem animi voluptatem percipere ſe prædicant, quoties fœdum illum cornuum cantum audierint, quoties canum ejulatus. Opinor etiam cum excre-

menta canum odorantur, illis cinnamomum videri. Deinde quæ ſuavitas, quoties fera lanianda eſt? Tauros & verveces humili plebi laniare licet, feram nisi a generoſo ſecari nefas. Is nudo capite, inflexis genibus, gladio ad id deſtinato, neque enim quovis idem facere fas eſt, certis geſtibus, certa membra, certo ordine religioſe ſecat. Miratur interim, perinde ut in re nova, circumſtans tacita turba, tametsi ſpectaculum hoc plus millies viderit. Porro cui contigerit e bellua nonnihil guſtare, is vero exiſtimat sibi non parum nobilitatis accedere. Itaque cum iſti, assidua ferarum inſectatione atque eſu, nihil aliud aſſequantur, nisi ut ipsi propemodum in feras degenerent, tamen interea regiam vitam agere ſe putant. Et his simillimum genus eorum, qui inſatiabili ædificandi ſtudio flagrant, nunc rotunda quadratis, nunc quadrata rotundis permutantes. Neque vero finis ullus, neque modus, donec ad extremam redactis inopiam, nec ubi habitent, nec quid

edant, ſuperſit. Quid tum poſtea? Interim annos aliquot ſumma cum voluptate peregerunt. Ad quos mihi quidem proxime videntur accedere, qui novis & arcanis artibus, rerum ſpecies vertere moliuntur, ac terra marique quintam quandam eſſentiam venantur. Hos adeo lactat mellita ſpes, ut neque laborum, neque impenſarum unquam pigeat, miroque ingenio ſemper aliquid excogitent, quo ſeſe denuo fallant, ſibique ipſis gratam faciant impoſturam, donec abſumptis omnibus, non ſit quo jam fornaculam inſtruant. Non deſinunt tamen jucunda ſomniare ſomnia, cæteros pro viribus ad eandem felicitatem animantes. Cumque jam prorſus omni ſpe deſtituuntur, ſupereſt tamen una ſententia, abunde magnum ſolatium, *In magnis & voluiſſe ſat eſt.* Ac tum vitæ brevitatem incuſant, ut quæ magnitudini negotii non ſuffecerit.

PORRO Aleatores nonnihil addubito num in noſtrum collegium ſint admittendi. Sed tamen ſtultum omnino ridiculumque

ſpectaculum eſt, quoties videmus nonnullos uſque adeo addictos, ut ſimul atque ſtrepitum talorum audierint, protinus illis cor ſaliat, palpitetque. Deinde cum ſemper illiciente vincendi ſpe omnium facultatum naufragium fecerint, in aleæ ſcopulum illiſa nave, non paulo formidabiliorem Malea (1), vixque nudi emerſerint, quoſvis potius fraudant quam victorem, ne ſcilicet viri parum graves habeantur. Quid! cum ſenes jam & cæcutientes, vitreis etiam oculis luſitant. Poſtremo cum jam juſta chiragra contudit articulos, vicarium etiam mercede conducunt, qui pro ſe talos in pyrgum (2) mittat. Suavis quidem res, niſi quod hic ludus plerumque ſolet in rabiem evadere, jamque ad Furias, non ad me pertinere.

XL. CÆTERUM illud hominum genus haud dubie totum eſt noſtræ farinæ,

(1) Promontorium Laconiæ præter-navigantibus periculoſiſſimum.

(2) In tabulam luſoriam.

qui miraculis ac prodigioſis gaudent mendaciis, vel audiendis vel narrandis; nec ulla ſatietas talium fabularum, cum portentoſa quædam de ſpectris, de lemuribus, de larvis, de inferis, de id genus millibus miraculorum commemorantur: quæ quo longius abſunt a vero, hoc & creduntur lubentius, & jucundiore pruritu titillant aures. Atque hæc quidem non modo ad levandum horarum tædium mire conducunt, verum etiam ad quæſtum pertinent, præcipue ſacrificis & concionatoribus. His rurſum adfines ſunt ii, qui sibi ſtultam quidem, ſed tamen jucundam perſuasionem induerunt, futurum ut, si ligneum aut pictum aliquem Polyphemum Chriſtophorum aſpexerint, eo die non sint perituri; aut qui ſculptam Barbaram præſcriptis verbis ſalutarit, sit incolumis e prælio rediturus; aut si quis Eraſmum certis diebus, certis cereolis, certiſque preculis convenerit, brevi sit dives evaſurus. Jam vero Georgium etiam Herculem invenerunt, quemadmodum & Hippolytum

polytum alterum. Hujus equum phaleris ac bullis religioſiſſime adornatum tantum non adorant, ac ſubinde novo quopiam munuſculo demerentur, & per hujus æream galeam dejerare, plane regium habetur. Nam quid dicam de iis, qui ſibi fictis ſcelerum condonationibus, ſuaviſſime blandiuntur, ac Purgatorii ſpatia veluti clepſydris metiuntur; ſecula, annos, menſes, dies, horas, tanquam e tabula Mathematica, citra ullum errorem, dimetientes? aut de iis, qui magicis quibusdam notulis ac preculis, quas pius aliquis impoſtor, vel animi cauſa, vel ad quæstum excogitavit, freti, nihil ſibi non pollicentur, opes, honores, voluptates, ſaturitates, valetudinem perpetuo proſperam, vitam longævam, ſenectam viridem, denique proximum Chriſto apud ſuperos conſeſſum, quem tamen nolint, niſi admodum ſero, contingere: hoc eſt, cum hujus vitæ voluptates, invitos eos ac mordicus retinentes, tamen deſeruerint, tum ſuccedant illæ cœlitum delitiæ? Hic

mihi puta negociator aliquis, aut miles, aut judex, objecto ex tot rapinis unico nummulo, univerſam vitæ Lernam ſemel expurgatam putat, totque perjuria, tot libidines, tot ebrietates ac rixas, tot cædes, tot impoſturas, tot perfidias, tot proditiones exiſtimat velut ex pacto redimi, & ita redimi, ut jam liceat ad novum ſcelerum orbem de integro reverti. Quid autem ſtultius iis, imo quid felicius, qui, ſeptem illis ſacrorum Pſalmorum verſiculis quotidie recitatis, pluſquam ſummam felicitatem ſibi promittunt! Atque hos magicos verſiculos Dæmon quiſpiam, facetus quidem ille, ſed futilis magis quam callidus, Divo Bernardo creditur indicaſſe; ſed arte circumventus miſer. Et hæc tam ſtulta, ut me ipſam propemodum pudeat, tamen approbantur, idque non a vulgo modo, verum etiam a religionis profeſſoribus. Quid jam? nonne eodem fere pertinet, cum ſingulæ regiones ſuum aliquem peculiarem vindicant Divum, cumque in ſingulos ſingula quædam

partiuntur, singulis ſuos quoſdam culturæ ritus attribuunt, ut hic in dentium cruciatu ſuccurrat, ille parturientibus dexter adsit, alius rem furto ſublatam reſtituat, hic in naufragio proſper affulgeat, ille gregem tueatur, atque item de cæteris: nam omnia percenſere longissimum fuerit. Sunt qui singuli pluribus in rebus valeant, præcipue Deipara Virgo, cui vulgus hominum plus prope tribuit, quam Filio.

XLI. VERUM ab his Divis quid tandem petunt homines, nisi quod ad ſtultitiam attinet? Agedum inter tot anathemata (1), quibus templorum quorumdam parietes omnes, ac teſtudinem ipſam refertam conſpicitis, vidiſtiſne unquam qui ſtultitiam effugerit, qui vel pilo sit factus ſapientior? Alius enatavit incolumis. Alius ab hoſte perfoſſus vixit. Alius e prælio, pugnantibus cæteris, non minus feliciter

(1) Donaria ſuſpenſa in templis, ac monumenta dicata Divis.

quam fortiter aufugit. Alius in crucem ſubactus, favore Divi cujuſpiam, furibus amici, decidit, ut nonnullos etiam male divitiis onuſtos pergeret exonerare. Alius perfracto carcere fugit. Alius irato medico a febre revaluit. Alii potum venenum, alvo ſoluta, remedio non exitio fuit, idque non admodum læta uxore, quæ operam & impenſam luſerit. Alius, everſo plauſtro, equos incolumes domum abegit. Alius oppreſſus ruina vixit. Alius a marito deprehenſus elusit. Nullus pro depulſa ſtultitia gratias agit. Adeo ſuavis quædam res eſt nihil ſapere, ut omnia potius deprecentur mortales, quam Moriam. Sed quid ego hoc ſuperſtitionum pelagus ingredior?

Non mihi si linguæ centum sint, oraque centum,
Ferrea vox, omnes fatuorum *evolvere formas,*
Omnia ſtultitiæ *percurrere nomina possim* (1):

uſque adeo omnis omnium Chriſtianorum

---

(1) Æneid. L. VI.

vita iſtiuſmodi delirationibus undique ſcatet, quas ipſas tamen Sacrifici non gravatim & admittunt & alunt, non ignari quantum hinc lucelli ſoleat accreſcere. Inter hæc, si quis odioſus ſapiens exoriatur, ſuccinatque id, quod res eſt: » NON » male peribis, si bene vixeris. Peccata re» dimis, si nummulo addideris odium ma» leſactorum, tum lachrymas, vigilias, pre» cationes, jejunia, ac totam vitæ ratio» nem commutaris. Divus hic tibi favebit, » si vitam illius æmulaberis ». Hæc, inquam, atque id genus alia, si ſapiens ille obganniat, vide a quanta felicitate repente mortalium animos in quem tumultum retraxerit? Ad hoc collegium pertinent, qui vivi, qua funeris pompa velint efferri, tam diligenter ſtatuunt, ut nominatim etiam præſcribant, quot tædas, quot pullatos (1), quot cantores, quot luctus hiſtriones velint adeſſe, perinde quasi futurum sit, ut aliquis hujus ſpectaculi ſenſus ad ipſos sit rediturus, aut ut pudeſcant defuncti, nisi

(1) Veſte funerea indutos.

cadaver magnifice defodiatur, haud alio ſtudio, quam si Ædiles creati, ludos aut epulum edere ſtudeant.

XLII. Equidem tametsi propero; tamen haud poſſum iſtos silentio prætercurrere, qui cum nihil ab infimo cerdone differant, tamen inani nobilitatis titulo mirum quam sibi blandiuntur. Alius ad Æneam, alius ad Brutum, alius ad Arcturum genus ſuum refert. Oſtendunt undique ſculptas & pictas majorum imagines. Numerant proavos atque atavos, & antiqua cognomina commemorant, cum ipsi non multum absint a muta ſtatua, pene iis ipsis, quæ oſtentant, signis deteriores. Et tamen hac tam ſuavi philautia felicem prorſum vitam agunt; neque deſunt æque ſtulti, qui hoc belluarum genus, perinde ut Deos, ſuſpiciunt. Sed quid ego de uno aut altero genere loquor, quasi vero non passim hæc philautia plurimos ubique miris modis felicissimos efficiat? Cum hic quavis simia defor-

mior, ſibi plane Nireus (1) videtur ; alius simul atque treis lineas circino duxerit, prorſum Euclidem ſeſe putat ; hic ὄνος πρὸς λύραν (2), & quo deterius nec ille ſonat, *quo mordetur gallina marito* (3), tamen alterum Hermogenem (4) eſſe ſe credit. Eſt autem illud longe ſuavissimum inſaniæ genus, quo nonnulli quicquid ulli ſuorum dotis adeſt, eo non aliter atque ſuo glориantur. Qualis erat ille bis beatus apud Senecam dives, qui narraturus hiſtoriolam quampiam, ſervos ad manum habebat, qui nomina ſuggererent, non dubitaturus vel in pugilum certamen deſcendere : homo alioqui adeo imbecillus, ut vix viveret, hac re fretus, quod multos haberet domi ſervos egregie robuſtos. Porro de artium profeſſoribus, quid attinet commemorare ? quando peculiaris eſt

(1) Poſt Achillem, Græcorum formoſiſſimus, apud Homer. Iliad. L. II.

(2) *Asinus ad lyram.*

(3) Gallus. Juvenal. Sat. III.

(4) Rhetorem celeberrimum.

horum omnium philautia, adeo ut reperias citius, qui velit agello paterno, quam *ingenio cedere* (1); verum præcipue hiſtrionum, cantorum, oratorum, ac poetarum, quorum quo quiſque eſt indoctior, hoc ſibi placet inſolentius, hoc ſeſe magis jactat ac dilatat. Et inveniunt ſimiles labra lactucas: imo quo quiſque eſt ineptior, hoc plures admiratores nanciſcitur, ut peſſima quæque ſemper plurimis arrident, propterea quod maxima pars hominum, ut diximus, Stultitiæ obnoxia eſt. Proinde, ſi quis eſt imperitior, & ſibi ipſi multo jucundior eſt, & pluribus admirationi, quid eſt quod is veram eruditionem malit, primum magno conſtaturam, deinde reddituram & putidiorem & timidiorem, poſtremo multo pauciotibus placituram?

XLIII. Jam vero video Naturam, ut ſingulis mortalibus ſuam, ita ſingulis na-

---

(1) Martial. Ep. XVIII, L. VIII.

tionibus, ac pene civitatibus communem quandam inſeviſſe philautiam, atque hinc fieri, ut Britanni, præter alia, formam, musicam, & lautas menſas proprie sibi vindicent; Scoti, nobilitate & regiæ affinitatis titulo, neque non dialecticis argutiis, sibi blandiantur; Galli morum civilitatem sibi ſumant; Parisienſes, Theologicæ ſcientiæ laudem, omnibus prope ſubmotis, sibi peculiariter arrogent; Itali bonas literas & eloquentiam aſſerant, atque hoc nomine sibi ſuavissime blandiantur omnes, quod ſoli mortalium barbari non sint. Quo quidem in genere felicitatis, Romani primas tenent, ac veterem illam Romam adhuc jucundissime ſomniant. Veneti nobilitatis opinione ſunt felices. Græci, tanquam diſciplinarum auctores, veteribus illis laudatorum heroum titulis ſeſe venditant. Turca, totaque illa vere barbarorum colluvies, etiam religionis laudem sibi vindicat, Chriſtianos perinde uti ſuperſtitioſos irridens. Ac multo etiam ſuavius Judæi etiam dum Mes-

ſiam ſuum conſtanter expectant, ac Moſen ſuum hodieque mordicus tenent. Hiſpani bellicam gloriam nulli concedunt. Germani corporum proceritate, & magiæ cognitione sibi placent.

XLIV. Ac ne singula perſequar, videtis, opinor, quantum ubique voluptatis pariat singulis & universis mortalibus Philautia, cui prope par eſt Aſſentatio, ſoror. Nihil enim aliud philautia, quam cum quis ipſe sibi palpatur: idem si alteri facias, κολακεία fuerit. At hodie res quædam infamis eſt adulatio, ſed apud eos qui, rerum vocabulis magis, quam rebus ipsis commoventur. Exiſtimant cum adulatione fidem male cohærere, quod multo ſecus ſeſe habere, vel brutorum animantium exemplis, poterant admoneri. Quid enim cane adulantius, at rurſum quid fidelius? Quid ſciuro blandius, at hoc quid eſt homini magis amicum? nisi forte vel aſperi leones, vel immites tigres, vel irritabiles pardi, magis ad vitam hominum conducere

videntur. Quanquam eſt omnino perniciosa quædam adulatio, qua nonnulli perfidiosi & irriſores, miſeros in perniciem adigunt. Verum hæc mea, ab ingenii benignitate, candoreque quodam proficiſcitur, multoque virtuti vicinior eſt, quam ea quæ huic opponitur, aſperitas, ac morositas inconcinna, ut ait Horatius, graviſque. Hæc dejectiores animos erigit, demulcet triſtes, extimulat languentes, expergefacit ſtupidos, ægrotos levat, feroces mollit, amores conciliat, conciliatos retinet. Pueritiam ad capeſcenda ſtudia literarum allicit, ſenes exhilarat, principes citra offenſam, ſub imagine laudis, & admonet & docet. In ſumma, facit ut quiſque sibi ipſe sit jucundior & charior, quæ quidem felicitatis pars eſt vel præcipua. Quid autem officiosius, quam cum mutuum muli ſcabunt? Ut ne dicam interim hanc eſſe magnam illius laudatæ eloquentiæ partem, majorem medicinæ, maximam poeticæ, denique eſſe totius humanæ conſuetudinis mel & condimentum.

Zeuxidis eſſe picturam, nonne felicior etiam fuerit eo, qui eorum artificum manum magno emerit, fortaſſis minus ex eo ſpectaculo voluptatis percepturus? Novi ego quendam mei nominis, qui novæ nuptæ gemmas aliquot adulterinas dono dedit, perſuadens, ut erat facundus nugator, eas non modo veras ac nativas eſſe, verum etiam ſingulari atque inæſtimabili pretio. Quæſo, quid intererat puellæ, cum vitro non minus jucunde paſceret & oculos & animum, nugas, perinde ut eximium aliquem theſaurum, conditas apud ſeſe ſervaret? Maritus interim & ſumptum effugiebat, & uxoris errore fruebatur, nec eam tamen ſibi minus habebat devinctam, quam ſi magno empta donaſſet. Num quid intereſſe cenſetis inter eos, qui in ſpecu (1) illo Platonico variarum rerum umbras & ſimulacra demirantur, modo nihil deſiderent, neque minus ſibi placeant, & ſapientem illum, qui

(1) *Vid.* Platon. Reip. Lib. VII.

ſpecum egreſſus, veras res aſpicit. Quod si Mycillo Lucianico dives illud & aureum ſomnium perpetuo ſomniare licuisset, nihil erat cur aliam optaret felicitatem. Aut nihil igitur intereſt, aut si quid intereſt, potior etiam ſtultorum conditio: primum quod iis ſua felicitas minimo conſtat, id eſt, ſola perſuaſiuncula; deinde, quod ea fruuntur cum plurimis communiter.

XLVI. PORRO nullius boni jucunda, sine ſocio, poſſessio. Quis enim nescit quanta ſapientum paucitas, si modo quiſquam inveniatur? Quanquam ex tot ſeculis Græci ſeptem omnino numerant, quos, mehercle, si quis accuratius excutiat, diſpeream si vel ſemiſapientem inveniet, imo si vel trientem viri ſapientis. Proinde, cum inter multas Bacchi laudes, illud habeatur, ut eſt, primarium, quod animi curas eluat, idque ad exiguum modo tempus (nam simul atque villum edormieris, protinus albis, ut aiunt, quadrigis

recurrunt animi moleſtiæ), quanto meum beneficium cum plenius, tum præſentius, quæ, perpetua quadam ebrietate, mentem gaudiis, delitiis, tripudiis, expleo, idque nullo negotio! Neque quemquam omnino mortalem mei muneris expertem eſſe ſino, cum reliquæ numinum dotes aliæ ad alios perveniant. Non ubivis naſcitur *generoſum & lene* merum; *quod curas abigat, quod cum ſpe divite manet* (1). Paucis contigit formæ gratia, Veneris munus; paucioribus eloquentia; Mercurii donum. Non ita multis obtigerunt opes, dextro Hercule. Imperium non cuivis concedit Jupiter Homericus. Sæpenumero Mavors neutris favet copiis. Complures ab Apollinis tripode triſtes diſcedunt. Sæpe fulminat Saturnus. Phœbus aliquando jaculis peſtem immittit. Neptunus plures extinguit quam ſervat. Ut interim Vejoves iſtos, Plutones, Atas (2), Pœnas, Febres, atque id genus, non Deos, ſed carnifices, non commemorem.

(1) Horat. Ep. XV. L. I.

(2) Noxas, malefica numina.

Ego

Ego ſum una illa Stultitia, quæ omnes ex æquo tam parata beneficentia complector.

XLVII. Nec vota moror, nec iraſcor, expoſcens piamina, si quid cæremoniarum fuerit prætermiſſum. Nec cœlum terræ miſceo, si quis, reliquis invitatis Diis, me domi relinquat, nec admittat ad nidorem illum victimarum. Nam cæterorum Deorum tanta in his eſt moroſitas, ut prope majus sit operæ pretium, atque adeo tutius, illos negligere quam colere. Quemadmodum ſunt & homines nonnulli tam difficiles, & ad lædendum irritabiles, ut præſtiterit eos prorſum alieniſſimos habere, quam familiares. At nemo, inquiunt, Stultitiæ ſacrificat, neque templum ſtatuit. Equidem demiror, ut dixi, nonnihil hanc ingratitudinem. Verum hoc quoque pro mea facilitate boni conſulo, quanquam ne hæc quidem desiderare possim. Quid enim eſt cur thuſculum, aut molam, aut hircum, aut ſuem requiram, cum mihi mortales omnes ubi-

que gentium eum cultum perſolvant, qui vel a Theologis maxime probari ſolet? Niſi forte Dianæ debeam invidere, quod illi humano ſanguine litatur. Ego me tum religioſiſſime coli puto, cum paſſim, ut faciunt omnes, animo complectuntur, moribus exprimunt, vita repræſentant; qui quidem Divorum cultus, nec apud Chriſtianos admodum frequens eſt. Quanta turba eorum, qui Deiparæ Virgini cereolum affigunt, idque in meridie, cum nihil eſt opus? Rurſum, quam pauci qui eandem vitæ caſtimonia, modeſtia, cœleſtium rerum amore, ſtudeant æmulari? Nam is demum verus eſt cultus, longeque cœlitibus gratiſſimus. Præterea cur templum deſiderem, cum orbis hic univerſus templum mihi ſit, ni fallor, pulcherrimum? Neque vero deſunt myſtæ, niſi ubi deſunt homines. Nec jam uſque adeo ſtulta ſum, ut ſaxeas ac coloribus fucatas imagines requiram, quæ cultui noſtro nonnunquam officiunt, cum a ſtupidis & pinguibus iſtis ſigna pro Divis

ipſis adorantur. Nobis interim uſu venit, quod ſolet iis, qui a vicariis ſuis extruduntur. Mihi tot ſtatuas erectas puto, quot ſunt mortales, vivam mei imaginem præ ſe ferentes, etiam si nolint. Itaque nihil eſt quod reliquis Diis invideam, si aliis in angulis terrarum alii colantur, idque ſtatis diebus: quemadmodum Rhodi Phæbus, in Cypro Venus, Argis Juno, Athenis Minerva, in Olympo Jupiter, Tarenti Neptunus, Lampſaci Priapus; modo mihi communiter orbis omnis longe potiores victimas assidue præbeat.

XLVIII. ATQUI si cui videor hæc audacius quam verius dicere, agedum pauliſper ipſas hominum vitas inſpiciamus, quo palam fiat, & quantum mihi debeant, & quanti me faciant maximi pariter ac minimi. At non quorumlibet vitam recenſebimus, nam id quidem perlongum, verum insignium tantum, unde reliquos facile sit æſtimare. Quid enim attinet de vulgo, plebeculaque commemorare, quæ citra

controverſiam tota mea eſt? Tot enim undique ſtultitiæ formis abundat, tot in dies novas comminiſcitur, ut nec mille Democriti ad tantos riſus ſuffecerint: quanquam illis ipsis Democritis rurſum alio Democrito foret opus. Quin etiam incredibile sit dictu, quos riſus, quos ludos, quas delitias, homunculi quotidie præbeant ſuperis. Nam hi quidem horas illas ſobrias, & antemeridianas, jurgiosis conſultationibus ac votis audiendis impertiunt. Cæterum ubi jam nectare madent, neque lubet quicquam ſerium agere, tum qua parte cœlum quam maxime prominet, ibi conſident, ac pronis frontibus, quid agitent homines, ſpeculantur; nec eſt aliud ſpectaculum illis ſuavius. Deum immortalem! quod theatrum eſt illud! Quam varius ſtultorum tumultus! Nam ipſa nonnunquam in Deorum poeticorum ordinibus considere ſoleo. Hic deperit mulierculam, & quo minus adamatur, hoc amat impotentius. Ille dotem ducit, non uxorem. Ille ſponſam ſuam proſtituit. Alius zelotypus,

velut Argus, obſervat. Hic in luctu, papæ! quam ſtulta dicit facitque, conductis etiam velut hiſtrionibus, qui luctus fabulam peragant! Ille flet ad novercæ tumulum. Hic quicquid undecunque poteſt corradere, id totum ventriculo donat, paulo poſt fortiter eſuriturus. Hic ſomno & otio nihil putat felicius. Sunt qui alienis obeundis negotiis ſedulo tumultuantur, ſua negligunt. Eſt qui verſuris, atque ære alieno divitem ſe eſſe putat, mox decocturus. Alius nihil arbitratur felicius, quam si ipse pauper hæredem locupletet. Hic ob exiguum, idque incertum lucellum, per omnia maria volitat, undis ac ventis vitam committens, nulla pecunia reparabilem. Ille mavult bello divitias quærere, quam tutum otium exigere domi. Sunt qui, captandis orbis ſenibus, putant quam commodissime ad opes perveniri; neque deſunt, qui idem malint deamandis beatis aniculis aucupari. Quorum utrique tum demum egregiam de ſe voluptatem Diis ſpectatoribus præbent, cum ab ipsis, quos

captant, arte deluduntur. Eſt omnium ſtultissimum ac ſordidissimum Negotiatorum genus, quippe qui rem omnium ſordidissimam tractent, idque ſordidissimis rationibus; qui cum passim mentiantur, pejerent, furentur, fraudent, imponant, tamen omnium primos ſeſe faciunt, propterea quod digitos habeant auro revinctos. Nec deſunt adulatores Fraterculi, qui mirentur iſtos, ac venerabiles palam appellent, nimirum ut ad ipſos aliqua male partorum portiuncula redeat. Alibi videas Pythagoricos quoſdam, quibus uſque adeo omnia videntur eſſe communia, ut quicquid uſquam incuſtoditum nacti fuerint, id, velut hæreditate obvenerit, æquo animo tollant. Sunt qui votis tantum divites ſunt, & jucunda quædam sibi fingunt ſomnia, idque ad felicitatem ſatis eſſe putant. Nonnulli foris divites haberi gaudent, domi gnaviter eſuriunt. Hic feſtinat quicquid habet profundere; ille per fas nefaſque congerit. Hic candidatus ambit populares honores; ille ad focum ſemet oblectat.

Bona pars lites nunquam finiendas agitat, & hinc atque hinc certatim contendunt, ut prorogatorem judicem, & colluſorem ditent advocatum. Hic rebus novandis ſtudet; ille magnum quiddam molitur. Eſt qui Hieroſolymam, Romam, aut divum Jacobum adeat, ubi nihil eſt illi negotii, domi relictis cum uxore liberis. In ſumma, si mortalium innumerabiles tumultus e luna, quemadmodum Menippus olim, deſpicias, putes te muſcarum aut culicum videre turbam inter ſe rixantium, bellantium, insidiantium, rapientium, ludentium, laſcivientium, naſcentium, cadentium, morientium. Neque ſatis credi poteſt, quos motus, quas tragœdias cieat tantulum animalculum, tamque mox periturum. Nam aliquoties vel levis belli, ſeu peſtilentiæ procella, multa simul millia rapit ac dissipat.

XLIX. Sed ipſa ſtultissima sim, planeque digna, quam multis cachinnis rideat Democritus, si pergam popularium

ſtultitiarum & inſaniarum formas numerare. Ad eos accingar, qui ſapientiæ ſpeciem inter mortales tenent, & aureum illum ramum, ut aiunt, aucupantur; inter quos Grammatici primas tenent; genus hominum profecto quo nihil calamitoſius, nihil afflictius, nihil æque Diis inviſum foret, nisi ego miſerrimæ profesſionis incommoda dulci quodam inſaniæ genere mitigarem. Neque enim πέντε κατάρας, id eſt, quinque tantum diris obnoxii ſunt iſti, quemadmodum indicat Epigramma Græcum, verum ſexcentis, ut qui ſemper famelici, ſordidique in ludis illis ſuis, in ludis dixi, imo in φροντιστηρίοις (1), vel piſtrinis potius ac carnificinis, inter puerorum greges, conſeneſcant laboribus, obſurdeſcant clamoribus, fœtore pædoreque contabeſcant; tamen meo beneficio fit, ut sibi primi mortalium eſſe videantur. Adeo sibi placent, dum pavidam turbam minaci vultu voceque terri-

(1) *Sollicitudinis locis.*

tant, dum ferulis, virgis, loriſque conſcindunt miſeros, dumque modis omnibus ſuo arbitratu ſæviunt, asinum illum Cumanum (1) imitantes. Interim ſordes illæ, meræ munditiæ videntur, pædor amaricinum olet, miſerrima illa ſervitus regnum eſſe putatur, adeo ut tyrannidem ſuam nolint cum Phalaridis aut Dionysii imperio commutare. Sed longe etiam feliciores ſunt, nova quadam doctrinæ perſuaſione. Siquidem, cum mera deliramenta pueris inculcent, tamen Dii boni! quem non illi Palæmonem, quem non Donatum (2) pro ſe contemnunt? Idque neſcio quibus præſtigiis mire efficiunt, ut ſtultis materculis & idiotis patribus tales videantur, quales ipſi ſe faciunt. Jam adde & hoc voluptatis genus, quoties iſtorum aliquis Anchiſæ matrem, aut voculam vulgo incognitam, in putri quapiam charta

(1) Is repertam leonis pellem adaptarat corpori ſuo, ſicque perſonatus metum injiciebat; donec, ex aurium prominentium indicio, quidam sensit Asinum eſſe.

(2) Palæmon, Donatus, eruditissimi Grammatici.

deprehenderit, puta *bubſequam* (1), *bovinatorem* (2), aut *manticulatorem* (3); aut si quis vetuſti ſaxi fragmentum, mutilis notatum literis, alicubi effoderit, o Jupiter! quæ tum exultatio, qui triumphi, quæ encomia, perinde quasi vel Africam devicerint, vel Babylona ceperint! Quid autem? cum frigidissimos & inſulsissimos versiculos ſuos passim oſtentant, neque deſunt qui mirentur, jam plane Maronis animam in ſuum pectus demigraſſe credunt. At nihil omnium ſuavius quam cum ipsi inter ſeſe, mutua talione, laudant ac mirantur, vicissimque ſcabunt. Quod si quis alius verbulo lapſus sit, idque forte fortuna hic oculatior deprehenderit, Ἡράκλεις (4)! quæ protinus tragœdiæ, quæ digladiationes, quæ convitia, quæ invectivæ! Male propitios habeam omnes Grammaticos, si quid mentior. Novi quemdam

(1) Qui ſequitur boves. *Apuleio.*

(2) Tergiverſatorem, apud *A. Gellium.*

(3) Furem clandeſtinum. *Feſtus.*

(4) ὁ *Hercules!*

πολυτεχνότατον, Græcum, Latinum, Mathematicum, Philoſophum, Medicum, καὶ ταῦτα βασιλικὸν (1), jam ſexagenarium, qui, cæteris rebus omiſſis, annis plus viginti ſe torquet ac diſcruciat in Grammatica, prorſus felicem ſe fore ratus, si tam diu liceat vivere, donec certo ſtatuat quomodo diſtinguendæ sint octo partes orationis, quod hactenus nemo Græcorum aut Latinorum ad plenum præſtare valuit. Perinde quasi res sit bello quoque vindicanda, si quis conjunctionem faciat dictionem ad adverbiorum jus pertinentem. Et hac gratia, cum totidem sint grammaticæ quot grammatici, imo plures [quandoquidem Aldus meus unus, plus quinquies grammaticam dedit], hic nullam omnino, quantumvis barbare aut moleſte ſcriptam, prætermittit, quam non evolvat, excutiatque, nemini non invidens, si quid, quantumlibet inepte, moliatur in hoc genere, miſere timens, ne quis

(1) *Et regis felicitatem æquantem.*

forte gloriam hanc præripiat, & pereant tot annorum labores. Utrum inſaniam hanc vocare mavultis, an ſtultitiam? Nam mea quidem haud magni refert, modo fateamini meo beneficio fieri, ut animal omnium alioqui longe miſerrimum, eo felicitatis evehatur, ut ſortem ſuam neque cum Perſarum regibus cupiat permutare.

L. Minus mihi debent Poetæ, tametsi vel ex profeſſo meæ ſunt factionis, quippe liberum genus, ut habet proverbium, quorum omne ſtudium non alio pertinet, quam ad demulcendas ſtultorum aures, idque meris nugamentis, ac ridiculis fabulis. Et tamen his freti, dictu mirum ut cum ſibi polliceantur immortalitatem, & Diis parem vitam, tum aliis eandem promittant! Huic ordini præ cæteris familiares φιλαυτία καὶ κολακεία (1), nec ab ullo mortalium genere color neque ſimplicius, neque conſtantius. Porro Rhetores, quan-

(1) *Amor ſui ipſius, & adulatio.*

quam nonnihil illi quidem prævaricantur, colluduntque cum Philoſophis, tamen hos quoque noſtræ factionis eſſe, cum alia multa, tum illud in primis arguit: quod præter alias nugas, tam accurate, tam multa de jocandi ratione conſcripſerunt; atque adeo ſtultitiam ipſam, inter facetiarum ſpecies, numerat, quiſquis is fuit, qui ad Herennium dicendi artem conscripsit; quodque apud Quintilianum, hujus ordinis longe principem, caput eſt *de Riſu* vel Iliade prolixius. Tantum denique ſtultitiæ tribuunt, ut ſæpenumero quod nullis argumentis dilui possit, riſu tamen eludatur; nisi si quis hoc arbitretur ad ſtultitiam non pertinere, ridiculis dictis excitare cachinnos, idque arte. Hujus farinæ ſunt & iſti, qui libris edendis famam immortalem aucupantur. Hic cum omnes mihi plurimum debent, tum præcipue qui meras nugas chartis illinunt. Nam qui erudite ad paucorum doctorum judicium ſcribunt, quique nec Persium, nec Lælium judicem recuſant, mihi qui-

dem miſerandi magis, quam beati videntur, ut qui ſeſe perpetuo torqueant. Addunt, mutant, adimunt, reponunt, repetunt, recudunt, oſtendunt, nonum in annum premunt, nec unquam sibi ſatisfaciunt; ac futile præmium, nempe laudem, eamque perpaucorum, tanti emunt, tot vigiliis, ſomnique rerum omnium dulcissimi tanta jactura, tot ſudoribus, tot crucibus. Adde nunc valetudinis diſpendium, formæ perniciem, lippitudinem, aut etiam cæcitatem, paupertatem, invidiam, voluptatum abſtinentiam, ſenectutem præproperam, mortem præmaturam, & si qua ſunt alia ejuſmodi. Tantis malis ſapiens ille redimendum exiſtimat, ut ab uno aut altero lippo probetur. At meus ille ſcriptor, quanto delirat felicius, dum nulla lucubratione, verum utcunque viſum eſt animo, quicquid in calamum incidit, vel ſomnia ſua ſtatim literis prodit, levi duntaxat chartarum jactura, non ignarus futurum, ut quo nugaciores nugas ſcripſerit, hoc a pluribus, id eſt, ſtultis

& indoctis omnibus probetur. Quid enim eſt negotii, tres illos doctos, ſi tamen ea legerint, contemnere? Aut quid valebit, tam paucorum ſapientum calculus in tam immenſa reclamantium turba? Sed magis etiam ſapiunt, qui aliena pro ſuis edunt, & alieno magnoque partam labore gloriam, verbis in ſe tranſmovent; hoc videlicet freti, quod arbitrentur futurum ut, etiam ſi maxime coarguantur plagii, tamen aliquanti temporis uſuram ſint interim lucrifacturi. Videre eſt operæ pretium, quam hi ſibi placeant, cum vulgo laudantur, cum digito oſtenduntur in turba, οὗτός ἐστιν ὁ δεινὸς ἐκεῖνος (1), cum apud Bibliopolas proſtant, cum in omnium paginarum frontibus leguntur tria nomina, præſertim peregrina, ac magicis illis ſimilia. Quæ, per Deum immortalem, quid aliud ſunt quam nomina? Deinde quam a paucis cognoſcenda, ſi mundi vaſtitatem reſpicias: tum a quanto paucioribus

(1) *Hic eſt admirandus ille.*

laudanda, ut ſunt etiam indoctorum diverſa palata! Quid, quod ea ipſa nomina non raro confinguntur, aut e priſcorum libris adoptantur: cum alius ſeſe Telemachum, alius Sthelenum aut Laertem; hic Polycratem, ille Thraſimachum ſeſe nominari gaudet, ut nihil jam referat, etiam si chamæleonti aut cucurbitæ, sive, quemadmodum ſolent philoſophi loqui, alpha aut beta librum inſcribas. Illud autem lepidissimum, cum mutuis epiſtolis, carminibus, encomiis ſeſe vicissim laudant, ſtulti ſtultos, indoctos indocti. Hic illius ſuffragio diſcedit Alcæus, ille hujus, Callimachus; ille huic eſt M. Tullio ſuperior, hic illi Platone doctior. Nonnunquam etiam antagoniſtam quærunt, cujus æmulatione famam augeant. Hinc *Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus* (1), donec uterque dux, re bene geſta, victor diſcedit, uterque triumphum agit. Rident hæc ſapientes, ut, veluti ſunt, ſtul-

(1) Æneid. L. II.

tissima.

tiſsima. Quis enim negat? Sed interim meo beneficio ſuavem vitam agunt, ne cum Scipionibus quidem ſuos triumphos commutaturi. Quanquam docti quoque interim, dum hæc magna cum animi voluptate rident, & aliena fruuntur inſania, non paulum mihi debent & ipsi, quod inficiari non poſſunt, niſi ſint omnium ingratissimi.

LI. INTER eruditos Jureconſulti ſibi vel primum vindicant locum, neque quiſquam alius æque ſibi placet, dum Siſyphi ſaxum assidue volvunt, ac ſexcentas leges eodem ſpiritu contexunt, nihil refert quam ad rem pertinentes, dumque gloſſematis gloſſemata, opiniones opinionibus cumulantes, efficiunt ut ſtudium illud omnium difficillimum eſſe videatur. Quicquid enim laborioſum, idem protinus & præclarum exiſtimant. Adjungamus his Dialecticos ac Sophiſtas, hominum genus quovis ære Dodonæo loquacius, ut quorum unuſquivis cum vicenis delectis mu-

lieribus garrulitate decertare poſſit; feliciores tamen futuri, ſi tantum linguaces eſſent, non etiam rixoſi, adeo ut de lana caprina pertinaciſſime digladientur, & nimium altercando plerumque veritatem amittant. Hos tamen ſua philautia beatos reddit, dum, tribus inſtructi ſyllogiſmis, incunctanter audent quavis de re cum quovis manum conſerere. Cæterum pertinacia reddit invictos, etiamſi Stentorem (1) opponas.

LII. Sub hos prodeunt Philoſophi, barba pallioque verendi, qui ſe ſolos ſapere prædicant, reliquos omnes mortales, *umbras volitare* (2). Quam vero ſuaviter delirant, cum innumerabiles ædificant mundos; dum ſolem, dum lunam, ſtellas, orbes, tanquam pollice filove metiuntur; dum fulminum, ventorum, eclipſium, ac cæterarum inexplicabilium rerum

(1) Clamosissimum e Græcis. *Iliad.* XVIII.
(2) Vox Homerica, *Odyſſ.* L. X.

cauſas reddunt, nihil uſquam hæsitantes, perinde quasi naturæ rerum architectrici fuerint a ſecretis, quasive e deorum consilio nobis advenerint! Quos interim natura, cum ſuis conjecturis, magnifice ridet. Nam nihil apud illos eſſe comperti, vel illud ſatis magnum eſt argumentum, quod singulis de rebus inexplicabilis inter ipſos eſt digladiatio. Ii cum nihil omnino ſciant, tamen omnia ſe ſcire profitentur; cumque ſeipſos ignorent, neque foſſam aliquoties, aut ſaxum obvium videant, vel quia lippiunt plerique, vel quia peregrinantur animi, tamen ideas, univerſalia, formas ſeparatas, primas materias, quidditates, ecceitates, formalitates videre ſe prædicant, res adeo tenues, ut neque Lynceus, opinor, possit perſpicere. Tum vero præcipue prophanum vulgus aſpernantur, quoties triquetris & tetragonis circulis, atque hujuſmodi picturis mathematicis, aliis ſuper alias inductis, & in labyrinthi ſpeciem confusis, præterea literis velut in acie diſpositis, ac

ſubinde alio atque alio repetitis ordine; tenebras offundunt imperitioribus. Neque deſunt ex hoc genere qui futura quoque prædicant conſultis aſtris, ac miracula plus quam magica polliceantur, & inveniunt homines fortunati, qui hæc quoque credant.

LIII. Porro Theologos silentio tranſire fortaſſe præſtiterit, καὶ ταύτην τὴν Καμαρίναν οὐ κινεῖν (1), nec hanc Anagyrim (2) tangere, utpote genus hominum mire ſuperciliosſum atque irritabile, ne forte turmatim ſexcentis conclusionibus adoriantur, & ad palinodiam adigant; quod si recuſem, protinus hæreticam clamitent. Nam illico ſolent hoc terrere fulmine, si cui ſunt parum propitii. Sane quanquam non alii ſunt, qui minus libenter agnoſcant meam in ſe beneficentiam, tamen hi

(1) *Et hanc Camarinam non movere.* Proverbium de iis quæ non sine periculo tractari poſſunt.

(2) *Anagyris*, frutex odore admodum gravi. *Dioſcorid.* L. III.

quoque non mediocribus nominibus obſtricti ſunt, dum felices ſua philautia, perinde quasi ipsi tertium incolant cœlum, ita reliquos mortales omnes, ut humi reptantes pecudes, e ſublimi deſpiciunt, ac prope commiſerantur, dum tanto magiſtralium definitionum, conclusionum, corollariorum, propositionum explicitarum & implicitarum agmine ſepti ſunt, tot exuberant κρησφυγέτοις (1), ut nec Vulcaniis vinculis sic possint irretiri, quin elabantur diſtinctionibus, quibus nodos omnes adeo' facile ſecant, ut non Tenedia bipennis melius, tot nuper excogitatis vocabulis, ac prodigiosis vocibus ſcatent. Præterea, dum arcana myſteria ſuo explicant arbitratu: »QUA ratione conditus ac digeſtus sit mundus; per quos canales labes illa peccati in poſteritatem derivata sit; quibus modis, qua menſura, quantulo tempore in Virginis utero sit abſolu-

---

(1) *Subterfugiis*, a *Creta* & *fuga* composita dictione. *Vid.* Suidam.

tus Chriſtus ; quemadmodum in Synaxi (1) accidentia ſubsiſtant, sine domicilio »; ſed hæc protrita. Illa demum magnis, & illuminatis, ut vocant, Theologis digna putant ; ad hæc, si quando incidunt, expergiſcuntur : » NUM quod inſtans in generatione divina ? Num plures in Chriſto filiationes ? Num possibilis propositio, *Pater Deus odit filium ?* Num Deus potuerit *ſuppositare* mulierem, num diabolum, num asinum, num cucurbitam, num silicem ? Tum quemadmodum cucurbita fuerit concionatura, editura miracula, figenda cruci ? Et quid conſecraſſet Petrus, si conſecraſſet eo tempore, quo corpus Chriſti pendebat in cruce ? Et, num eodem tempore Chriſtus homo dici potuerit ? Et, num poſt reſurrectionem edere aut bibere fas sit futurum, jam nunc famem sitimque præcaventes » ? Sunt innumerabiles λεπτολεσχίαι (2), his quoque

---

(1) *Conjunctione.* Sic, apud Dionysium, *Euchariſtia.*
(2) *Subtilia nugamenta.*

multo ſubtiliores, de notionibus, relationibus, inſtantibus, de formalitatibus, de quidditatibus, ecceitatibus, quas nemo poſſit oculis aſſequi, niſi tam Lynceus, ut ea quoque per altissimas tenebras videat, quæ nuſquam ſunt. Adde nunc his γνώμας illas adeo παραδόξους (1), ut illa Stoicorum oracula, quæ Paradoxa vocant, crassissima præ his videantur & circumforanea, velut » Levius eſſe crimen, homines mille jugulare, quam ſemel in die dominico calceum pauperi conſuere; & potius eſſe committendum, ut univerſus orbis pereat, una cum victu & veſtitu, quod aiunt, ſuo, quam unicum quantumlibet leve mendaciolum dicere ». Jam has ſubtilissimas ſubtilitates ſubtiliores etiam reddunt tot Scholaſticorum viæ, ut citius e labyrinthis temet explices, quam ex involucris Realium, Nominalium, Thomiſtarum, Albertiſtarum, Occaniſtarum, Scotiſtarum; & nondum omnes dixi ſec-

(1) *Sententias inopinatas.*

tas, ſed præcipuas duntaxat. In quibus omnibus tantum eſt eruditionis, tantum difficultatis, ut exiſtimem ipſis Apoſtolis alio ſpiritu opus fore, si cogantur hiſce de rebus cum hoc novo Theologorum genere conſerere manus. Paulus fidem præſtare potuit : at idem cum ait, *Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium*, parum magiſtraliter definivit. Idem, ut charitatem optime præſtitit, ita parum dialectice vel dividit, vel finit, in priore ad Corinthios epiſtola, capite decimo tertio, Ac pie quidem illi conſecrabant Synaxim ; & tamen rogati de termino a quo & termino ad quem, de Tranſſubſtantiatione, de modo quo corpus idem sit in diversis locis, de differentia, qua corpus Chriſti eſt in cœlo, qua fuit in cruce, qua in ſacramento Synaxeos, quo puncto fiat Tranſſubſtantiatio, cum oratio per quam ea fit, ut quantitas diſcreta, sit in fluxu, non pari, sicut opinor, reſpondiſſent acumine, quo Scotiſtæ diſſerunt hæc ac definiunt. No-

verant illi Jeſu matrem, ſed quis eorum tam philoſophice demonſtravit, quo modo fuerit ab Adæ macula præſervata, quam noſtri Theologi? Petrus accepit claves, & accepit ab eo qui non committat indigno, & tamen an intellexerit, neſcio: certe nuſquam attigit ſubtilitatem, quomodo ſcientiæ clavem habeat is quoque, qui ſcientiam non habeat. Baptizabant illi paſſim, & tamen nuſquam docuerunt, quæ ſit cauſa formalis, materialis, efficiens, & finalis Baptiſmi, nec characteris delebilis & indelebilis apud hos ulla mentio. Adorabant quidem illi, ſed in ſpiritu, nihil aliud ſequentes, quam illud Evangelicum, *Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare.* Verum haud apparet eis tum fuiſſe revelatum, una eademque adoratione adorandam imagunculam carbone delineatam in pariete, & Chriſtum ipſum, ſi modo duobus ſit porrectis digitis, intonſa coma, & in umbone, qui adhæret occipitio, tres habeat notas. Quis

enim hæc percipiat, nisi triginta ſex annos totos in phyſicis, & ultra-mundanis Ariſtotelis & Scoticis contriverit? Identidem inculcant Apoſtoli gratiam, at iidem nuſquam diſtingunt, quid interſit inter gratiam gratis datam, & gratiam gratificantem. Hortantur ad bona opera, nec diſcernunt opus operans & opus operatum. Passim inculcant charitatem, nec ſecernunt infuſam ab acquiſita, nec explicant, accidens ne sit, an ſubſtantia, creata res an increata. Deteſtantur peccatum; at emoriar, si potuerunt ſcientifice definire, quid sit illud, quod peccatum vocamus, nisi forte Scotiſtarum ſpiritu fuerunt edocti. Nec enim adduci poſſum, ut credam Paulum, e cujus unius eruditione licet omnes æſtimare, toties damnaturum fuiſſe quæſtiones, diſceptationes, genealogias, &, ut ipſe vocat, λογομαχίας (1), si eas percalluiſſet argutias; præſertim cum omnes illius tem-

(1) *Diſceptationes de verbis.*

poris contentiones, pugnæque ruſticanæ fuerint & craſſæ, si cum magiſtrorum noſtrorum pluſquam Chrysippeis ſubtilitatibus conferantur. Quanquam homines modeſtissimi, si quid forte ſcriptum sit ab Apoſtolis indolatius parumque magistraliter, non damnant quidem, ſed commode interpretantur: hoc videlicet honoris, partim antiquitati, partim Apoſtolico nomini deferentes. Et hercle parum æquum erat, res tantas ab illis requirere, de quibus, ex præceptore ſuo, ne verbum quidem unquam audiſſent. Idem si eveniat in Chryſoſtomo, Basilio, Hieronymo, tum ſat habent adſcribere, *non tenetur*. Et illi quidem confutarunt Ethnicos Philoſophos ac Judæos, ſuapte natura pertinacissimos, ſed vita magis ac miraculis quam ſyllogiſmis, tum eos quorum nemo fuerit idoneus, vel unicum Scoti Quodlibetum ingenio conſequi. Nunc quis Ethnicus, quis Hæreticus non continuo cedat tot tenuissimis ſubtilitatibus, nisi tam craſſus, ut non aſſequatur, aut tam

impudens, ut exsibilet, aut iiſdem instructus laqueis, ut jam par sit pugna, perinde quasi magnum cum magno committas, aut si gladio fortunato pugnet aliquis cum eo, cui gladius sit fortunatus? Tum enim nihil aliud quam tela Penelopes retexeretur. Ac meo quidem judicio ſaperent Chriſtiani, si, pro pinguibus iſtis militum cohortibus, per quas jam olim ancipite Marte belligerantur, clamosissimos Scotiſtas, & pertinacissimos Occaniſtas, & invictos Albertiſtas, una cum tota Sophiſtarum manu mitterent in Turcas & Saracenos: ſpectarent, opinor, & conflictum omnium lepidissimum, & victoriam non ante viſam. Quis enim uſque adeo frigidus, quem iſtorum non inflamment acumina? Quis tam ſtupidus, ut tales non excitent aculei? Quis tam oculatus, ut hæc illi non maximas offundant tenebras? Verum hæc omnia videor vobis propemodum joco dicere. Nec mirum ſane, cum sint & inter ipſos Theologos melioribus inſtituti literis, qui ad has fri-

volas, ut putant, Theologorum argutias nauſeent. Sunt qui, velut ſacrilegii genus execrentur, ſummamque ducant impietatem, de rebus tam arcanis, & adorandis magis quam explicandis, tam illoto ore loqui, tam prophanis Ethnicorum argutiis diſputare, tam arroganter definire, ac divinæ Theologiæ majeſtatem tam frigidis, imo ſordidis verbis simul & ſententiis, conſpurcare. At interim ipsi feliciſsime sibi placent, imo plaudunt, adeo ut his ſuavissimis næniis, nocte dieque occupatis, ne tantulum quidem otii ſuperſit, ut Evangelium, aut Paulinas Epiſtolas vel ſemel liceat evolvere. Atque interim, dum hæc nugantur in ſcholis, exiſtimant ſeſe univerſam Ecclesiam, alioqui ruituram, non aliter ſyllogiſmorum fulcire tibicinibus, quam Atlas cœlum humeris ſuſtinet apud Poetas. Jam illud quantæ felicitatis eſſe putatis, dum arcanas literas, perinde quasi cereæ sint, pro libidine formant ac reformant; dum concluſiones ſuas, quibus jam aliquot ſcholaſtici

ſubſcripſerunt, pluſquam Solonis leges videri poſtulant, & vel Pontificiis decretis anteponendas; dumque, veluti cenſores orbis, ad palinodiam trahunt, si quid uſquam cum explicitis & implicitis illorum conclusionibus, non ad amussim quadrarit, ac non ſecus atque ex oraculo pronunciant: *Hæc propositio ſcandaloſa eſt; hæc parum reverentialis; hæc hæresim olet; hæc male tinnit*, ut jam nec Baptiſmus, nec Evangelium, nec Paulus aut Petrus, nec ſanctus Hieronymus, aut Auguſtinus, imo nec ipſe Thomas Ἀριστοτελικώτατος (1), Chriſtianum efficiat, nisi Baccalauriorum calculus acceſſerit: tanta eſt in judicando ſubtilitas! Quis enim ſenſurus erat, eum Chriſtianum non eſſe, qui diceret has duas orationes, *matula putes*, & *matula putet*, item *ollæ fervêre*, & *ollam fervere*, pariter eſſe congruas, nisi ſapientes illi docuiſſent? Quis tantis errorum tenebris liberaſſet Ecclesiam, quos

(1) *Ariſtoteli addictiſſimus.*

ne lect(lecturus) quidem unquam quiſquam fuerat, nisi magnis sigillis iſti prodidiſſent? Verum an non felicissimi, dum hæc agunt? Præterea, dum inferorum res omnes sic examussim depingunt, tanquam in ea Republica complures annos sint verſati; præterea, dum pro arbitrio novos orbes fabricantur, addito denique latissimo illo pulcherrimoque, ne ſcilicet deeſſet ubi felices animæ commode vel ſpatiari, vel convivium agitare, vel etiam pila ludere poſſent. His atque id genus bis mille nugis horum capita adeo diſtenta differtaque ſunt, ut arbitrer nec Jovis cerebrum æque gravidum fuiſſe, cum ille Palladem parturiens Vulcani ſecurim imploraret. Quare nolite mirari, si videtis caput illorum tot faſciis tam diligenter obvinctum in publicis diſputationibus, alioquin enim plane dissilirent. Illud ipſa quoque nonnunquam ridere ſoleo, cum ita demum maxime sibi videntur Theologi, si quam maxime barbare ſpurceque loquantur, cumque adeo balbutiunt, ut a nemine

niſi balbo poſſint intelligi, & acumen appellant, quod vulgus non aſſequatur. Negant enim e dignitate ſacrarum literarum eſſe, ſi grammaticorum legibus parere cogantur. Mira vero majeſtas Theologorum, ſi ſolis illis fas eſt mendoſe loqui, quanquam hoc ipſum habent cum multis cerdonibus commune. Poſtremo jam Diis proximos ſeſe ducunt, quoties quaſi religioſe magiſtri noſtri ſalutantur, in quo quidem nomine tale quiddam ſubeſſe putant, quale eſt apud Judæos τετραγράμματον (1). Itaque nefas aiunt eſſe, MAGISTER NOSTER, ſecus quam majuſculis ſcribere literis. Quod ſi quis præpoſtere *Noſter magiſter* dixerit, is ſimul omnem Theologici nominis perverterit majeſtatem.

LIV. AD horum felicitatem proxime accedunt, ii qui ſe vulgo Religioſos ac Monachos appellant, utroque falsiſſimo

---

(1) *Quatuor literarum* ineffabile Jehovah.

cognomine,

cognomine , cum & bona pars iſtorum longissime absit a religione , & nulli magis omnibus locis sint obvii. Iis non video quid possit eſſe miſerius , nisi ego multis modis ſuccurrerem. Etenim cum hoc hominum genus omnes sic execrentur , ut fortuitum etiam occurſum ominoſum eſſe perſuaſum sit , tamen ipsi sibi magnifice blandiuntur. Primum , ſummam exiſtimant pietatem , si uſque adeo nihil attigerint literarum , ut ne legere quidem possint. Deinde, cum Pſalmos ſuos , numeratos quidem illos , at non intellectos , asininis vocibus in templis derudunt , tum vero ſe putant Divorum aures multa voluptate demulcere. Et ſunt ex his nonnulli , qui ſordes ac mendicitatem magno vendunt , proque foribus magno mugitu panem efflagitant ; imo in nullis diverſoriis , vehiculis , navibus non obturbant , non mediocri profecto reliquorum mendicorum jactura. Atque ad eum modum homines ſuavissimi , ſordibus , inſcitia , ruſticitate , impudentia , Apoſtolos , ut aiunt , nobis referunt. Quid

autem jucundius, quam quod omnia faciunt ex præſcripto, quasi mathematicis utentes rationibus, quas præterire piaculum sit: Quot nodos habeat calceus; quo colore cingula; veſtis quot diſcriminibus varieganda; qua materia, quotque culmis latum cingulum; qua ſpecie & quot modiorum capax cucullus; quot digitis latum capillitium; quot dormiendum horas. Atque hæc quidem æqualitas in tanta corporum & ingeniorum varietate, quam sit inæqualis, quis non perſpicit? Et tamen his nugis non alios modo præ ſe nauci faciunt, verum invicem alii alios contemnunt, atque homines Apoſtolicam charitatem professi, ob aliter cinctam veſtem, ob colorem paulo fuſciorem, omnia miris tragœdiis miſcent. Ex his videas quoſdam adeo rigide religioſos, ut ſumma veſte, non nisi Cilicina (1), utantur; intima, Milesia (2): alios contra, qui ſuperne linei

(1) *Aſperrima*, nempe ex villis caprarum, apud Cilices, facta.

(2) *Mollissima*, Mileti texta.

ſint, intime lanei; rurſum alios qui pecuniæ contactum, ceu aconitum, horreant, nec a vino interim, nec a mulierum contactu temperantes. Denique mirum omnibus ſtudium, ne quid in ratione vitæ conveniat. Nec illud ſtudio eſt, ut Chriſto ſimiles ſint, ſed ut inter ſe diſſimiles. Porro magna felicitatis pars eſt in cognomentis, dum hi *Funigeros* appellari ſe gaudent, & inter hos alii *Coletas*, alii *Minores*, alii *Minimos*, alii *Bulliſtas*: rurſum hi *Benedictinos*, illi *Bernardinos*, hi *Brigidenſes*, illi *Auguſtinenſes*, hi *Guilhelmitas*, illi *Jacobitas*, quaſi vero parum ſit dici Chriſtianos. Horum magna pars in tantum ſuis nititur cæremoniis & hominum traditiunculis, ut putet unum cœlum parum dignum eſſe tantis meritis præmium, haud cogitantes futurum ut Chriſtus, contemptis his omnibus, ſuum illud ſit exacturus præceptum, nempe charitatis. Alius oſtentabit aqualiculum (1), omni

(1) *Ventrem.*

piſcium genere diſtentum. Alius Pſalmorum centum effundet modios. Alius jejuniorum myriadas annumerabit, & toties unico prandio pene diſruptam imputabit alvum. Alius tantum cæremoniarum acervum proferet, quantus vix ſeptem onerariis navibus vehi possit. Alius gloriabitur ſexaginta annos nunquam attactam pecuniam, nisi digitis duplici chirotheca munitis. Alius cucullam ingeret, adeo ſordidam & craſſam, ut nullus nauta ſuo dignetur corpore. Commemorabit alius ſe pluſquam undecim luſtris ſpongiæ vitam egiſſe, ſemper eidem affixum loco. Alius raucam assiduo cantu vocem adducet. Alius lethargum ſolitudine contractum; alius linguam jugi silentio torpentem. At Chriſtus, interpellatis, nunquam alioqui finiendis, gloriis: » UNDENAM hoc, inquiet, » novum Judæorum genus? Unicam ego legem vere meam agnoſco, » de qua ſola nihil audio. Et olim palam, » nulloque parabolarum utens involucro, » paternam hæreditatem pollicitus ſum,

» non cucullis, preculis, aut inediis, ſed
» fidei & charitatis officiis. Nec eos agnoſ-
» co, qui ſua facta nimis agnoſcunt. Iſti
» qui me quoque ſanctiores videri vo-
» lunt, Abraxaſiorum (1) cœlos, si li-
» bet, occupent, aut ab his ſibi no-
» vum extrui cœlum jubeant, quorum
» traditiunculas meis præceptis antepo-
» ſuerunt «. Cum hæc audient, & vide-
bunt nautas & aurigas ſibi præferri, qui-
bus putatis vultibus ſeſe mutuo contue-
buntur? Sed interim ſpe ſua felices ſunt, non abſque meo beneficio. Atque hos quidem, quanquam a republica ſemotos; nemo tamen audet contemnere, præcipue mendicantes, propterea quod omnia omnium arcana teneant, ex confeſſionibus, quas vocant; quæ tamen prodere nefas habent, niſi ſi quando poti, fabulis amœnioribus delectare ſe volunt, ſed conjecturis modo rem indicant, tacitis interim

(1) Baſilidianorum Hæreticorum, qui trecentos ſexaginta quinque cœlos ſomniaverant.

nominibus. Quod ſi quis hos crabrones (1) irritarit, tum in popularibus concionibus probe ulciſcuntur ſeſe, & obliquis dictis hoſtem notant, adeo tecte, ut nemo non intelligat, niſi qui nihil intelligit; nec prius oblatrandi finem faciunt, quam in os offam objeceris. Age vero, quem tu mihi comœdum, quem circulatorem ſpectare malis, quam illos in concionibus ſuis Rhetoricantes omnino ridicule, ſed tamen ſuaviſſime imitantes ea quæ Rhetores de dicendi ratione tradiderunt? Deum immortalem! ut geſticulantur, ut apte commutant vocem, ut cantillant, ut jactant ſeſe, ut ſubinde alios atque alios vultus induunt, ut omnia clamoribus miſcent! Atque hanc orandi artem, ceu rem arcanam, Fraterculus Fraterculo per manus tradit. Eam tametſi mihi non eſt fas ſcire, tamen utcunque conjecturis ſequar. Primo loco invocant, id quod a poetis mutuo ſumpſerunt: deinde

(1) Fucos, ignavum pecus, vulgo *Frélons*.

dicturi de charitate, a Nilo Ægypti fluvio ſumunt exordium; aut crucis myſterium enarraturi, a Babylonio dracone Bel feliciter auſpicantur; aut de jejunio disputaturi, a duodecim zodiaci signis principium faciunt; aut de fide verba facturi, diu de quadratura circuli præloquuntur. Audivi ipſa quemdam eximie ſtultum, [erravi, doctum volebam dicere], qui in concione celeberrima divinæ Triadis myſterium explicaturus, quo & doctrinam ſuam non vulgarem oſtentaret, & Theologicis ſatisfaceret auribus, nova prorſus ingreſſus eſt via, nimirum a literis, ſyllabis, & oratione, tum a concordia nominis & verbi, adjectivi nominis & ſubſtantivi, mirantibus jam pleriſque, ac nonnullis Horatianum illud apud ſe mussitantibus, *Quorſum hæc tam putida tendunt?* Tandem huc rem deduxit, ut in grammaticorum rudimentis sic expreſſum oſtenderet totius Triadis simulacrum, ut nemo mathematicorum in pulvere poſſet evidentius depingere. Atque in hac oratione

Θεολογώτατος (1) ille totos octo menſes ita deſudarat, ut hodie quoque magis cæcutiat quam talpa, nimirum tota luminum acie ad ingenii cuſpidem avocata. Verum haud pœnitet hominem cæcitatis, ac parvo quoque putat emptam eam gloriam. Auditus eſt a nobis alius quidam octogenarius, adeo Theologus, ut in hoc Scotum ipſum renatum putes. Is explicaturus myſterium nominis Jeſu, mira ſubtilitate demonſtravit in ipſis literis latere, quicquid de illo dici poſſit. Etenim quod tribus duntaxat inflectitur caſibus, id manifeſtum eſſe ſimulacrum divini ternionis. Deinde quod prima vox *Jeſus* deſinat in S, ſecunda *Jeſum* in M, tertia *Jeſu* in U, in hoc ἄῤῥητον (2) ſubeſſe myſterium; nempe tribus literulis indicantibus, eum eſſe ſummum, medium, & ultimum. Reſtabat myſterium his quoque retruſius, mathematica ratione: *Jeſus* ſic in duas

---

(1) *Architheologus.*

(2) *Arcanum & ineffabile.*

æquales diffidit portiones, ut ſcilicet pentemimeres (1) in medio resideret. Deinde docuit eam literam apud Hebræos eſſe ש, quam illi *Syn* appellent; porro Syn, Scotorum, opinor, lingua, peccatum ſonat; atque hinc palam declarari, Jeſum eſſe qui peccata tolleret mundi. Hoc tam novum exordium sic inhiantes admirati ſunt omnes, præcipue Theologi, ut parum abſuerit, quin illis accideरit, quod olim Niobæ, cum mihi propemodum evenerit, quod ficulno illi Priapo (2), qui, magno ſuo malo, Canidiæ Saganæque nocturna ſacra ſpectavit; nec injuria profecto. Nam quando similem ἔφοδον (3) commentus eſt Demoſthenes ille Grajus, aut Cicero Latinus? Illis vitioſum habebatur prooemium, quod a re foret alienius: quasi vero non ad iſtum

(1) *Medium de quinque partibus: a* πέντε quinque, ἥμις dimidium, & μέρος pars.

(2) Is præ metu crepitum ventris emisit. *Horat.* Sat. VII. Liv.

(3) *Insinuationem.*

modum exordiantur & Subulci (1), natura videlicet magiſtra. At hi docti *præambulum* ſuum, sic enim vocant, ita demum eximie Rhetoricum fore ducunt, si nusquam quicquam habeat cum reliquo argumento confine, ut auditor interim admirans, illud ſecum murmuret, *quo nunc ſe proripit ille?* Tertio loco, ceu narrationis vice, nonnihil ex Evangelio, ſed curſim ac veluti obiter interpretantur, cum id ſolum fuerit agendum. Quarto loco, jam nova ſumpta perſona, quæſtionem movent Theologalem aliquoties οὔτε γῆς, οὔτε οὐρανοῦ ἁπτομένην (2), atque id quoque ad artem arbitrantur pertinere. Hic demum Theologicum attollunt ſupercilium, Doctores ſolennes, Doctores ſubtiles, Doctores ſubtilissimos, Doctores ſeraphicos, Doctores cherubicos, Doctores ſanctos, Doctores irrefragabiles, magnifica nomina auribus inculcantes. Tum ſyllo-

---

(1) Porcorum cuſtodes.

(2) *Neque terram, neque cœlum attingentem.*

giſmos majores, minores, concluſiones, corollaria, ſuppoſitiones, frigidiſſimas ac pluſquam ſcholaſticas nugas, apud imperitum vulgus jactitant. Supereſt jam quintus actus, in quo ſummum artificem præstare convenit. Hic mihi ſtultam aliquam & indoctam fabulam, ex *Speculo*, opinor, *Hiſtoriali*, aut Geſtis Romanorum, in medium adferunt, & eandem interpretantur allegorice, tropologice, & anagogice. Atque ad hunc quidem modum Chimæram ſuam abſolvunt, qualem nec Horatius unquam aſſequi potuit, cum ſcriberet : *Humano capiti*, &c. Sed audierunt a neſcio quibus, ingreſſum orationis ſedatum, minimeque clamoſum eſſe oportere. Itaque principio ſic exordiuntur, ut nec ipſi vocem propriam exaudiant, quaſi referat dici, quod nullus intelligat. Audierunt, nonnunquam, ad concitandos affectus, exclamationibus utendum eſſe : proinde preſſe alioqui loquentes, ſubinde repente vocem tollunt, furioſo plane clamore, etiam cum nihil opus. Jures elle-

boro homini opus eſſe, perinde quaſi nihil referat, ubi clames. Præterea, quoniam audierunt, oportere ſermonem in progreſſu ferveſcere, in ſingulis partibus, principiis utcunque ſane recitatis, mox mira vocis contentione utuntur, etiamsi res ſit frigidissima, atque ita denique deſinunt, ut ſpiritu defectos credas. Poſtremo didicerunt, apud Rhetores (1) de Riſu fieri mentionem, eoque ſtudent & ipsi jocos quoſdam aſpergere, [ὦ φίλη ἀφροδίτη (2), quam plenos gratiarum, quamque in loco!] ut plane ὄνον πρὸς τὴν λύραν (3) eſſe dicas. Mordent quoque nonnunquam, ſed ita ut titillent magis quam vulnerent; nec unquam verius adulantur, quam cum maxime παῤῥησιάζεσθαι (4) videri ſtudent. Denique tota actio eſt ejuſmodi, ut jures eos a fori circulatoribus didiciſſe, a quibus longe vincuntur. Quan-

(1) Quintil. Inſtit. Orat. L. VI.

(2) *O amica Venus.*

(3) *Aſinum ad lyram.*

(4) *Libere loqui.*

quam utrique alteris uſque adeo ſunt similes, ut nemo dubitet, quin aut hi ab illis, aut illi ab his Rhetoricen ſuam didicerint. Et tamen inveniunt hi quoque, mea nimirum opera, qui cum hos audiunt, Demoſthenes meros ac Cicerones audire ſe putant. Quod genus ſunt præcipue mercatores ac mulierculæ : quorum auribus unice placere ſtudent, quod illi nonnullam prædæ portiunculam de rebus male partis ſoleant impertiri, si commode fuerint palpati; illæ cum aliis multis de cauſis huic ordini favent, tum præcipue, quod in horum sinus ſoleant effundere, si quid in maritos ſtomachantur. Videtis, opinor, quantopere mihi debeat hoc hominum genus, qui cum cæremoniolis & nugis deridiculis, clamoribuſque tyrannidem quandam inter mortales exerceant, Paulos atque Antonios ſeſe credunt.

LV. VERUM ego iſtos hiſtriones tam ingratos beneficiorum meorum dissimulatores, quam improbos simulatores pie-

tatis, libenter relinquo. Jamdudum enim juvat de Regibus ac Principibus aulicis (a quibus simplicissime color), &, ut dignum eſt ingenuis, ingenuè nonnihil attingere. Qui quidem si vel ſemunciam ſani cordis haberent, quid eſſet horum vita triſtius, aut æque fugiendum? Neque enim exiſtimabit vel perjurio parricidioque parandum imperium, quiſquis ſecum perpenderit, quam ingens onus ſuſtineat humeris, qui vere Principem agere velit: eum qui rerum gubernacula ſuſceperit, publicum non privatum negotium gerere; nihil nisi de commodis publicis oportere cogitare; a legibus, quarum ipſe & auctor & exactor eſt, nec latum digitum discedere; officialium omnium & magiſtratuum integritatem sibi præſtandam eſſe; ſeſe eſſe unum omnium oculis expoſitum, qui vel, ceu sidus ſalutare, morum innocentia, maximam rebus humanis ſalutem poſſit adferre, vel, veluti comèta letalis, ſummam perniciem invehere; aliorum vitia neque perinde ſentiri, neque tam late

manare; Principem eo loco eſſe, ut si quid vel leviter ab honeſto deflexerit, gravis protinus ad quam plurimos homines vitæ peſtis ſerpat. Tum quod multa ſecum adferat principum fortuna, quæ ſoleant a recto deducere (quod genus, delitiæ, libertas, adulatio, luxus), hoc acrius enitendum, ac ſollicitius advigilandum, necubi vel deceptus ceſſet in officio. Poſtremo, (ut insidias, odia, cæteraque, vel pericula, vel metus, omittam) capiti imminere verum illum regem, qui paulo poſt ab eo sit etiam de minimo quoque commiſſo rationem exacturus, idque tanto ſeverius, quanto præstantius gessit imperium. Hæc, inquam, atque hujuſmodi plurima, si Princeps ſecum perpenderet (perpenderet autem, si ſaperet), is nec ſomnum, nec cibum, opinor, jucunde capere poſſet. At nunc meo munere, has omnes curas Diis permittunt, ipsi ſe molliter curant, neque quemquam ad aurem admittunt, nisi qui jucunda loqui norit, ne quid animo ſol-

licitudinis oboriatur. Se probe Principis partes omnes impleſſe credunt, si venentur assidue, si bellos alant caballos, si ſuo commodo vendiderint magiſtratus ac præfecturas, si quotidie novæ rationes excogitentur, quibus civium opes attenuent & in ſuum convertant fiſcum, verum id apposite repertis titulis, ut, etiamsi sit iniquissimum, aliquam tamen æquitatis ſpeciem præ ſe ferat. Addunt data opera nonnihil adulationis, quo populares animos utcunque sibi devinciant. Fingite mihi nunc, quales ſunt nonnunquam, hominem legum ignarum, publicorum commodorum pene hoſtem, privatis intentum commoditatibus, addictum voluptatibus, oſorem eruditionis, oſorem libertatis ac veri, nihil minus quam de Reipublicæ ſalute cogitantem, ſed omnia ſua libidine, ſuiſque utilitatibus metientem. Deinde addite huic torquem auream, omnium virtutum cohærentium conſenſum indicantem; tum coronam gemmis insignitam, quæ quidem admoneat eum heroicis

omnibus

omnibus virtutibus oportere cæteris antecellere; præterea ſceptrum, juſtitiæ & undecunque incorrupti pectoris ſymbolum; poſtremo purpuram, eximiæ cujusdam in Rempublicam charitatis indicium. Hæc geſtamina si Princeps cum ſua vita conferret, equidem futurum arbitror, ut plane pudeſcat ornatus ſui, vereaturque, ne quis naſutus interpres totum hunc tragicum cultum, in riſum jocumque vertat.

LVI. JAM quid de proceribus aulicis commemorem, quorum pleriſque cum nihil sit addictius, ſervilius, inſulsius, abjectius, tamen omnium rerum primos ſeſe videri volunt? Hac una in re tamen modeſtissimi, quod contenti aurum, gemmas, purpuram, reliquaque virtutum ac ſapientiæ insignia corpore circumferre, rerum ipſarum ſtudium omne concedunt aliis. Hoc abunde felices sibi videntur, quod Regem *herum* vocare liceat; quod tribus verbis ſalutare didicerint; quod norint civiles titulos ſubinde inculcare, *Sere-*

nitatem, *Dominationem*, & *Magnificentiam*; quod egregie perfricuerint faciem; quod feſtiviter adulentur. Nam hæ ſunt artes, quæ vere nobilem & aulicum deceant. Cæterum si vitæ rationem omnem propius inſpicias, nimirum meros Phæacas (1) invenies, ſponſos Penelopes (2): reliquum carmen agnoſcitis, quod Echo vobis melius referet quam ego. Dormitur in medios dies: ibi ſacrificulus mercenarius ad lectum paratus, qui propemodum cubantibus adhuc ſacrum expedite peragat. Mox ad jentaculum, quo vix peracto, jam interpellat prandium. Sub id alea, laterunculi, ſortes, ſcurræ, moriones, ſcorta, luſus, inficetiæ. Interim una aut altera merenda. Rurſum cœna, poſt hanc repotia, non una per Jovem. Atque ad hunc modum, citra ullum vitæ tædium elabuntur horæ, dies, menſes, anni,

---

(1) Ignavos & inertes homines. *Odyſſ.* L. VIII.

(2) Sponsi Penelopes, *nebulones*, *Alcinoique*, &c. *Horat.* Ep. II. L. I.

ſecula. Ipſa nonnunquam ſaginatior abeo, si quando viderim illos μεγαλοῤῥεῦντας (1), dum inter nymphas una quæque hoc sibi videtur Diis propior, quo caudam longiorem trahit; dum procerum alius alium cubito protrudit, quo Jovi vicinior eſſe videatur; dum sibi quisque hoc magis placet, quo graviorem catenam collo bajulat, ut robur etiam, non opes tantum, oſtentet.

LVII. Ac Principum quidem inſtitutum, ſummi Pontifices, Cardinales, & Epiſcopi jampridem gnaviter æmulantur, ac prope ſuperant. Porro si quis perpendat, quid linea veſtis admoneat, niveo candore insignis, nempe vitam undequaque inculpatam; quid sibi velit mitra bicornis, utrumque faſtigium eodem cohibente nodo, puta Novi pariter ac Veteris Inſtrumenti abſolutam ſcientiam; quid manus chirothecis communitæ, duram & ab omni rerum humanarum contagio im-

(1) *Magnificantes ſe.*

munem ſacramentorum adminiſtrationem; quid pedum, nimirum crediti gregis vigilantissimam curam; quid præclara crux, videlicet omnium humanorum affectuum victoriam: hæc, inquam, atque id genus alia multa, si quis perpendat, nonne triſtem ac ſollicitam vitam egerit? At nunc belle faciunt, cum ſeſe paſcunt. Cæterum ovium curam aut ipsi Chriſto mandant, aut in fratres, quos vocant, ac vicarios rejiciunt. Neque vel nominis ſui recordantur, quid ſonet Epiſcopi vocabulum, nempe laborem, curam, ſollicitudinem; verum in irretiendis pecuniis, plane Episcopos agunt, *οὐδ' ἀλαοσκοπιὴν* (1).

LVIII. Ad eundem modum Cardinales, si cogitent ſeſe in Apoſtolorum locum ſuccessiſſe, eadem ab ipsis requiri, quæ illi præſtiterunt; deinde non dominos eſſe, ſed adminiſtratores ſpiritualium dotium, de quibus omnibus sint paulo poſt

(1) *Neque cæca Speculatio.* Hemiſt. Homericum.

exactissime reddituri rationem : imo , si vel in cultu paulisper philoſophentur , atque ita ſecum cogitent , quid sibi vult hic veſtitus candor , nonne ſummam & eximiam vitæ innocentiam ? Quid interior purpura , nonne flagrantissimum in Deum amorem ? Quid rurſus exterior sinuoſa capacitate diffluens , ac totam etiam reverendissimi complectens mulam , quanquam una vel camelo contegendo ſuffecerit , nonne charitatem latissime ſeſe pandentem ad ſubveniendum omnibus , hoc eſt , ad docendum , exhortandum , conſolandum , increpandum , admonendum , componenda bella , resiſtendum improbis principibus , & vel ſanguinem libenter impendendum gregi Chriſtiano , non ſolum opes ? Quanquam , quorſum omnino opes pauperum Apoſtolorum vicem gerentibus ? Hæc si perpenderent , inquam , nec eum locum ambirent , & libenter relinquerent , aut certe vitam plane laborioſam atque ſollicitam agerent , cujuſmodi veteres illi vixerunt Apoſtoli.

LIX. Jam Summi Pontifices, qui Chriſti vices gerunt, si conentur ejuſdem vitam æmulari, nempe paupertatem, labores, doctrinam, crucem, vitæ contemptum; si vel *Papæ*, id eſt, patris nomen, vel *Sanctissimi* cognomen cogitent, quid erit in terris afflictius, aut quis eum locum omnibus emat facultatibus, emptum, gladio, veneno, omnique vi tueatur? Quantum his abſtulerit commoditatum, si ſemel incessiverit ſapientia, (Sapientia, dixi?) imo vel mica ſalis illius, cujus meminit Chriſtus: tantum opum, tantum honorum, tantum victoriarum, tot officia, tot diſpenſationes, tot vectigalia, tot indulgentias, tantum equorum, mulorum, ſatellitum, tantum voluptatum.... videtis quantas nundinas, quantam meſſem, quantum bonorum pelagus paucis sim complexa. In quorum locum inducet vigilias, jejunia, lachrymas, orationes, conciones, ſtudia, ſuſpiria, milleque id genus miſeros labores. Neque vero negligendum illud, futurum ut tot ſcriptores,

tot copiſtæ, tot notarii, tot advocati, tot promotores, tot ſecretarii, tot mulotribæ, tot equiſones, tot menſarii, tot lenones, [pene mollius quiddam addideram, ſed vereor ne durius sit auribus]; in ſumma, tam ingens hominum turba, quæ Romanam ſedem onerat, (lapſa ſum, *honorat*, ſentiebam), ad famem adigatur. Inhumanum quidem hoc, & abominandum facinus, at multo magis deteſtandum, ipſos etiam ſummos Ecclesiæ principes, ac vera mundi lumina, ad peram & baculum revocari. At nunc fere, si quid laboris eſt, id Petro & Paulo relinquunt, quibus abunde ſatis eſt otii. Porro, si quid ſplendoris aut voluptatis, id sibi ſumunt. Atque ita fit, mea quidem opera, ut nullum pene hominum genus vivat mollius, minuſque ſollicitum, ut qui abunde Chriſto ſatisfactum exiſtiment, si myſtico ac pene ſcenico ornatu, cæremoniis, Beatitudinum, Reverentiarum, Sanctitatum titulis, & benedictionibus ac maledictionibus Epiſcopos agant. Priſcum

& obſoletum, nec horum omnino temporum, miracula edere: docere populum, laborioſum: ſacras interpretari literas, ſcholaſticum: orare, otioſum: lachrymas fundere, miſerum ac muliebre: egere, ſordidùm: vinci, turpe, parumque dignum eo, qui vix Reges etiam ſummos ad pedum beatorum admittit oſcula; denique mori, inamabile: tolli in crucem, infame. Reſtant ſola hæc arma, ac benedictiones dulces, quarum meminit Paulus (1), atque harum quidem quam mirum ſint benigni, interdictiones, ſuſpensiones, aggravationes, redaggravationes, anathematizationes, ultrices picturæ, ac fulmen illud terrificum, quo ſolo nutu mortalium animas vel ultra tartara mittunt; quod ipſum tamen ſanctissimi in Chriſto patres, & Chriſti vicarii, in nullos torquent acrius, quam in eos, qui, inſtigante diabolo, patrimonia Petri minuere atque arrodere conantur. Cujus

(1) Ep. ad Rom. c. XXVI.

cum hæc vox ſit in Evangelio : *Reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te*, tamen hujus patrimonium appellant agros, oppida, vectigalia, portoria, ditiones. Pro quibus dum, zelo Chriſti accensi, ferro ignique dimicant, non abſque plurimo Chriſtiani ſanguinis diſpendio, tum demum Ecclesiam Chriſti ſponſam ſeſe credunt Apoſtolice defendere, fortiter profligatis, ut vocant, hoſtibus. Quasi vero ulli sint hoſtes Ecclesiæ perniciosiores, quam impii Pontifices qui & silentio Chriſtum sinunt aboleſcere, & quæſtuariis legibus alligant, & coactis interpretationibus adulterant, & peſtilente vita jugulant. Porro cum Chriſtiana Ecclesia ſanguine sit condita, ſanguine confirmata, ſanguine aucta, nunc perinde quasi Chriſtus perierit, qui more ſuo tueatur ſuos, ita ferro rem gerunt. Cumque bellum res sit adeo immanis, ut feras non homines deceat; adeo inſana, ut poetæ quoque fingant a Furiis immitti; adeo peſtilens, ut univerſam morum luem simul invehat; adeo injuſta, ut

a pessimis latronibus optime ſoleat administrari; adeo impia, ut nihil cohæreat cum Chriſto; tamen, omnibus omissis, hoc tantum agunt. Hic videas etiam decrepitos ſenes, juvenilis animi robur præstare, nec offendi ſumptibus, nec fatigari laboribus, nec deterreri quicquam, si leges, si religionem, si pacem, si res humanas omnes ſurſum ac deorſum miſceant. Neque deſunt adulatores eruditi, qui istam manifeſtariam inſaniam, zelum, pietatem, fortitudinem appellent, excogitata via, qua fieri possit, ut quis letale ferrum ſtringat, adigatque in fratris ſui viscera, manente nihilominus charitate illa ſumma, quam, ex Chriſti præcepto, debet proximo Chriſtianus.

LX. Equidem incerta ſum adhuc utrum his rebus exemplum dederint, an potius hinc ſumpſerint Epiſcopi quidam Germanorum, qui simplicius, etiam omisso cultu, omissis benedictionibus, aliisque id genus cæremoniis, plane ſatrapas

agunt, adeo ut propemodum ignavum, parumque decorum Epiſcopo putent, alibi, quam in acie, fortem animam Deo reddere. Jam vero vulgus ſacerdotum nefas eſſe ducens, a præſulum ſuorum ſanctimonia degenerare, euge quam militariter, pro jure decimarum, ensibus, jaculis, ſaxis, omnique armorum vi belligerantur! Quam hic oculati, si quid ex veterum literis possint elicere, quo plebeculam territent, & pluſquam decimas deberi convincant! At interim non venit in mentem, quam multa passim legantur de officio, quod illi vicissim præſtare populo debeant. Nec ſaltem admonet eos vertex raſus, ſacerdotem omnibus hujus mundi cupiditatibus liberum eſſe oportere, neque quicquam nisi cœleſtia meditari. Sed homines ſuaves, ſe ſuo officio probe perfunctos aiunt, si preculas illas ſuas utcunque permurmurarint, quas me hercle demiror, si quis Deus vel audiat, vel intelligat, cum ipsi fere nec audiant, nec intelligant, tum cum eas ore perſtrepunt.

Verum hoc quidem ſacerdotibus eſt cum prophanis commune, ut ad emolumenti meſſem vigilent omnes, neque quiſquam ibi leges ignoret. Cæterum si quid ſarcinæ, id prudenter in alienos humeros ejiciunt, & aliis alii tanquam pilam per manus tradunt. Siquidem Laici quoque Principes, quemadmodum partes administrandi regni vicariis delegant, & vicarius item vicario tradit, ita pietatis ſtudium omne plebi, modeſtiæ cauſa, relinquunt. Plebs in eos rejicit, quos Ecclesiaſticos vocant, perinde quasi ipsis cum Ecclesia nihil omnino sit commercii, quasi baptiſmi votis nihil prorſus sit actum. Rurſum ſacerdotes qui ſeſe vocant *Seculares*, quasi mundo initiati, non Chriſto, in Regulares onus hoc devolvunt, Regulares in Monachos, Monachi laxiores in arctiores, omnes simul in Mendicantes, Mendicantes in Carthusienſes, apud quos ſolos ſepulta latet pietas, & adeo latet ut vix unquam liceat conſpicere. Itidem Pontifices, in meſſe pecuniaria dili-

gentiſſimi, labores illos nimium Apoſtolicos, in Epiſcopos relegant, Epiſcopi in Paſtores, Paſtores in Vicarios, Vicarii in Fratres mendicantes, hi rurſum in eos retrudunt, a quibus ovium lana tondetur. Verum non eſt hujus inſtituti, Pontificum ac Sacerdotum vitam excutere, ne cui videar ſatyram texere, non encomium recitare; neve quis exiſtimet bonos Principes a me taxari, dum malos laudo. Sed hæc ideo paucis attigi, quo palam fieret, nullum eſſe mortalem, qui ſuaviter vivere poſſit, niſi meis initiatus ſit ſacris, meque propitiam habeat.

LXI. NAM id quo pacto fieri queat, cum ipſa etiam Rhamnusia (1), rerum humanarum fortunatrix, mecum adeo conſentiat, ut ſapientibus iſtis ſemper fuerit inimiciſſima, contra ſtultis etiam dormientibus omnia commoda adduxerit? Agnoſ-

(1) Sic Nemeſis a Rhamnunte Atticæ pago, ubi colebatur.

citis Timotheum illum, cui hinc etiam cognomen & proverbium ὁ εὕδοντος κύρτος αἱρεῖ (1): rurſum aliud γλαῦξ ἵπταται (2). Contra in ſapientes quadrat illa, ἐν τετράδι γεννηθέντες (3), & *equum habet Sejanum* (4), & aurum Toloſanum. Sed deſino παροιμιάζεσθαι (5), ne videar Eraſmi mei commentaria ſuppilaſſe (6). Ergo ut ad rem. Amat fortuna parum cordatos, amat audaciores, & quibus illud placet πᾶς ἐῤῥίφθω κύβος (7). At ſapientia timidulos reddit, ideoque vulgo videtis ſapientibus iſtis cum paupertate, cum fame, cum fumo rem eſſe; neglectos, inglorios, inviſos vivere: ſtultos affluere nummis, admoveri Reipublicæ gubernaculis, breviter florere modis omnibus. Etenim ſi

---

(1) *Dormientis rete capit.* De felicibus abſque labore.

(2) *Noctua volat.* Prov.

(3) *Quarta Luna nati.* Prov. de iis qui ſummis laboribus aliis multum proſunt, ſibi nihil.

(4) Proverb. de extremo infortunio.

(5) *Proverbiis uti.*

(6) i. e. *ipsiuſmet Adagiorum Opus.*

(7) *Jacta eſt alea.*

quis beatum exiſtimet *Principibus placuiſſe viris* (1), & inter aureos illos, ac gemmeos Deos verſari, quid inutilius ſapientia, imo quid apud hoc hominum genus damnatius? Si divitiæ parandæ ſunt, quid tandem lucri facturus eſt negotiator, si, ſapientiam ſecutus, perjurio offendetur; si in mendacio deprehenſus erubeſcet; si anxios illos de furtis atque uſuris ſapientum ſcrupulos, vel tantuli faciet? Porro si quis honores, atque opes ambiat Eccleſiaſticas, ad eas vel asinus, vel bubalus citius penetrabit, quam ſapiens. Si voluptate ducaris, puellæ, maxima hujus fabulæ pars, ſtultis toto pectore ſunt addictæ, ſapientem haud ſecus ac ſcorpium horrent, fugiuntque. Deinde quicunque paulo feſtivius ac lætius vivere parant, ſapientem inprimis excludunt, ac quodvis animal potius admittunt. Breviter quoquo te vertas, apud Pontifices, principes, judices, magiſtratus, amicos, hoſtes,

(9) Horat. Ep. XVII. L. I.

maximos, minimos, omnia præſentibus nummis parantur: quos uti contemnit ſapiens, ita illum ſedulo fugere conſueverunt. Sed cum laudum mearum nullus ſit modus, neque finis, tamen oratio aliquando finem habeat neceſſe eſt. Itaque deſinam dicere, ſed ſi prius oſtendero paucis, non deeſſe magnos auctores, qui me literis ſuis pariter ac factis illuſtrarint, ne cui forte ſtulte mihi ſoli videar placere, neve legulei calumnientur, me nihil allegare. Ad ipſorum igitur exemplum allegabimus, hoc eſt, οὐδὲν πρὸς ἔπος (1).

LXII. PRINCIPIO illud omnibus vel notiſſimo proverbio perſuaſum eſt, ubi res abeſt, ibi ſimulationem eſſe optimam. Eoque recte ſtatim traditur hic verſus pueris: *Stultitiam ſimulare loco, ſapientia ſumma eſt.* Vos jam ipſi conjicite quam ingens ſit bonum ſtultitia, cujus etiam fallax umbra, & imitatio ſola

(1) *Nihil ad rem.*

tantum

tantum laudis meretur a doctis. Sed multo candidius pinguis ille ac nitidus *Epicuri de grege porcus* (1), *miſcere ſtultitiam conſiliis* jubet, tametsi *brevem*, non admodum ſcite, addidit (2). Item alibi; *Dulce eſt desipere in loco.* Rurſum alio in loco mavult *delirus, inerſque videri, Quam ſapere & ringi* (3). Jam apud Homerum Telemachus, quem modis omnibus laudat poeta, ſubinde νήπιος appellatur, atque eodem prænomine, tanquam felicis ominis, libenter pueros & adoleſcentes vocare ſolent Tragici. Quid autem ſacrum Iliadis carmen, nisi *Stultorum regum & populorum continet æſtus?* Porro quam abſoluta laus illa Ciceronis, *Stultorum plena ſunt omnia!* Quis enim ignorat, unumquodque bonum, quo latius patet, hoc eſſe præſtantius?

LXIII. ATQUI fortassis apud Chris-

(1) Horat. Ep. IV. L. I.
(2) Id. Od. XII. L. IV.
(3) Id. Ep. I. L. II.

tianos horum levis eſt auctoritas: proinde ſacrarum quoque literarum teſtimoniis, si videtur, laudes noſtras fulciamus, sive, ut docti ſolent, fundemus, principio veniam a Theologis præfatæ, ut nobis fas eſſe velint. Deinde quoniam arduam rem aggredimur, & fortassis improbum fuerit denuo Muſas ex Helicone ad tantum itineris revocare, præſertim cum res sit alienior, fortaſſe magis conveniet optare, ut interim, dum Theologum ago, perque has ſpinas ingredior, Scoti anima pauliſper ex ſua Sorbona in meum pectus demigret, quovis hiſtrice atque erinaceo ſpinosior, moxque remigret quo lubebit, vel ἐις κόρακας (1). Utinam & vultum alium liceat ſumere, & ornatus adsit Theologicus. Verum illud interim vereor, ne quis me furti ream agat, quasi clanculum magiſtrorum noſtrorum ſcrinia compilaverim, quæ tantum rei Theologicæ teneam. Sed non adeo mirum videri de-

(1) *Ad corvos*, i. e. in malam crucem.

bet, si tam diutina, quæ mihi arctiſſima eſt, cum Theologis conſuetudine, nonnihil arripui, cum ficulnus etiam ille Deus Priapus nonnullas Græcas voces, legente domino, ſubnotarit tenueritque (1), & Gallus Lucianicus, longo hominum convictu, ſermonem humanum expedite calluerit. Sed jam ad rem bonis avibus.

LXIIII SCRIPSIT Eccleſiaſtes cap. primo: *Stultorum infinitus eſt numerus.* Cum numerum prædicat infinitum, nonne mortales univerſos complecti videtur, præter pauculos aliquot, quos haud ſcio, an cuiquam videre contigerit? Sed magis ingenue confitetur hoc Hieremias capite decimo: *Stultus*, inquit, *factus eſt omnis homo a ſapientia ſua.* Soli Deo tribuit ſapientiam, univerſis hominibus ſtultitiam relinquens. Ac rurſum paulo ſuperius: *Ne glorietur homo in ſapientia ſua.* Cur non vis hominem in ſua ſapientia gloriari, optime Hieremia?

(1) De hoc exſtat Epigramma inter *Priapeia*, cujus initium, *Ruſticus indocte*, &c.

Nimirum, inquiet, ob id, quia non habet ſapientiam. Sed ad Eccleſiaſtem redeo. Hunc cum exclamat, *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas*, quid aliud ſenſiſſe creditis, niſi, quemadmodum diximus, vitam humanam nihil aliud quam ſtultitiæ ludicrum eſſe, nimirum Ciceronianæ laudi album addentem calculum, cujus optimo jure celebratur illud quod modo retulimus: *Stultorum plena ſunt omnia?* Rurſum ſapiens ille Eccleſiaſticus, qui dixit, *Stultus mutatur ut luna, ſapiens permanet ut ſol*, quid aliud innuit, niſi mortale genus omne ſtultum eſſe, ſoli Deo ſapientis nomen competere? Si quidem lunam, humanam naturam interpretantur, ſolem omnis luminis fontem, Deum. Huic aſtipulatur quod ipſe Chriſtus in Evangelio negat, quemquam appellandum bonum, niſi Deum unum. Porro ſi ſtultus eſt, quiſquis ſapiens non eſt, & quiſquis bonus, idem ſapiens, auctoribus Stoicis, nimirum mortales omnes ſtultitia complectatur neceſſum eſt.

Iterum Salomon capite decimo quinto: *Stultitia*, inquit, *gaudium ſtulto*, videlicet manifeſte confitens, sine ſtultitia nihil in vita ſuave eſſe. Eodem pertinet illud quoque: *Qui apponit ſcientiam, apponit dolorem, & in multo ſenſu multa indignatio.* An non idem palam confitetur egregius ille Concionator, capite ſeptimo? *Cor ſapientum, ubi triſtitia eſt, & cor ſtultorum, ubi lætitia.* Eoque non ſatis habuit ſapientiam perdiſcere, nisi noſtri quoque cognitionem addidiſſet. Quod si mihi parum habetur fidei, ipsius accipite verba; quæ ſcripsit capite primo: *Dedique cor meum ut ſcirem prudentiam atque doctrinam, erroreſque & ſtultitiam.* Quo quidem loco illud animadvertendum, ad ſtultitiæ laudem pertinere, quod eam poſteriore poſuit loco. Eccleſiaſtes ſcripsit, & hunc ſcitis eſſe ordinem Eccleſiaſticum, ut qui dignitate primus sit, is locum obtineat extremum, vel hic certe memor Evangelici præcepti. Sed ſtultitiam præſtantiorem eſſe ſapientia, & Eccleſiaſticus ille,

quiſquis fuit, liquido teſtatur, capite quadragesimo quarto, cujus mehercle verba non prius proferam, quam εἰ εἰσαγωγὴν (1) meam commoda reſponsione adjuveritis, ut faciunt apud Platonem hi qui cum Socrate diſputant. Utra magis convenit recondere, quæ rara ſunt & pretioſa, an quæ vulgata viliaque? Quid tacetis? Etiam si vos dissimuletis, proverbium illud Græcorum pro vobis reſpondet, τὴν ἐπὶ θύραις ὑδρίαν (2), quod ne quis impie rejiciat, refert Ariſtoteles, magiſtrorum noſtrorum Deus. An quiſquam veſtrum tam ſtultus eſt, ut gemmas & aurum in via relinquat? non hercle opinor. In abditissimis penetralibus, nec id ſatis, in munitissimorum ſcriniorum ſecretissimis angulis, iſta reponitis, cœnum in propatulo relinquitis. Ergo si, quod pretiosius eſt, reconditur, quod vilius, exponitur, nonne palam eſt, ſapientiam quam vetat abs-

---

(1) *Inductionem.*

(2) *In oſtiis Hydriam*, ut de rebus vilibus, proverb. dicitur.

condi, viliorem eſſe ſtultitia quam recondi jubet? Jam ipsius teſtimonii verba accipite: *Melior eſt homo qui abſcondit ſtultitiam ſuam, quam homo qui abſcondit ſapientiam ſuam.* Quid quod animi quoque candorem divinæ literæ ſtulto tribuunt, cum ſapiens interim neminem ſui similem putet? Sic enim intelligo id, quod ſcribit Ecclesiaſtes capite decimo: *Sed & in via ſtultus ambulans, cum ipſe insipiens sit, omnes ſtultos exiſtimat.* An non illud eximii cujuſdam candoris eſt, omnes æquare tibi ipsi, cumque nemo non magnifice de ſe ſentiat, omnibus tamen tuas communicare laudes? Proinde nec puduit tantum regem hujus cognominis, cum ait capite trigesimo: *Stultissimus ſum virorum.* Neque Paulus, ille magnus Gentium doctor, Corinthiis ſcribens, ſtulti cognomen illibenter agnoſcit: *Ut insipiens*, inquit, *dico; plus ego;* perinde quasi turpe sit vinci ſtultitia. Sed interim obſtrepunt mihi Græculi quidam, qui tot hujus temporis Theologorum, ceu cornicum ocu-

los ſtudent configere, dum annotationes ſuas, veluti fumos quoſdam, aliis offundunt (cujus gregis, si non Alpha, certe Beta meus eſt Eraſmus, quem ego ſæpius honoris cauſa nomino): O vere ſtultam, inquiunt, & ipſa dignam Moria citationem! Longe diverſa mens Apoſtoli, quam tu ſomnias. Nec enim hoc agit his verbis, ut cæteris ſtultior haberetur; verum cum dixiſſet *Miniſtri Chriſti ſunt, & ego*, ſeque, veluti jactabundus, in hac quoque parte æquaſſet cæteris, per correctionem adjecit, *Plus ego*, ſentiens ſe non modo parem reliquis Apoſtolis in Evangelii miniſterio, verum etiam aliquanto ſuperiorem. Idque cum ita verum videri vellet, ne tamen ut arrogantius dictum offenderet aures, præmuniit ſtultitiæ prætextu: *Ut minus ſapiens dico*; propterea quod ſciret eſſe ſtultorum privilegium, ut ſoli verum citra offenſam proloquantur. Verum quid Paulus ſenſerit, cum hæc ſcriberet, ipsis diſputandum relinquo. Ego magnos, pingues, craſſos, &

vulgo probatissimos Theologos ſequor, cum quibus magna pars doctorum errare, νὴ τὸν Δία (1) malit, quam cum iſtis trilinguibus (2) bene ſentire. Neque quisquam illorum Græculos iſtos pluris facit, quam graculos: præſertim cum quidam glorioſus Theologus, (cujus ego nomen prudens ſupprimo, ne graculi noſtri continuo Græcum in illum ſcomma jaciant, ὄνος λύρας,) magiſtraliter & theologaliter hunc paſſum enarrans, ab hoc loco, *Ut minus ſapiens dico, plus ego*, novum facit caput; & quod abſque ſumma dialectica non poterat, novam addit ſectionem, ad hunc interpretans modum, [adducam enim ipsius verba, non ſolum in forma, verum etiam in materia]: *Ut minus ſapiens dico*, id eſt, si videor vobis insipiens me pſeudapoſtolis adæquando, adhuc videbor vobis minus ſapiens, me eis

(1) *Per Jovem.*

(2) Tres linguas edoctis, nempe Latinam, Græcam, & Hebraicam.

præferendo. Quanquam idem paulo poſt, velut oblitus ſui, alio delabitur.

LXIV. SED cur anxie me unius exemplo tueor, cum hoc publicum jus ſit Theologorum, cœlum, hoc eſt, divinam ſcripturam, ceu pellem extendere: cum apud divum Paulum pugnent divinæ ſcripturæ verba, quæ ſuo loco non pugnant, ſi qua fides illi *πενταγλώττῳ* (1) Hieronymo, cum Athenis forte conſpectum aræ titulum torqueret in argumentum fidei Chriſtianæ, ac cæteris omiſſis, quæ cauſæ fuerant offectura, duo tantum extrema verba decerpſerit, nempe hæc, *Ignoto Deo*, atque hæc quoque nonnihil immutata: ſiquidem integer titulus ſic habebat, *DIIS ASIÆ, EUROPÆ ET AFRICÆ, DIIS IGNOTIS ET PEREGRINIS*. Ad hujus, opinor, exemplum paſſim jam *οἱ τῶν θεολόγων παῖδες* (2), hinc atque hinc

(1) *Qui linguas quinque callebat.*

(2) *Theologorum filii*, i. e. ipſi Theologi.

revulſa quatuor aut quinque verbula, &,
si quid opus eſt, etiam depravata, ad ſuam accommodant utilitatem, licet ea quæ præcedunt & conſequuntur, aut nihil omnino faciant ad rem, aut reclament quoque. Quod quidem faciunt tam felici impudentia, ut ſæpenumero Theologis invideant Juriſconſulti. Quid enim illis jam non ſuccedat, poſteaquam Magnus ille (1), (pene nomen effutiveram, ſed rurſus metuo Græcum proverbium) ex Lucæ verbis ſententiam expreſſerit, tam conſentaneam animo Chriſti, quam igni cum aqua convenit. Etenim cum immineret extremum periculum, quo tempore ſolent boni clientes maxime ſuis adeſſe patronis, & quanta valent ope συμμαχεῖν (2), Chriſtus hoc agens ut omnem hujuſmodi præſidiorum fiduciam eximeret ex animis ſuorum, percontatus eſt eos, num quid rei defuiſſet uſquam, cum

(1) Nicolaus de Lyra.

(2) *Una pugnare.*

illos emiſiſſet adeo non inſtructos viatico, ut nec calceis muniret adverſus ſpinarum & ſaxorum injuriam, nec peram adderet, adverſus famem. Ubi negaſſent defuiſſe quicquam, adjecit: *Sed nunc*, inquit, *qui habet ſacculum tollat, ſimiliter & peram; & qui non habet, vendat tunicam ſuam & emat gladium.* Cum tota Chriſti doctrina nihil aliud inculcet, quàm manſuetudinem, tolerantiam, vitæ contemptum, cui non perſpicuum, quid hoc loco ſentiat? Nempe ut magis etiam exarmet ſuos legatos, ut non tantum calceos negligant & peram, verum & tunicam inſuper abjiciant, nudique & prorſus expediti, munus Evangelicum aggrediantur, nihil ſibi parent, nisi gladium, non iſtum quo graſſantur latrones & parricidæ, ſed gladium ſpiritus, in intimos quoque pectoris sinus penetrantem, qui ſemel affectus omnes sic amputat, ut nihil jam illis cordi sit, præter pietatem. At videte, quæſo, quorſum hæc torqueat celebris ille Theologus. Gladium interpretatur, defen-

ſionem adverſus perſecutionem; ſacculum, ſufficientem commeatus proviſionem, perinde quasi Chriſtus, commutata in diverſum ſententia, quod oratores ſuos parum βασιλικῶς (1) inſtructos emiſiſſe videretur, ſuperioris inſtitutionis palinodiam canat; aut velut oblitus quod dixerat beatos fore, cum probris, contumeliis & ſuppliciis afficerentur, prohibens ne quando reſiſterent malo, mites enim beatos eſſe, non feroces, oblitus quod illos ad paſſerum & liliorum exemplum vocarit, nunc adeo noluerit eos abſque gladio proficiſci, ut eum vel tunica divendita jubeat emi, malitque nudos ire, quam non accinctos ferro. Ad hæc quemadmodum gladii nomine contineri putat, quicquid ad depellendam vim pertinet, ita marſupii titulo complectitur, quicquid ad vitæ pertinet necessitatem. Atque ita divinæ mentis interpres Apoſtolos, lanceis, baliſtis, fundis & bombardis inſtructos educit ad præ-

(1) *Regie.*

dicationem Crucifixi. Loculis item, vidulis, & ſarcinis onerat, ne forte non liceat illis e diverſorio diſcedere, nisi impranſis. Nec vel illud commovit hominem, quod enſem quem tantopere juſſerat emi, mox idem objurgans jubeat recondi, quodque nunquam fando sit auditum, Apoſtolos ensibus aut clypeis uſos adverſus vim Ethnicorum, utique uſuros, si Chriſtus hoc sensiſſet, quod hic interpretatur. Eſt alius, quem honoris cauſa non nomino, haudquaquam poſtremi nominis, qui e tentoriis, quorum meminit Habacuc, *Turbabuntur pelles terræ Madian*, pellem fecerit Bartholomæi excoriati. Ipſa nuper interfui Diſſertationi Theologicæ, nam id facio frequenter. Ibi cum quiſpiam exigeret, quæ tandem eſſet divinarum literarum auctoritas, quæ juberet hæreticos incendio vinci, magis quam diſputatione revinci, Senex quidam ſeverus, & vel ſupercilio teſte, Theologus, magno ſtomacho reſpondit, hanc legem tuliſſe Paulum Apoſtolum, qui dixerit: *Hæreti-*

eum hominem poſt unam & alteram correptionem devita. Cumque ea verba identidem intonaret, & plerique demirarentur quid accidiſſet homini, tandem explanavit, *de vita tollendum hæreticum.* Riſere quidam, nec deerant tamen quibus hoc commentum plane Theologicum videretur. Cæterum, reclamantibus etiamnum nonnullis, ſuccessit τενέδιος, quod aiunt, συνηγόρος (1) & auctor irrefragabilis : » ACCIPITE rem, inquit. Scriptum eſt, » *Maleficum ne patiaris vivere.* Omnis » hæreticus maleficus; ergo, &c «. Mirari quotquot aderant hominis ingenium, & in eam ſententiam itum eſt pedibus, & quidem peronatis (2). Neque cuiquam venit in mentem legem eam ad ſortilegos & incantatores, ac magos attinere, quos Hebræi ſua lingua vocant *Mechaſephim*; alioqui fornicationem & ebrietatem capite punire oportuit.

(1) *Tenedius Patronus.* Litis nodum paucis & cito ſecans.
(2) *Pero*, genus calceamenti ruſticani.

LXV. VERUM hæc ſtulte perſequor; tam innumera, ut nec Chrysippi, nec Didymi (1) voluminibus omnia comprehendi possint. Illud duntaxat admonitos volebam, cum hæc divinis illis magiſtris licuerint, mihi quoque plane συκίνῳ θεολόγῳ (2), par eſt dare veniam, si minus omnia ad amussim citavero. Nunc tandem ad Paulum redeo: *Libenter*, inquit, *fertis insipientes*, de ſeſe loquens. Et rurſum: *Velut insipientem accipite me, & non loquor ſecundum Deum, ſed quasi in insipientia.* Rurſus alibi: *Nos*, inquit, *ſtulti propter Chriſtum.* Audiſtis a quanto auctore quanta ſtultitiæ præconia. Quid, quod idem palam ſtultitiam præcipit, ut rem inprimis neceſſariam & oppido ſalutarem: *Qui videtur eſſe ſapiens inter vos, ſtultus fiat, ut sit ſapiens.* Et apud Lucam, duos diſcipulos, quibus ſe junxerat in via

(1) Quorum, alter Philoſophus infinita de frivolis argutiis volumina, alter Grammaticus mille conſcripſerat: *Miſer*, addit Seneca, *si tantum voluminum fuiſſet evolvendum.*

(2) *Ficulno Theologo.*

Jeſus,

Jeſus, *ſtultos* appellat. Illud haud ſcio, an mirum videatur, cum Deo quoque nonnihil ſtultitiæ tribuit divinus ille Paulus: *Quod ſtultum eſt*, inquit, *Dei, ſapientius eſt hominibus*. Porro Origenes interpres obsiſtit, quo minus hanc ſtultitiam ad hominum opinionem poſſis referre: quod genus eſt illud, *Verbum crucis pereuntibus quidem ſtultitiam*. Sed quid ego, fruſtra anxia, tot teſtimoniis hæc docere pergo, cum in Pſalmis myſticis palam ipſe Chriſtus loquatur Patri: *Tu ſcis insipientiam meam*. Neque vero temere eſt, quod Deo ſtulti tam impenſe placuerunt: opinor propterea, quod quemadmodum ſummi principes nimium cordatos ſuſpectos habent & inviſos, ut Julius Brutum & Cassium, cum ebrium Antonium nihil metueret, utque Nero Senecam, Dionysius Platonem, contra craſſioribus ac ſimplicioribus ingeniis delectantur, itidem Chriſtus σοφὺς iſtos, ſuæque nitentes prudentiæ, ſemper deteſtatur, ac damnat. Teſtatur id Paulus haudquaquam obſcure,

cum ait : *Quæ ſtulta ſunt mundi, elegit Deus ;* cumque ait, *Deo viſum eſſe, ut per ſtultitiam ſervaret mundum, quandoquidem per ſapientiam reſtitui non poterat.* Quin ipſe idem ſatis indicat, clamans per os Prophetæ : *Perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo.* Rurſum, cum agit gratias, quod ſalutis myſterium celaſſet ſapientes, parvulis autem, hoc eſt ſtultis, aperuiſſet ; nam græcè pro parvulis, eſt νηπίοις, quos oppoſuit σοφοῖς. Huc pertinet quod passim in Evangelio Phariſæos & Scribas, ac legum Doctores incessit, vulgus indoctum ſedulo tuetur. Quid enim aliud eſt : *Væ vobis, Scribæ & Phariſæi,* quam *væ vobis, ſapientes ?* At parvulis, mulieribus, ac piſcatoribus potissimum delectatus eſſe videtur. Quin & ex animantium brutorum genere, ea potissimum placent Christo, quæ a vulpina prudentia quam longissime abſunt. Eoque asino maluit insidere, cum ille, si libuiſſet, vel leonis tergum impune potuiſſet premere. Ac

Spiritus ille ſacer in columbæ ſpecie delapſus eſt, non aquilæ aut milvii. Præterea cervorum, hinnulorum, agnorum crebra passim in divinis literis mentio. Adde quod ſuos ad immortalem vitam deſtinatos, oves appellat. Quo quidem animante non eſt aliud insipientius, vel Ariſtotelico proverbio teſte, προβάτειον ἦθος (1), quod quidem admonet, ab ejus pecudis ſtoliditate ſumptum, in ſtupidos & bardos convitii loco dici ſolere. Atqui hujus gregis Chriſtus ſeſe paſtorem profitetur; quin etiam ipſe agni nomine delectatus eſt, indicante eum Joanne: *Ecce Agnus Dei*, cujus multa fit & in Apocalypsi mentio. Hæc quid aliud clamitant, nisi mortales omnes ſtultos eſſe, etiam pios; ipſum quoque Chriſtum, quo ſtultitiæ mortalium ſubveniret, cum eſſet ſapientia patris, tamen quodam modo ſtultum eſſe factum, cum hominis aſſumpta natura, habitu inventus eſt ut homo, quemadmodum &

(1) *Ovium mores.*

peccatum factus eſt, ut peccatis mederetur? Neque alia ratione mederi voluit, quam per ſtultitiam crucis, per Apoſtolos idiotas, ac pingues: quibus ſedulo ſtultitiam præcipit, a ſapientia deterrens, cum eos ad puerorum, liliorum, ſinapis, & paſſerculorum exemplum provocat, rerum ſtupidarum ac ſenſu carentium, ſoloque naturæ ductu, nulla arte, nulla ſollicitudine, vitam agentium; præterea, cum vetat eſſe ſollicitos, qua eſſent apud Præſides oratione uſuri (1), cumque interdicit, ne ſcrutentur tempora vel momenta temporum, videlicet, ne quid fiderent ſuæ prudentiæ, ſed totis animis ex ipſo penderent. Eodem pertinet, quod Deus, ille orbis architectus, interminatus, ne quid de arbore ſcientiæ deguſtarent, perinde quaſi ſcientia felicitatis ſit venenum; quanquam Paulus aperte ſcientiam veluti inflantem & pernicioſam improbat. Quem divus Bernardus, opinor, ſecutus, mon-

(1) Luc. C. XII.

tem eum in quo Lucifer ſedem ſtatuerat, Scientiæ montem interpretatur. Fortaſſe nec illud omittendum videatur argumentum, gratioſam eſſe apud ſuperos ſtultitiam, quod huic ſoli datur erratorum venia, ſapienti non ignoſcitur; unde qui veniam orant, etiamsi prudentes peccaverint, tamen ſtultitiæ prætextu patrocinioque utuntur. Nam sic Aaron ſororis pœnam deprecatur in Numerorum, si ſatis commemini, libris: *Obſecro, Domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quod ſtulte commisimus* (1). Sic & Saül apud David culpam deprecatur, *Apparet enim*, inquiens, *quod ſtulte egerim.* Rurſum ipſe David ita blanditur Domino: *Sed precor, Domine, ut transferas iniquitatem ſervi tui, quia ſtulte egimus;* perinde quasi non impetraturus veniam, nisi ſtultitiam & inscitiam obtenderet. Sed illud acrius urget, quod Chriſtus in cruce, cum oraret pro ſuis inimicis: *Pater, ignoſce illis*, non

(1) C. XII. v. XI.

aliam prætexuit excuſationem, quam imprudentiæ, *Quia neſciunt*, inquit, *quid faciant.* Ad eundem modum Paulus ſcribens ad Timotheum: *Sed ideo miſericordiam Dei conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate.* Quid eſt, *ignorans feci?* nisi, per ſtultitiam feci, non malitiam. Quid eſt, *ideo miſericordiam conſecutus ſum?* nisi, non conſecuturus, ni ſtultitiæ patrocinio commendatus. Pro nobis facit & myſticus ille Pſalmographus, qui ſuo loco non veniebat in mentem, *Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.* Audiſtis quæ duo prætexat, nimirum ætatem, cui ſemper comes eſſe ſoleo, & ignorantias, idque numero multitudinis, ut ingentem ſtultitiæ vim intelligeremus.

LXVI. Ac ne quæ ſunt infinita perſequar, utque ſummatim dicam, videtur omnino Christiana religio quandam habere cum aliqua ſtultitia cognationem, minimeque cum ſapientia convenire. Cu-

jus rei si desideratis argumenta, primum illud animadvertite, pueros, ſenes, mulieres, ac fatuos ſacris ac religiosis rebus præter cæteros gaudere, eoque ſemper altaribus eſſe proximos, ſolo nimirum naturæ impulſu. Præterea videtis primos illos religionis auctores, mire simplicitatem amplexos, acerrimos literarum hostes fuiſſe. Poſtremo nulli moriones magis desipere videntur, quam hi, quos Christianæ pietatis ardor ſemel totus arripuit: adeo ſua profundunt, injurias negligunt, falli ſeſe patiuntur, inter amicos & inimicos nullum diſcrimen, voluptatem horrent, inedia, vigilia, lachrymis, laboribus, contumeliis ſaginantur, vitam faſtidiunt, mortem unice optant; breviter ad omnem ſenſum communem prorſus obſtupuiſſe videntur, perinde, quasi alibi vivat animus, non in ſuo corpore. Quod quidem quid aliud eſt, quam inſanire? Quo minus mirum videri debet, si Apostoli muſto temulenti ſunt visi, si Paulus judici Feſto viſus eſt inſanire. Sed poſtea-

quam ſemel τὴν λεοντὴν (1) induimus, age doceamus & illud, felicitatem Chriſtianorum, quam tot laboribus expetunt, nihil aliud eſſe, quam inſaniæ ſtultitiæque genus quoddam: abſit invidia verbis, rem ipſam potius expendite. Jam primum illud propemodum Chriſtianis convenit cum Platonicis, animum immerſum alligatumque eſſe corporeis vinculis, hujuſque craſſitudine præpediri, quominus ea quæ vera ſunt, contemplari fruique poſſit. Proinde philoſophiam definit eſſe mortis meditationem, quod ea mentem a rebus viſibilibus ac corporeis abducat, quod idem utique mors facit. Itaque quam diu animus corporis organis probe utitur, tam diu ſanus appellatur. Verum ubi, ruptis jam vinculis, conatur in libertatem aſſerere ſeſe, quaſique fugam ex eo carcere meditatur, tum inſaniam vocant. Id ſi forte contingit morbo, vitioque organorum, prorſus omnium conſenſu inſania

(1) *Leonis exuvium.*

eſt. Et tamen hoc quoque genus hominum videmus futura prædicere, ſcire linguas ac literas, quas ante nunquam didicerant, & omnino divinum quiddam præ ſe ferre. Neque dubium eſt id inde accidere, quod mens a contagio corporis paulo liberior, incipit nativam ſui vim exerere. Idem arbitror eſſe in cauſa, cur laborantibus vicina morte simile quiddam ſoleat accidere, ut tanquam afflati prodigioſa quædam loquantur. Rurſum si id eveniat ſtudio pietatis, forſaſſe non eſt idem inſaniæ genus, ſed tamen adeo confine, ut magna pars hominum meram inſaniam eſſe judicet, præſertim cum pauculi homunciones, ab univerſo mortalium cœtu, tota vita diſſentiant. Itaque ſolet iis uſu venire, quod, juxta Platonicum figmentum (1), opinor accidere iis, qui in ſpecu vincti rerum umbras mirantur, & fugitivo illi, qui reverſus in antrum, veras res vidiſſe ſe prædicat, illos longe

(1) Lib. I. *De Leg.*

falli, qui præter miſeras umbras nihil aliud eſſe credant. Etenim ſapiens hic commiſeratur, ac deplorat illorum inſaniam, qui tanto errore teneantur. Illi viciſſim illum veluti delirantem rident, atque ejiciunt. Itidem vulgus hominum ea quæ maxime corporea ſunt maxime miratur, eaque prope ſola putat eſſe. Contra pii, quo quidquam propius accedit ad corpus, hoc magis negligunt, totique ad invisibilium rerum contemplationem rapiuntur. Nam iſti primas partes tribuunt divitiis, proximas corporis commodis, poſtremas animo relinquunt: quem tamen plerique nec eſſe credunt, quia non cernitur oculis. E diverſo, illi primum in ipſum Deum, rerum omnium ſimpliciſſimum, toti nituntur: ſecundum hunc, & tamen in hoc quod ad illum quam proxime accedit, nempe animum: corporis curam negligunt, pecunias ceu putamina prorſus aſpernantur ac fugitant. Aut si quid hujuſmodi rerum tractare coguntur, gravatim ac faſtidienter id faciunt,

habent tanquam non habentes, poſſident tanquam non poſſidentes. Sunt & in ſingulis rebus gradus multum inter iſtos diverſi. Principio ſenſus, tametsi omnes cum corpore cognationem habent, tamen quidam ſunt ex his crassiores, ut tactus, auditus, viſus, olfactus, guſtus: quidam magis a corpore ſemoti, veluti memoria, intellectus, voluntas. Igitur, ubi ſe intenderit animus, ibi valet. Pii, quoniam omnis animi vis ad ea contendit, quæ ſunt a crassioribus alienissima, in his velut obruteſcunt, atque obſtupeſcunt. Contra vulgus in his plurimum valet, in illis quam minimum. Inde eſt, quod audimus nonnullis divinis viris accidiſſe, ut oleum vini loco biberint. Rurſum in affectibus animi quidam plus habent cum pingui corpore commercii, veluti libido, cibi ſomnique appetentia, iracundia, ſuperbia, invidia. Cum his irreconciliabile bellum piis; contra vulgus sine his vitam eſſe non putat. Deinde ſunt quidam affectus medii, quaſique naturales, ut amor patriæ, charitas

in liberos, in parentes, in amicos. His vulgus nonnihil tribuit. At illi hos quoque ſtudent ex animo revellere, nisi quatenus ad ſummam illam animi partem aſſurgunt; ut jam parentem ament, non tanquam parentem (quid enim ille genuit, nisi corpus? quanquam hoc ipſum Deo parenti debetur), ſed tanquam virum bonum, & in quo luceat imago ſummæ illius mentis, quam unam *ſummum bonum* vocant, & extra quam nihil nec amandum, nec expetendum eſſe prædicant. Hac eadem regula reliqua item omnia vitæ officia metiuntur, ut ubique id quod visibile eſt, si non eſt omnino contemnendum, tamen longe minoris faciant, quam ea quæ videri nequeunt. Aiunt autem & in ſacramentis, atque ipsis pietatis officiis, corpus & ſpiritum inveniri. Velut in jejunio non magni ducunt, si quis tantum a carnibus cœnaque abſtineat, id quod vulgus abſolutum eſſe jejunium exiſtimat, nisi simul & affectibus aliquid adimat, ut minus permittat iræ

quam ſoleat, minus ſuperbiæ; utque, ceu minus jam onuſtus mole corporea, ſpiritus ad cœleſtium bonorum guſtum, fruitionemque enitatur. Similiter & in Synaxi, tametsi non eſt aſpernandum, inquiunt, quod cæremoniis geritur, tamen id per ſe, aut parum eſt conducibile, aut etiam pernicioſum, nisi id quod eſt ſpiritale acceſſerit, nempe hoc quod signis illis visibilibus repræſentatur. Repræſentatur autem mors Chriſti, quam domitis, extinctis, quasique ſepultis corporis affectibus, exprimere mortales oportet, ut in novitatem vitæ reſurgant, utque unum cum illo, unum item inter ſeſe fieri queant. Hæc igitur agit, hæc meditatur ille pius. Contra vulgus ſacrificium nihil aliud eſſe credit, quam adeſſe altaribus, idque proxime, audire vocum ſtrepitum, aliaſque id genus cæremoniolas ſpectare. Nec in his tantum, quæ duntaxat exempli gratia propoſuimus, ſed simpliciter in omni vita refugit pius ab his, quæ corpori cognata ſunt, ad æterna, ad invi-

sibilia, ad ſpiritalia rapitur. Proinde cum ſumma ſit inter hos & illos omnibus de rebus diſſenſio, fit ut utrique alteris inſanire videantur. Quanquam id vocabuli rectius in pios competit, quam in vulgus, mea quidem ſententia.

LXVII. QUOD quidem magis perſpicuum fiet, si quemadmodum pollicita ſum, paucis demonſtraro, ſummum illud præmium nihil aliud eſſe quam inſaniam quandam. Primum igitur exiſtimate Platonem tale quiddam jam tum ſomniaſſe, cum, *Amantium ſurorem omnium felicissimum eſſe*, ſcriberet. Etenim qui vehementer amat, jam non in ſe vivit, ſed in eo quod amat; quoque longius a ſe ipſo digreditur, & in illud demigrat, hoc magis ac magis gaudet. Atque cum animus a corpore peregrinari meditatur, neque probe ſuis utitur organis, iſtud haud dubie furorem recte dixeris. Alioqui quid sibi vult, quod vulgo etiam dicunt, *Non eſt apud ſe*, & *ad te redi*, & *sibi redditus eſt?*

Porro quo amor eſt abſolutior, hoc furor eſt major, ac felicior. Ergo quænam futura eſt illa cœlitum vita ad quam piæ mentes tanto ſtudio ſuſpirant? Nempe ſpiritus abſorbebit corpus, utpote victor ac fortior. Idque hoc faciet facilius, partim quod jam velut in ſuo regno eſt, partim quod jam olim in vita corpus ad hujuſmodi transformationem repurgarit, atque extenuarit. Deinde ſpiritus a mente illa ſumma mire abſorbebitur, quippe infinitis partibus potentiore. Ita ut jam totus homo extra ſe futurus sit, nec alia ratione felix futurus, niſi quod extra ſeſe poſitus patietur quiddam ineffabile a ſummo illo bono, omnia in ſe rapiente. Jam hæc felicitas, quanquam tum demum perfecta contingit, cum animi receptis priſtinis corporibus immortalitate donabuntur, tamen quoniam piorum vita nihil aliud eſt, quam illius vitæ meditatio, ac velut umbra quædam, fit ut præmii quoque illius aliquando guſtum aut odorem aliquem ſentiant. Id tametsi minutiſsima

quædam ſtillula eſt ad fontem illum æternæ felicitatis, tamen longe ſuperat univerſas corporis voluptates, etiamsi omnes omnium mortalium delitiæ in unum conferantur, uſque adeo præſtant ſpiritualia corporalibus, invisibilia visibilibus. Hoc nimirum eſt quod pollicetur propheta: *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus ſe.* Atque hæc eſt Moriæ pars, quæ non aufertur commutatione vitæ, ſed perficitur. Hoc igitur quibus ſentire licuit (contingit autem perpaucis), ii patiuntur quiddam dementiæ ſimillimum, loquuntur quædam non ſatis cohærentia, nec humano more, ſed dant ſine mente ſonum, deinde ſubinde totam oris ſpeciem vertunt. Nunc alacres, nunc dejecti; nunc lachrymant, nunc rident, nunc ſuſpirant; in ſumma vere toti extra ſe ſunt. Mox ubi ad ſeſe redierint, negant ſe ſcire ubi fuerint, utrum in corpore, an extra corpus, vigilantes, an dormientes: quid audierint, quid viderint, quid

dixerint

dixerint, quid fecerint, non meminerunt, niſi tanquam per nebulam, ac ſomnium; tantum hoc ſciunt ſe feliciſſimos fuiſſe, dum ita deſiperent. Itaque plorant ſeſe reſipuiſſe, nihilque omnium malint, quam hoc inſaniæ genus perpetuo inſanire. Atque hæc eſt futuræ felicitatis tenuis quædam deguſtatiuncula.

LXVIII. Verum ego jam dudum oblita mei *ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδῶ* (1). Quanquam, ſi quid petulantius aut loquacius a me dictum videbitur, cogitate & Stultitiam & mulierem dixiſſe. Sed interim tamen memineritis illius Græcanici proverbii, *πολλάκις τοι καὶ μωρὸς ἀνὴρ κατακαίριον εἶπεν* (2), niſi forte putatis hoc ad mulieres nihil attinere. Video vos Epilogum expectare; ſed nimium deſipitis, ſiquidem arbitramini me quid dixerim etiamnum meminiſſe, cum tantam ver-

(1) *Ultra limites ſalio*, in digreſſiones.

(2) *Sæpe & ſtultus opportune loquutus eſt.*

borum farraginem effuderim. Vetus illud, *μισῶ μνάμονα συμπόταν* (1) : Novum hoc, *μισῶ μνάμονα ἀκροατήν* (2). Quare valete, plaudite, vivite, bibite, Moriæ celeberrimi Myſtæ.

---

(1) *Odi memorem convivam.*
(2) *Odi memorem auditorem.*

FINIS.

INDICULUS

Totum Encomii contextum per Apices aut Paragraphos analyticè descriptum exhibens.

I. *Stultitia ſolo aſpectu primùm Auditores captans.* — 9

II. *Declamationis argumentum.* — 11

III. *Laudatio quam aggreditur exemplis approbata.* — 12

IV. *Extemporaneè dicendi cauſa.* — 14

V. *Stultitiæ aperte ſeſe prodentis simplicitas.* — 15

VI. *Rhetorum imitatio.* — 16

VII. VIII. *Stultitiæ genus, locus natalis, educatio.* — 17–19

IX. *Stultitiæ comitatus.* — 21

X. XI. XII. *Debita Stultitiæ cuncta vitæ commoda.* — 22. 23. 26

XIII. *Infantiæ cum Stultitia cognatio.* — 27

XIV. *Stultitia vel juventam remorans, vel ſenectam arcens.* — 31

XV. *Stultitia præcipue commendati Dii poetici.*

XVI. *Stultitiæ dominium quam rationis amplius.*

XVII. *Stultitia Mulieri comes addita ad levandam homini vitam.*

XVIII. *Optimum compotationis condimentum Stultitia.*

XIX. *Eadem Amicitiæ copula.*

XX. — *Conjugii conciliatrix.*

XXI. — *Societatis humanæ vinculum.*

XXII. *Sine aliqua Stultitiæ mixtura, vita fere non vitalis.*

XXIII. *Eadem bellorum, & ideo laudatorum facinorum, cauſa.*

XXIV. XXV. *Sapientiæ incommoda.*

XXVI. *Stultitiæ inventa.*

XXVII. XXVIII. XXIX. *Fortitudinis, Induſtriæ, Prudentiæ, laus Stultitiæ vindicata.*

XXX. *Stultitia dux ad ſapientiam.*

XXXI. — *Vitæ tolerandæ cauſa.*

XXXII. *Ignorantiæ laus.*

XXXIII. *Artes Stultitia commendatæ.*

XXXIV. *Quo quiſque Stultitiæ propior, eo beatior.* ———

XXXV. *Felices Idiotæ, Fatui,* ſua si bona norint. ———

XXXVI. XXXVII. *Fatuorum invidenda conditio.* ———

XXXVIII. *Inſanus minime miſer.* ———

XXXIX. *Stultitiæ mancipia, Venatores, ædificandi ſtudio laborantes, Aleatores.* ———

XL. XLI. — *Superſtitiosi.* ———

XLII. — *Inani nobilitatis titulo sibi blandientes.* ———

XLIII. *Singulis nationibus ac pene civitatibus insita Philautia.* ———

XLIV. *Philautiæ & Aſſentationis commoda.* ———

XLV. *Homines opinione ſola beati.* ———

XLVI. *Bonum commune Stultitia.* ———

XLVII. *Stultitiæ facilitas, indulgentia.* ———

XLVIII. *Varia Stultitiæ genera, diverſæ formæ.* ———

XLIX. *Grammatici.* ———

L. *Poetæ.* ———

LI. *Jureconſulti.* ———

LII. *Philoſophi.* ———

LIII. *Theologi.* —— 132
LIV. *Religioſi & Monachi.* —— 144
LV. *Reges & Principes.* —— 157
LVI. *Proceres & Aulici.* —— 161
LVII. *Epiſcopi.* —— 163
LVIII. *Cardinales.* —— 164
LIX. *Summi Pontifices.* —— 166
LX. *Epiſcopi Germani.* —— 170
LXI. *Fortuna Stultitiæ propitia.* —— 173
LXII. *Stultitiæ commendatio.* —— 176
LXIII. *Stultitiæ laus ex ſacris Literis.* —— 179
LXIV. *Abſurdi Scripturarum Interpretes.* —— 186
LXV. LXVI. *De Stultitia D. Pauli, & Scripturarum teſtimonia.* —— 192-198
LXVII. *Summum bonum Stultitia.* —— 206
LXVIII. *Epilogus.* —— 209.

Finis Indiculi.